

DEĞİŞİM VE MİMARLAR ODASI

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Tarafından Düzenlenen

I. ALADAĞ TOPLANTISI'NIN TANITIMI

~ Yonca Hürol (Al) ~

TMMOB
MİMARLAR ODASI GENEL MERKEZİ

ÖNSÖZ

"Değişim", tarih boyunca, her zaman, "güncel" tartışma konusu oldu. Milyonlarca yıllık evrimin aşağı yukarı bilebildiğimiz son birkaç bin yıllık tarihinde bile, jeolojik, antropolojik, zoolojik özellikleriyle tüm coğrafyasının her zaman kesitinde yeniden şekillendiğini gördüğümüz Dünyamızda değişim, doğanın olduğu kadar, toplumsal gelişimin de diyalektik niteliklerinden biridir. Tarih boyunca "zamane çocukları" ile karşılaştı toplumlar. Öyle ki, zamane çocukları bile, gün geldi, eski günleri özlemle aradılar ve "değişmeyen" tek şeyin "değişim" olduğunu öğrendiler...

Ama tarih boyunca, değişimin bir "süreç" olmaktan çıkıp, "amaç" haline getirildiği bir "çağ", hiç yaşanmış mıdır acaba? Bilinen tarih, böyle bir durumun varlığını araştırmamış. Denilebilir ki, şöyle bir gözden geçirme ile bakılsa bile, bu "özgün" zaman diliminde karşılaştığımız koşullara benzerlikler bulmanın kolay olmadığını anlamak için tarihiç olmaya gerek kalmıyor. "Glasnost" ve "perestrojka" terimleri toplumsal terminolojiye, Batının Gorbi'yi demokrasi kahramanı ilan ettiği güne kadar, "amaç" olarak girmemiştir herhalde... "Artık değişmeliyiz!" diye söze başlayan bir anlayış hızla yayıldı. Önceleri bazı itirazlar yükselecek gibi oldu, ne var ki bir süre sonra herkes "değişimin kaçınılmaz olduğunu" söylemeye başladı, yalnızca değişimi hedefleyen bir değişim dayatması, yeni dünya düzeninin edilgen toplumlarını sarı humma gibi sardı. Postmodern dünyanın toplumsallıklarından kurtularak özgürleşen bireyleri bütün diğer yargılarını yitirmeye, yaşadıkları sokakların, evlerin, kentsel çevrelerinin, insan ilişkilerinin değişime uğradığını sessizce "izlemeye" durdular. İdeolojilerini kaybeden insanlar, toplumsal hayatın iyi kötü bir parçası olagelmış köklü kurumların dağıtılıp yok edilmesini, bir bilim kurgu filmi izler gibi seyretti yalnızca. Birçoğu işini bilmenin, köşeyi dönmenin hayallerine kapıldı.

Can Yücel, "Değişim" adını verdiği şiirinde şöyle diyor:

İnce uzun bir hayvan

Çarpıyor

Çarpıyor

Çarpıyordu kendini taşlara.

Canı mı sıkılıyor

Can mı çekişiyordu yoksa?

Yok efendim dedi yanındaki adam

Gömlek değiştiriyor yılan

Bu hallerden anlarız dedi az çok

Biz de sınıf değişmiştik bi zaman

Ancak bu durum çoğu kez izleyenleri de, sinemayı da, filmi de yakan yangınlara yol açtı. İşsizlik, yoksulluk, çaresizlik toplumları sardı. Sorgulamayı unutan, "değişim" denen şeyin ne olduğunu, "aslında" neyi amaçladığını bilemeyen, öğrenme çabasına girmeyen insanlar, çaresizlik içerisinde kaldılar. Nereden medet umacaklarını şaşırıldılar. Radikal eğilimler filizlendi toplumlarda.

İşte, böyle bir sürecin başlarında, 1995 yılında, "değişim amacının" altında yatan gerçekleri aramak, "değişimin" toplumları, kurumları ve toplumsal olan her şeyi nasıl etkilediğini sorgulamak, Mimarlar Odası'nın bu etkilenmeden nasıl pay aldığı soruşturmak istemiş-tik. Mimarlar Odası olarak "sosyal devlet" ilkesini terk eden Postmodern topluma, eskiden, yani modern toplumun kurgusu içinde neler söylemiş olduğumuzu gözden geçirmek, kırk yıldır emek verdiğimiz meslek politikalarının yeni koşullar altında nasıl şekilleneceğini anlamaya çalışmak için toplandık. Üç gün boyunca toplumsal dinamikleri, Mimarlar Odası'nın birikimini, durumunu, geleceğini tartıştık.

mimarlar odası genel merkezi

Yayına hazırlayan: N. Müge Cengizkan

Baskı: Matsa Basımevi

Tel 0.312. 395 20 54

Ankara, Ocak 2004

ISBN 975-395-708-4

TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi Yayın Birimi tarafından yayına hazırlanmıştır.
Kaynak gösterilerek yapılacak alıntılar dışında, yazarin izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

O günden bu yana neredeyse on yıl geçti. O zamanlar teknoloji şimdiki kadar yaygın, şimdiki kadar gelişkin değilse de, bilgisayar destekli tasarım dersleri yaygınlaşmış. Elektronik iletişim hızla geliyordu ama halk yaşadıklarından hiç mi hiç hoşnut değildi. Enflasyon canavarı önlenemiyordu. Yolsuzluk ve rüşvet, ağır aksak işleyen bürokrasi yine yakındığımız şeylerdi.

Şimdi, 'acaba' diyorum... Eskiden hiç olmazsa yoksulluk bu kadar büyük, işsizlik bu kadar yaygın değildi. Ceberut filandı ama, devlet, sosyal devletti. Habitat II toplanmamıştı. Ve Demirel siyasetten çekilmemişti. Hani, diyorum, acaba...

Fatih SÖYLER
Mimarlar Odası 38. Dönem Genel Sekreteri

KİTAPIN OLUŞUMUNA DAİR

GİRİŞ

I. ALADAĞ TOPLANTISINDA YAPILAN ÖNERİLERİN TANITILMASI

I.1. Mimarlığın Misyonunun Toplumla Olan İlişki Biçiminden Hareketle Yeniden Tanımlanması Sağlanmalıdır

- Toplumla İlişki Tarzının Yeniden Belirlenebilmesi Gerekliği
- Mimarlar Odası Programının Daha Sağlıklı Bir Çevreye Yönelmesinin Gerekliği
- Oda İçin Tarihsel Sürekliliğin Önemi

I.2. Mimarlar Odası Ekonomik Olarak Anlamli İşlevler Üstlenmelidir

- Ekoloji, Çevre Korumacılığa İndirgenemez
- Yapı Sigortası, Meslek Sorumluluğu Sigortası Doğrultusunda Kamu Mal ve Hizmetleri Teorisinin Yeniden İncelenmesi
- Mimarlar Odası Programı içerisinde Ekonomik Olarak Anlamli İşlevlerin Yeri

I.3. Öncelikle Mimarlık Mesleği ile İlgili Bilgi Eksikliği Sorunu Aşılmalı, Sonra Uygun Bir Strateji ve Yöntem ile Soruna Yaklaşılmalı ve Alması Hizmet ve Uygulama Seçenekleri Üretilmeli

- Uygun Strateji Sorunu
- Uygun Yöntem Sorunu
- Bağıntılı Öneriler

I.4. Mimarlar Odası, Mimarlığın Kendiliğinden İdeolojisine Bağlı Olarak Bireycilik ve Öznellikliğin Gelişimini ve Bunların Meslek İlişkilerine Yaptığı Yansımaları Dikkate Almalıdır

- Mimarların Kendiliğinden İdeolojisi Var Olan Mimarlık Pratiği İle Çelişmektedir
- Mimarlık Estetiğe Yönelmektedir
- Yaratıcı Deha Efsanesi Bir Engelleme Tekniğidir
- Gerçek Mesleki Sorunlar Gözardı Edilmektedir
- Mimarların Uzağa Çekilip kendi Pratiklerine Bir Bakmaları Gerekli
- Mimarlar Odası Öznellikliğin Gözardı Etmeden Uzun Vadeli Bir Çalışma Gerçekleştirmelidir

I.5. Mimarlar Odası'nda Mimari Tasarımın Toplumsal Pratiği Gerçekleştirilmeli ve Kişisel Karşı Çıktılar Konsensus Yolu ile Örgütlenmelidir

- Değişim ve Mimarlık
- Mimarın Kimliği, Konumu
- Yaratıcılık

I.6. Mimarlar Odası Aydınlanma Hareketinin Yanında Olmalıdır

- Mimarlık Mesleğinin Bazı Özellikleri
- Var Olan Durumun Kâlesi Olarak Mimar ve Mimari
- Toplumla Maddî Bakımdan Yükümlü Mimar
- Özel Bilgisi Olmayan Bir Meslek
- Cuyumlama Yeteneği Olan Kişidir Mimar
- Batı Taklitçiliği
- Mimarın Toplum İçindeki Konumu
- Mimarlar Odası Aydınlanma Hareketinin Yanında Olmalıdır
- Madem Aydınlanma İstiyoruz Açık ve Anlaşılır Olmalıyız

II.

I. ALADAĞ TOPLANTISINDA YAPILAN ÖNERİLERE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

II.1. Soruna Bakış Açılarına Yöneltilen Eleştiriler

II.2. Önerilere Yöneltilen Eleştiriler

II.3. Benimsenen İlkelere Yöneltilen Eleştiriler

- A. Soruna Yönelme
- B. Ekonomi
- C. Toplumla İlişkiler
- D. İdeoloji
- E. Tarihsel Ve Kültürel İle İlişki
- F. Mimari Dil

III.

I. ALADAĞ TOPLANTISINDA YAPILAN DİĞER TARTIŞMALAR

- Hangi Binalar Mimarlıktır?
- Mimar Kimliği
- Yaratıcılık
- Muhalefet

IV.

I. ALADAĞ TOPLANTISINDA YAPILAN ÖNERİ VE TARTIŞMALARIN, MİMARLAR ODASI'NIN İŞLEV VE İLKELERİNE YÖNELİK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

- IV.1. Mimarlar Odası'nın İşlevlerini Belirleyici İlkeler
- IV.2. Mimarlar Odası'nın İşlevleri

V.

II. ALADAĞ TOPLANTISI GÜNDEMİ ÖNERİSİ

KAYNAKLAR

ÖZGEÇMİŞ

I. ALADAĞ TOPLANTISI TANITIMI
"DEĞİŞİM VE MİMARLAR ODASI"

Kitabın Oluşumuna Dair

Elinizdeki bu kitap, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Demokrasi İçin Mimarlar Platformu'nun 19 - 21 Mayıs 1995 tarihleri arasında gerçekleştirilen bir etkinliği sonucunda gönüllü olarak kaleme alınmıştır.

Fatih Söyler ve Kaan Köksal'ın önerileri doğrultusunda Oda politikalarını sorgulamak amacı ile "Değişim ve Oda" temalı bir toplantı yapmayı planladık. Fikir üretmek, tartışmak ve konu hakkında düşünmek isteyen herkesin katılacağı bir tür forum olacaktı bu, ve bunu gerçekleştirmek için topluca uzaklara gidecektik. Bolu, Aladağlar'da bir izci kampını mekanımız olarak belirledik. Hocalarımıza, öğrencilerimize, tüm dostlarımıza duyuruları yaptık ve bir sabah otobüsle Ankara'dan üç günliğüne ayrıldık.

Yemyeşil dağ ormanlarının içinde, bir nehir ve bir gölün yanında bir yerlerdeydi kamp ve bahar nedeni ile hava serin ve yağışlı idi. Camlı salondaki büyük sömineyi yakttık. Ses kayıt cihazlarını hazırladık. Sürekli çayın hazır olmasını sağladık ve toplantıyı başlattık.

Zaman zaman hala rüyalarımın girecek kadar canlı ve heyecanlı bir tartışmaydı. Üç gün boyunca ve hatta akşam dinlenme saatleri boyunca da o salonda Oda için çeşitli projeler geliştirdik ve tartıştık. Biz konuşurken zaman zaman dağları sis basıyordu, zaman zaman dolu ya da bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu.

Ben toplantı rapörtörüydüm ve daha işin başından bunu geri döner dönmez kaleme almaya kararlıydım. Diğer arkadaşları bilemem ama o toplantının bitişi beni üzdü ve dönerdönmez bu elinizdeki kitabın hazırlıklarına başladım. Öneri getirenlerin düşüncelerini daha iyi anlayabilmek için bana kaynak önermelerini istedim. Bu kaynaklarla birlikte, toplantı bant çözümlerini ve kendi notlarımı kullandım. Bütün bir yaz boyunca ve büyük bir keyifle Aladağ toplantısını okuyup yazdım.

Geçen uzun yıllar boyunca, kitabın bilgisayar kayıtlarını kaybettim. Elimdeki örnek metni bulamadığım oldu. En sonunda Oda'dan bir kopya edindim ve Kıbrıslı bir dostum benim için onu yeniden bilgisayara girdi. Kitabın editörü Müge Cengizkan'ın da dikkatli düzeltmeleri ile kitap sonunda basılmaya hazır hale geldi. Umarım okuyanlar için de yazımı kadar yararlı ve keyifli olur.

Yonca Hürel (Al)

Yrd. Doç. Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Bölümü
Aralık, 2003

GİRİŞ

I. Aladağ toplantısı, 'değişim ve mimarlık' teması ile Mimarlar Odası'nın kendisini sorgulama sürecinin başlatılması amacıyla yönelik olarak gerçekleşti.

İlk toplantı çağrısında Fatih Söyler, nedenini değişime bağlayarak, Mimarlar Odası'nın sorununu şöyle dile getiriyordu:

"Odamız 1980'lere kadar, kent toprakları, konut, kıyıları, ulaşım vb. mesleğimizle ilgili genel ülke sorunları üzerinde olduğu kadar, mesleki denetim, kamu kesiminin proje elde etme yolları, mesleki kontrollük, koruma, çevre gibi mesleğimize dair sorunlar üzerinde politikalar üretmiştir.

"Ancak son 10 yıldır, hızlı değişim süreci içinde, bu tür politikaların üretilemediğini, Oda yönetimlerinin, oldu-bittiler karşısında sessiz kaldıklarını görmekteyiz."

"...Oda'nın yeni politikalarının üretilebilmesinin bir sorgulama süreci ile birlikte mümkün olabileceğine inanmaktayız."(2)

Fatih Söyler'in, değişimin Mimarlar Odası'na etkisi konusundaki düşünceleri, diğer yazılarından da takip edilebilir:

"Devlet yeni sahibini beklemektedir. Eski ev sahibi, devlete iğreti oturmaktadır. Taşınma hazırlığındadır. Yeni evsahibi-yeni ideoloji, koltukları değiştirecek, eski tabloları bodruma atacak. Postmodern resimler ve *Heavy-metal* posterler asacak, kitaplığın yerinde de bir bilgisayar koyacaktır."

"Bu gayret toplumun hem ideolojik bombardmanı, hem de cebir ve şiddet kullanarak, hiçbir yasa ve kural tanımayarak yaşamsal çarklara yapılan somut el koymalar boşuna değildir. Çünkü ekonomik dışlılar, kendi ideolojilerinden yoksun olamaz. Bazen ideolojiler ekonominin önüne geçerler ve kendi ekonomi düzenlerini oluşturma çabası içine girerler. Ama bazen ekonomi toplumsal ideolojinin önüne geçer ve bu durumda ekonomi yeni ideolojileri topluma benimsetmek için uğraş verir."

"Kapitalizm ergenlik dönemi utançlığından sıyrıldı, delikanlılığa, kabadayılığa özendi, evi terk etti, ana babaya baş kaldırdı, zamanla şirretleşti, tırnağını, yumruğunu gösterir oldu. Sonunda her dediğini yaptırarak isteyen, yaptırın, asi genç oldu."

"1980'den bu yana tüm dünyada ve ülkemizde yaşananlar, tıpkı binlerce yıldır olduğu gibi, sosyal dönüşümlerdir ve çünkü sosyal dönüşümler, günümüzde de, Mimarlar Odası gibi toplumsal muhalefet-siyasi baskı gruplarını doğrudan etkilemektedir."(23)

Aynı çağrıda Raşit Gökçeli'nin aşağıdaki sözlerine yer verilmesi, sorgulamanın kapsamının geniş olacağını gösterir niteliktedir:

"Sonuç olarak kent yönetimi ve örgütlenmesi alanında özel bir toplumsal mücadele tarihine sahip olan bir meslek grubu ve demokratik kitle örgütü karşını olarak tanımlanabilecek Mimarlar Odası'nın yeni paradigma ışığında toplumsal ve mesleki amaçlarını gözeten yeni teori ve stratejileri sunması gerekmektedir. Mimarlar Odası'nın 1970'lerde olduğu gibi değişen toplum ve kent ile ilgili yeni bir ütopya üretmesi ve bir çeşit 'ütopya'ya 2. apel' çıkartarak, bunu mesleki ve toplumsal kamuoyuna sunmasının zamanı gelmiştir."(2)

Konuya daha derinlemesine girebilmek için meslek yasası gibi sorunlara karşı benzer tavırlar takınan kişilerin bir araya getirildiği bu ilk toplantıya özgü olarak, gerek sonuçları baştan belirlememek, gerek süreci yönlendirebilmek, gerekse de sağlıklı uzlaşmalar için farklı fikirlerin ortaya çıkmasına olanak sağlamak amaçları ile bir program veya gündem belirlenmemiştir.

I. Aladağ toplantısında, değişim ve mimarlık mesleği teması ile Mimarlar Odası'nın mesleğe dair genel ülke sorunları ve mesleki sorunlar konusunda alternatif politikalar üretmemesi sorununun nedenleri ve bu soruna nasıl yaklaşabileceği konularında, bazıları birbirine yakın olabilmekle birlikte 6 farklı öneri netlik kazanmıştır.

1. Yücel Gürsel'e göre, mimarlığın misyonu, topluma paylaşılan ortak bir mekan kültürü, dilini oluşturmaktır ve mimarlığın misyonunun yeniden tanımlanması gerekmektedir. Topluma paylaşılan ortak bir mekan kültürü, dili ise ancak bir ilişki tarzı içinde oluşabilir. Bu nedenle Mimarlar Odası bu ilişki tarzının anlaşılması ve gelişmesi doğrultusunda çaba göstermeli; sistem içinde kişilerin özgürlüklerini, inisiyatiflerini köreltmeden, onlara tepeden programlar önermeden, demokratik bir biçimde ama mutlaka programlı ve geçmişten geleceğe uzanan bir bağlantı içinde bir mücadele tarzı oluşturmalıdır.

2. Raşit Gökçeli tarafından dile getirilen, yazılarından da takip edebildiğimiz ve bir önceki öneri ile paralellikleri olan öneriye göre, Mimarlar Odası'nın işlevsizleştirme çabaları nedeni ile yok olma tehlikesi ile karşı karşıya oluşu, mimarlığın toplum içindeki saygınlığını yitirmesi ve mesleki konularda alternatif politikalar üretmemesi, öncelikle Oda'nın ekonomik olarak anlamlı işlevler üstlenmesi yolu ile aşılabilir.

3. Necdet Teymur ise, öneri getirmeden önce, Mimarlar Odası'nın mimarlıkta heterojen yapıyı, görüş çeşitliliğini ve çelişkileri de göz önüne alan çalışmalar yapmasının zorunlu olduğunu söylemiştir. Bu öneriye göre öncelikle mimarlık mesleği ile ilgili bilgi eksikliği sorunu aşılmalı, sonra uygun bir strateji ve yöntem ile soruna eğilmeli ve heterojen yapıya hitap edecek alışıktan hizmet

ve uygulama seçenekleri üretilmelidir. Mimarlar Odası'nın demokratik işleyişi ile bir çeşit eğitim alanı oluşturduğu da unutulmamalıdır.

4. Hasan Ünal Nalbantoğlu'na göre sorun, mimarların farkında bile olmadan ve sorgulamaksızın kendi pratikleri ile sürdürdükleri düşsel ilişkinin, bireycilik ve öznelcilik doğrultusunda değişmekte olduğundan, bunun gerçek dışılığından ve mimarların gerçekliği bu şekilde bulanıklaştırma eğilimindeki indirgemeciliğin disiplini ve üretim ilişkilerine de yansımalarından kaynaklanmaktadır. Mimarlar Odası, mesleki konularda alternatif politikalar üretmek ve işlevlerini belirlemek amacı ile, mimarların kendi meslekleri ile kurdukları ideolojik ilişkiler arasında farklılıklar olduğunu da göz önünde bulundurmalıdır.

5. Kenan Güvenç ve Murat Uluğ'un birlikte yaptıkları öneriye göre sorun, mimari tasarımın toplumsal pratiğinin Mimarlar Odası'nda gerçekleştirilmesi ve bu paralelde kişisel karşı çıkışların konsensus yolu ile örgütlenmesi yolu ile aşılabilir. Mimarlar Odası ancak bu şekilde, kişilerin kendilerini bir yerlere taşımaları için bir ortam ve başka kurumların sağlayamayacağı bir öte alan oluşturabilir.

6. Şükrü Günbulut tarafından dile getirilen öneriye göre ise sorun, insanların tüccar ruhluluğu denilen saçmaya şartlanmış oldukları Türkiye'de, mimarların mimarlık yapma dışında, birer aydın olarak emekçinin yani aydınlatma hareketinin yanında olmaları gerektiğini bilmemesinden kaynaklanmaktadır ve Mimarlar Odası'nın başlıca görevlerinden biri bu aydınlanma hareketinin yanındadır.

***

Yukarıda özetlenmiş olan altı önerinin tanıtılması amacını taşıyan bu çalışma, dört kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda yukarıdaki öneriler, ikinci kısımda bu önerilere yöneltilen eleştiriler, üçüncü kısımda toplantıda yapılan diğer tartışmalar tanıtılmakta ve son kısımda ise gelecek Aladağ toplantısının gündemi açıklanmaktadır.

I.

I. ALADAĞ TOPLANTISINDA YAPILAN ÖNERİLERİN TANITILMASI

Çalışmanın bu kısmında, I. Aladağ toplantısında sorunun belirlenmesi, çözüm yolları ve çözüme yönelik ilkeleri ile netlik kazanan öneriler, bant çözümleri, ulaşabildiği ölçüde öneri sahiplerinin yayınları, önerdikleri yayınlar ve kendileri ile yapılan görüşmelerden yararlanarak tanıtılmıştır.

I.1.

MİMARLIĞIN MİSYONUNUN TOPLUMLA OLAN İLİŞKİ BİÇİMİNDEN HAREKETLE YENİDEN TANIMLANMASI SAĞLANMALIDIR

Yücel Gürsel, Aladağ'da mimarlığın misyonunun topluyla paylaşılan ortak mekan kültürü ve dilini oluşturmak olduğunu, mimarlığın misyonunu yeniden tanımlama aşamasında olduğunu, topluyla paylaşılan ortak bir mekan kültürünün, dilinin ise ancak belli bir ilişki tarzı içinde oluşabileceğini ve TMMOB Mimarlar Odası'nın bu ilişki tarzı üzerinde çalışması gerektiğini belirtmiştir.

Gürsel, Aladağ'da iken soruna yaklaşımını şöyle ifade etmiştir:

"Eiffel Kulesi'nin yapıldığı dönemde, mühendisler toplumda öncü bir rol oynamaya başladılar. Mimarlar da sanata yöneldiler. Sanatçı mimar o zaman ve bu nedenle ortaya çıkmıştır. Bu olay burjuvazinin romantizmine denk düşmektedir. Mimarlar varlıklarını böylece bir süre idame ettirmişlerdir, ama toplum içinde de misyonsuz kalmışlardır."

"Bugünkü mimarlar, mimarlık kalitesiyle, toplumda var olan ve ihtiyaç duyulan hareketten kopmuşlardır. Toplumsal olarak da, iktisadi olarak da kopmuşlardır."

"... Mimarlığın mesleki bilimsel eksenini ya da ideolojisi bir programa nasıl dönüştürülebilir?"

"Sınıfsız ve doğru gördüğümüz ideal bir model etrafında Mimarlar Odası gibi bir kurumu organize edemeyiz. Böyle bir toplumda, böyle bir formasyonda, böyle bir ekonomik ve sosyal ortamda, yapı sektöründeki mesele-

lerle, meslek meseleleriyle ilgili olarak sorunlara verilebilecek cevaplar nelerdir? Konu ile ilişkili diğer disiplinlerde verilebilecek cevaplar nelerdir? Bu cevaplar, toplumun bütünü ile ilişkili bir modelinin öğelerini taşıyabilirler mi?"

"Cevaplar bu tür sorulara yönelerek aranmalıdır. Bizde henüz tekel egemenliği devletle çok iç içe geçmemiştir. Karışık güçler dengesi vardır. Sistem henüz katılaşmamıştır. Eğer bir toplumsal kategori, tanım ve modellerini akıllıca ve gerçekten sorunlara cevap verebilecek şekilde üretebilirse, bunu mimarlık kesimine ve onun aracılığı ile de topluma mal edebilir. Buradan yola çıkarak, hem aydın hem mimar olarak, mimarimizin yaratıcılığını yeniden tanımlayan ipuçlarını yakalayabiliriz."

"Net olarak anlatabileceğimiz bir ideolojik tanımlamaya ihtiyaç var. Eğer Türk toplumuna yönelik ikna edici bir tanımlama yapamazsak, önümüzdeki dönemde popülist söylemle mücadele etmek çok güçleşecektir." (1)

Bu öneri, "toplumla ilişki tarzının yeniden belirlenmesinin gerekliliği", "Mimarlar Odası programının daha sağlıklı bir çevreye ulaşma amacına yönelmesi" ve "Oda için tarihsel sürekliliğin önemi" gibi başlıklar altında incelenebilir.

Toplumla İlişki Tarzının Yeniden Belirlenebilmesi Gerekliliği

Gürsel, Nevşehir Olganüstü Genel Kurulu'nda, meslek yasasının toplum ve mimarlar arasındaki etik sorunlara çözüm olamayacağı konusunda şunları söylemiştir:

"... Bizim esas olarak yasalara baktığımız üç kesenin cevabını vermek durumunda. Çünkü mimarlık bir yeniyi bilimsel yeni sorunlarla karşı karşıya, yani doğru ve yanlışla ilgili sorunlar, estetik sorunlarla, etik sorunlarla karşı karşıya. Oylamayla bilimsel kararları değiştiremezsiniz. Ama estetikle ilgili, yani güzel ve çirkinle ilgili kararlarla, etik kararlar yani iyi ve kötüyle ilgili kararlar, toplumsal durumla, kültürel durumla çok yakından alakalıdır ve mutlak süratle toplumsal konsensüse dayanır... Bugün, ne yapmamız gerektiği, yani neyin yapılması gerektiği, nasıl yapılması gerektiğiyle yer değiştirmiştir. Biz hep nasıl yapacağımıza saplandık kaldık. Halbuki ne yapacağımızı bilmek zorundayızdır. Yani Türkiye'de mimarlar arasındaki ve mimarların toplumla olan ilişkilerindeki bir etik sorunu ortaya koymamız lazımdır..." (35)

Gürsel, burada yasaların zaten uygulanmıyor oluşunu problem olarak dile getirmektedir:

"Önümüzdeki dönemde, neyse etik sorunlarımız, bizzat onların ne olduklarını belirleyerek, tartışarak ve mevcut işleyiş mekanizmasının demokratik tarafını geliştirerek, önümüzdeki toplumsal görevleri yerine getireceğizdir. Asla bunlar bürokratik görevlere dönüştürülmemelidir.

"Toplumla birlikte ve diğer yapı sektöründeki insanlarla birlikte." (35)

Toplumun ihtiyacı olduğu tüm zamanlarda, yani mimardan önce de mimarlık vardı diyen Gürsel, mimarlık eyleminin çeşitli meslek gruplarını barındırışı ile ilgili olarak şunları söylüyor:

"Mimarlık eylemi, kapsadığı alanlar itibarı ile içinde mimarlar da barındırır. Ama mimarlık eylemi mimarlığın varlığından ve onların eylemlerinden çok daha geniş bir eylemdir." (35)

Gürsel toplumla ilişkiler konusunda şunları söylüyor:

"... Sürdürülebilir kalkınma için toplumla yeni bir ilişki tarzının belirlenmesi gerekiyor... Tarihi ve doğal çevrenin gerçek koruyucusunun organize ve örgütlü bir toplumsal yapı olduğunu bilincinde olarak, toplumla ilişkilerimizi bu yönde geliştirmeliyiz. Bu yeniden bir kurumsallaşma ve diğer kurumlarla ilişkilerin bu yönde düzenlenmesi demektir."

"... Gökdelenlerin ve altyapıyla ilgili müdahalelerin emperyalist sistemin yeni sömürü mekanizmaları olduğunu, rant olayının sadece bir ulusal sorun olmadığını, uluslararası rant ilişkilerine kentlerimizin mahkum edildiğini ve çevreyle ilgili bütün girişimlerde yabancı teknolojilerin empoze edildiğini unuttuk. Bunları unuttuğumuz gibi, uluslararası sistemin mimarlıkla ilgili alanlarda hangi mekanizmaları kullandıklarını da unuttuk. Bunları söylemekten korktuğumuz gibi daha da önemli şu hataya düşüyoruz. Biz mimarlar yapı çevreyi iyileştirmek istiyoruz. Toplumla ve insan sağlığına uygun, aile yapısına uygun bir çevre yaratmak istiyoruz. Bunu sadece mimarca eleştirebileceğimizi zannetmeye başlarsak çok büyük bir hataya düşeriz. Ama bu, ekonomik altyapı değişmeden, üst yapı düzelmeye anlamına da gelmez. Herşeyi bırakıp siyasal mücadele verelim, önce iktidarı ele geçirelim demek değildir. Ama, eğer mimarlık kültürünün ifadesi ise, mimariyi değiştirerek temeldeki bozuklukların düzeltilemeyeceği unutulmamalıdır. Örneğin çekirdek aileyi var kabul edeceğiz. İyi kreşler yaparak çocukların problemlerini çözmeyeceğimizi, iyi huzur evleri ile ihtiyarlık sorununu çözmeyeceğimizi kabul etmeliyiz. Kent yaşamı, mahalle yaşamı, sosyal yaşam konusunda düşünceler üretmeden ve bunu toplumla paylaşmadan sosyal yaşamı değiştiremeyiz. O yapı ile birlikte bir değiştirme mücadelesi vermeden, mimarlıkla oynayarak, iyi yapılar yaparak bu problemleri çözeceğimizi zannetmemeliyiz. Yapılı çevrenin inşa edilmesi süreci konusunda toplumla doğru bir bağ kurmamız gereklidir. Bunu da bir cümleyle, yapı çevrenin iyileştirilmesi mücadelesinin, kent yaşamının sosyal ve kültürel yaşamın yeniden yapılmasına ve topluma bağlı olduğu bilinciyile, toplum bu mücadeleden kopartılmamalıdır şeklinde ifade edebiliriz." (35)

Gürsel, önümüzdeki olası problemlerin çözümü konusunda da toplumun mücadeleden kopartılmaması gerektiğini düşünmektedir:

"Kentlerimizin %60'ı yıkılıp, yeniden inşa edilecektir. Bu ciddi mesleki bir problemdir ve masa başında çözülebilecek bir konu değildir. Kentin yeniden kullanımını, bürolarda çizimlerle falan çözümlenemezsiniz. İster eski doku olsun, ister kentsel doku olsun, ister kaçak yapılaşmanın olduğu bir kent bölgesi olsun, orada o insanlar yaşıyor ise, bu sorun ancak o insanlarla birlikte çözülebilir. Diğer yollar antidemokratiktir. Örneğin holdingler ya da faşist bir örgüt o insanları oradan sürer, binaları yıkar ve yüksek binalar yapar. Mimarlık hareketi eğer bunu göremezse, masa başında o yıkan süreçlere proje üretmeye başlar. Mimarların bu yapım sürecinde hangi rolü alacakları sorunu, bizim geleceğimizin en hayati sorunudur. Bunu bu geçiş süreci içinde kavrayamazsak, biz mimarız da diyemeyiz."

"Mimarının hangi sürecin içinden çıktığını da anlatmak zorundayız. Örneğin gökdelenlerin ortaya çıktığı süreç anlatılmalıdır. Mimariyi sadece tasarımı sürecine indirgememeliyiz."

"... Kullanım sürecinden de hiç sorumlu değildir mimar. İnsanlar hangi ıstıraplarla yaşıyor farkında değildir mimarlar."

"İnsanların kendi çevrelerini kendilerinin daha iyi imar edebilecekleri, üretebilecekleri bir kültüre ihtiyaçları vardır. Mimar da kendini buna hazırlamalıdır."

"Bu ilişki ne uzlaşmadır, ne de uzlaşmamadır. İşte buradan bir söylem, bir teori çıkacaktır." (1)

Gürsel, Mimarlar Odası'nın işleyişi konusunda şunları söylemektedir:

"Şimdi biz temsili demokrasinin içinde sorunumuzu çözeceğiz. Bunun hatalarını azaltacağız. Kabul ama hemen belirtmek istiyorum. Bizim mesleğimiz katılımcı demokrasiyi Türkiye'nin gündemine getiren bir meslektir. Yani hem planlamada 'halktan katılım' diyeceğiz, hem 'yerel yönetimlerde halkın katılımı' diyeceğiz, üniversitelerde sempozyumlar düzenleyeceğiz, ancak katılımcı bir karar mekanizmasının ne demek olduğu konusunda da somut bir öneri geliştirmeyeceğiz. Bu eksiklikler! Ama temsili demokrasiyi doğru dürüst çalıştırmak istiyorsak, bu platformlarda bu gibi öneriler geliştirilmelidir. Hemen ilk örneği şube genel kurulunda verilmelidir." (35)

"... Demokrasiyi genel kurullara taşımak değil, bütün karar alma süreçlerinin demokratik olması." (1)

"Asla ve asla bir meslek örgütü, toplumun bütün kesimleri tarafından kabul edilmemiş ve nesnelleşmemiş kararlar konusunda denetim yapamazdır..." (35)

Mimarlar Odası Programının Daha Sağlıklı bir Çevreye Yönelmesinin Gerekliği

Gürsel, Nevşehir Olağanüstü Genel Kurulu'nda, Mimarlar Odası programının daha sağlıklı bir çevreyi hedeflemesi gerektiğini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

"Biz kendi ülkemizde insanların tek başlarına yaptıkları evlerin gelişme evrelerinden yeterince ders almadık kanısındayım. Daha ucuza yapıyorlar. Daha güzel de yapıyorlar bazı yerlerde. Ama bu noktada mimarlık eylemi ve Oda, insan sağlığına ve toplum sağlığına daha uygun bir çevrenin yaratılabilmesi ve teknolojik altyapının iyileştirilmesi için çaba sarfetmelidir. Yapım normları, standartları ve yapı fiziği konusunda yapmamız gereken bir sürü iş var. Sağlıklı bir çevre için malzeme standartları konusunda Oda, kendi mimarlarını ve kendi programlarını yönlendirmelidir. Yapı sigortası ve ona bağlı olan yan çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Bu bir hedef ve ilke olarak konulmalıdır."

"Kamu yararını, toplum yararını ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak mesleğin, planlamanın ve mimarlık mesleğinin geliştirilmesi..." (35)

Oda için Tarihsel Sürekliliğin Önemi

Gürsel, Aladağ'da Oda'nın programının oluşturulması sırasında, tarihsel sürekliliğin sağlanmasının önemi konusunda şunları söylemiştir:

"İnsiyatifin demokratik, örgütlü ama sürekli olmasını sağlamak mecburiyetindedir. Sürekliliği olmayan hiçbir davranış tarzının yaşaması mümkün değildir." (1)

1.2.

MİMARLAR ODASI EKONOMİK OLARAK ANLAMLİ İŞLEVLER ÜSTLENMELİDİR

Raşit Gökçeli'nin Mimarlar Odası'nın ekonomik olarak anlamlı işlevler üstlenmesi gerektiği önerisi ile Yücel Gürsel'in önerisi arasında pek çok paralellikler vardır. Gürsel'in önerisi de, sözü edilen ekonomik olarak anlamlı işlevlerin gerçekleştirildiği içermektedir. Gökçeli konuya aşağıdaki gibi yaklaşmaktadır:

"Tartışmanın temel sorunsalı, mimarlığın günümüz endüstri sonrası ve kapitalist toplum düzeni içerisinde, hem mesleki açıdan yetkin ve toplum tarafından tanınan bir konuma ulaşması ve fakat aynı zamanda kültürel boyutu muhafaza ederek en geniş anlamda insanlığın yarattığı değerleri savunan bir konumu elden bırakmayarak, toplum içerisindeki eleştirel gücünü kaybetmemesidir."

"KÜLTÜR sorunu ve mimarlığın bu düzlemde ifade ettiği anlamı özümseyen, KÜLTÜR boyutu dolayısı ile geleneksel BİLGİ ve MESLEK ÖRGÜTLENMESİ BİRİKİMİNİ kullanan, fakat aynı zamanda DEĞİŞME boyutunu ıskalamayan, MESLEK ve MODERN TOPLUMU sistem içerisinde gerçek karşılıklı konuları içinde yerli yerinde oturtan bir sentez yaklaşımı sorunsalın kavranması için zorunludur." (8)

Gökçeli'nin önerisi, ekolojik ve çevre korumacılığı, yapı sigortası, meslek sorumluluğu sigortası ve kamu mal ve hizmetleri teorisinin yeniden incelenmesi; Mimarlar Odası programı içerisinde ekonomik olarak anlamlı işlevlerin yeri başlıkları altında incelenebilir.

Ekolojik, Çevre Korumacılığı İndirgenemez

Gökçeli'ye göre, ekolojik çevreciliğin ötesinde bir içeriğe sahiptir. İnsan, beşeri faaliyetler ve doğa arasında var olan ilişkileri inceleyen ekolojik, salt çevre korumacılığına indirgenemez. İnterdisipliner bir karakteri vardır. Bu nedenle bilim ve teknoloji güçleri ile yasama ve hukuk kadroları arasındaki ilişkiler yeniden tanımlanmalıdır. Çevreye ait analizlerin yalnızca beşeri ilimler vasıtası ile yürütülmesi sakıncalıdır. (9)

"... Yalnızca mimarların değil ama en geniş anlamda planlıların ve çevre sorunlarına ilgi gösteren diğer disiplinlerden en geniş insan grubunun katılımı gerekmektedir. Bu ise yeni bir yapılanmayı zorunlu kılmaktadır. Bu yapılanmanın temel tartışma başlıkları, hedefleri ve özelliklerini aşağıdaki biçimde sıralamak mümkündür:

- 1960 dönemi planlılığın iki temel aksı olan bilim ve sosyalizm anlayışlarının yeniden sorgulanması;
- Mimarlık mesleğinin, planlılık mesleğinin yeni bir vizyonunun tarihsel bir perspektif içerisinde inşa edilmesi;
- Mimarlık ve planlılık disiplinlerinin çok disiplinli bir çerçevede içerisinde yeniden düşünülmesi;
- Gelişen teknoloji ile gündeme gelen mesleki sorunların tartışılması, Mimarlık ve planlama eyleminin alanı ile kimler tarafından uygulanacağı meselesinin toplumun demokratikleşme ve emansipasyonu hedefleri ile bir arada yeniden tartışılması;
- Mimarlığın 1/500 ölçeğinde hapsedmeye çalışan gerici ve şoven mesleki anlayışlarla mücadele yöntemlerinin geliştirilmesi;

- Planlama adına mimarlık mesleğinin modernleşmesi adına savunulan özerk yapıların eninde sonunda emansipe olunmayı amaçlanan merkezi devlet yapılarına dönüşme olasılığı ve tehlikesinin irdelemesi;
- Mimarın ve planıcının karar verme sürecindeki yeri. Toplumun demokratikleşme, kalkınma, emansipasyonu doğrultusunda organik bir aydın sıfatı ile özgün bir fonksiyonu olup olmadığının tartışılması;
- Mimarlık ve planlıcılığın toplumun sosyal formasyonu ile ilgili olarak yeniden irdelemesi; Klasik Metropol kategorileri dışında ENFORMEL SEKTÖR – MARJİNAL SEKTÖR – MAFYA olgularının bilinen planlama ve mimari teorilerine etkilerinin tartışılması;
- Günlük yaşam çevresi çerçevesi içerisinde emeğin kendini yeniden üretmesi ile ilgili tüm kategorilerde (ulaşım, sağlık, eğitim, çevre, konut vb.) plancı ve mimarın oynayabileceği rolün irdelemesi;
- Kültürel mirasın özgünlüğümüze etkileri;
- Neo-liberal düzenin getirdiği pür ekonomik-rasyonalist paradigmanın kültürel özgünlüğümüze ve demokrasinin adına yeniden tartışılması;
- Yukarıdaki amaçlarla en geniş bir mimar, plancı, sosyal bilimci, ve duyarlı kamuoyu katılımını sağlayacak olan bir tartışma platformunun biçimleri olarak bir FİZİKİ PLANLAMA ve MİMARLIK VAKFININ kurulması için ALT-YAPI gereksinimlerinin gözden geçirilmesi gerekiyorsa, VAKIF amacına ulaşmak için önce bir KÜLTÜR ŞİRKETİ'nin kurulması; bu kültür şirketinin, kurulacak vakfa lojistik destek hizmetleri vermesi."

"1960 dönemi planlıları ve mimarlarının artıkları meslek pratiği ve teorisinin bunları dayandırdıkları paradigmaları yani bir yapılanmaya geçiş aşamasında olan ülkemizde günün plancı ve mimarları olarak ve geniş duyarlı kamuoyu katılımı ile tartışmak görevi ile karşı karşıyayız.

Klasik yapıların yozaştığı, likide olduğu bu dönemde bu tartışmayı açmak İVEDİ bir ihtiyaç olmaktadır. Dayandığımızı varsaydığımız teori ve paradigmayı tartışmak teori ile ÜTOPYA arasındaki KÖPRÜYÜ yeniden inşa etmemize bağlıdır. 1960'ların ÜTOPYASI, yerini 1990'ların ÜTOPYASI'NA bırakmazsa, tarihimizi, bilincimizi ve kimliğimizi KAYBETME TEHLİKESİ ile karşı karşıya kalırız." (12)

Yapı Sigortası, Meslek Sorumluluğu Sigortası Doğrultusunda Kamu Mal ve Hizmetleri Teorisinin Yeniden İncelenmesi

Gökçeli, yapının gayrimenkul bir sermaye olduğu ve metalaştığı bir ortamda, yapı ve mimarın yeni finans organizasyonu içerisinde meşru ve işlevsel bir konum elde etmesinin, varlık ve meşrutiyeti için zorunlu olduğu görüşündedir. Bu görüşe göre yeni toplum profesinin oluşturulmasının altyapısı ancak bu yolla hazırlanabilir. Yapı ve mimarın sözkonusu yeni finans organizasyonu içerisinde yer alabilmesi ise "Yapı Sigortası" ve "Meslek Sorumluluğu Sigortası" gibi tekniklerin kullanımı ve Kamu Mal ve Hizmetleri Teoris'i'nin yeniden incelenmesi ile mümkün olabilir. (8, 10)

Gökçeli, değişime bağlı olarak mimarlık mesleği ve Mimarlar Odası'nın konumuna aşağıdaki gibi bakmaktadır:

"... Durağan toplum mantığı bir çeşit sabit toplam ödüllü oyun teorisindeki mantık ile benzerlikler arz eder. Bu mantıkta, kalkınma, gelişme, bü-

yüme gibi kavramlar ikincil bir yer tutar. 'Sabit pasta'nın nasıl dağıtılacağı temel tasardır. Kişisel performansın maksimizasyonu kadar hatta bunun ötesinde rakibin performansının minimize edilmesi bu halde önem taşımaktadır. Bu ise 'sabit pasta'na dağılımı için otoriteden 'imtiyaz' almaya gerektirmektedir!"

"Durağan toplumdaki modern topluma geçişin en önemli sonucu, üretilen mal ve hizmetler toplamının kame ekmeği somunu misali sabit değil, nitelik ve nicelik olarak büyümesidir. Bu büyüme ise yeri geldiğinde bazı koşullar sağlanırsa kalkınmayı ve giderek üstü yapı değişikliklerini beraberinde getirmektedir. Modern toplumda üretilen mal ve hizmetlerin sabit olmaması, nitelik ve nicelik olarak büyümesi ise durağan topluma ait temel bir mantığın sorgulanmasını beraberinde getirir."

"Mimarlar Odası'nın Hükümet Dışı Örgüt (NGO) olma geleneğinden kopup 'devletin imtiyaz' ve 'devlet bütçesinden nakdi yardım' alan devlet apareyine bağlı bir kurum olmasını savunan anlayış, böylesi bir modern toplum öncesi durağan toplum zihniyetinin yansımasıdır."

"Durağan toplumun sabit değerleri içerisinde sabit kalan bir pastadan pay alabilmek amacıyla devlet otoritesinin kapı kulluğu yapan narh zihniyeti içerisinde faaliyet yürüterek otoriteden 'imtiyaz' kapmaya çalışan modern toplumun değişim vektörlerinin bilincinde olmayan, bürokratik Oda, yerini bilim çağının gereklerini yükümlenelen, 'mesleğin yeni dünya' içerisindeki haritasını çıkartabilen bir meslek odasına bırakmalıdır."

"Böylesi bir Meslek Odası, toplumsal iş organizasyonu içerisinde, sektörün gereksinimleri doğrultusunda yeni 'ekonomik' işlevler üstlenerek üst yapı ve alt yapıdaki gerçek yerini alabilecektir. Böylesi bir amaç, bilimsel niteliği yüksek bir çabayı gerektireceğinden Meslek Odası 'out' olmak için gerekli yapısal dönüşümü de tamamlamak durumundadır."

"Yapı Sigortası, Meslek Sorumluluğu Sigortası Enstitüleri, yaz okulları, kültürel mirasa sahip çıkma, kentte yeni yaşam biçimleri önerme, uluslararası mimarlık organları ile ilişkiler kurma, sibemetik mekana ve sibemetik dünyaya adım atma ve benzeri atılımlar, Meslek Odası tarafından gerçekleştirilmeyi beklemektedir. Bu amaçlarla, Meslek Odası Yan Kuruluşları Reformunu yaparak, yarının endüstri devrimi sonrası dünyası içerisindeki konumunu yeni baştan tanımlamak durumundadır. Aksi halde bu görev toplum içerisinde başka mihraklar tarafından yürütülecektir ve bu durumda Meslek Odası 'işlevsiz' kalacaktır." (36)

Gökçeli, yapı ve meslek sorumluluğu sigortalarını ve önerilerindeki engelleri aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

"Türkiye'de sigorta sektörü hem teknik karlar hem yapısal karlar bakımından yeterince gelişmemiştir ve özellikle yapısal karlarını dünyadaki modern ülkelerin seviyesine çıkarabilmeleri için gayrimenkul alanında geçerli enstrümanları oluşturmak zorundadır. Türkiye'nin hızlı kentleşme sürecinden geçiyor olması, gayrimenkul alanındaki finansal enstrümanların yüksek nemalana sağlanmasını ve sektörün kısa sürede söz konusu enstrümanları kullanarak 'take-off' aşamasına geçmesini mümkün kılmaktadır. Bu amaçla süratle gayrimenkul borsasının oluşturulması ve (REIT) gayrimenkule dayalı yatırım enstrümanlarının birincil ve ikincil piyasalarda tedavüle sokulması gerekmektedir."

"Yapı sigortası önünde oluşan teknik engeller çeşitlidir. Bunlar, müteahhit kavramı ve standardının yerleşmiş olması ve Müteahhit Meslek Oda-

sis'nin bu konudaki standartları henüz oluşturmamış olması, inşaat malzemeleri standartlarının TSE'ye rağmen belirli bir güvenilirlikte olmaması, Teknik Uygulama Sorumluluğu (TUS) enstrümanının tatmin edici bir biçimde yaşam pratiğinde henüz yer etmemesi ve teknik elemanların niteliği ve beceri düzeyleri ile ilgili yeterince gelişmiş veri tabanının bulunmamasıdır..."

"Ayrıca enflasyon muhasebesine henüz geçilmemiş olması ve devletin 'crowding-out' diye tabir edilen mali sistemdeki müdahaleleri de böylesi ileri teknoloji gerektiren sigorta branşlarının tabikatını henüz olası kılmamaktadır..."

"Ayrıca modernleşen Meslek Odasını ilgilendiren bir diğer husus ise yapı sigortasının özel bir eğitim ve ihtisaslaşmış bürolar gerektireceğidir. Yukarıda sıralanan teknik eksikliklerin en önemlilerinden biri, kuşkusuz teknik elemanların niteliği ile ilgili olmaktadır."

"Yapı üretimine katkıda bulunan teknik elemanların teknik niteliklerinin MESLEK SORUMLULUĞU SIGORTASI sistemi ile paydalandırılmaması, müteahhitlerin de, hasar vukuunda rücu edilecek mercilerden biri olarak, sisteme soğuk bakmasına neden olmaktadır. Zira müteahhitler, işçilik ya da mühendislik hatası yüzünden oluşacak hasarı sigortalayan sistemin kendilerine de rücu edeceğinden endişe etmektedir. Aynı konu bizzat sigorta sistemi içinde geçerlidir. Sigorta sistemi ancak risk analiz ve tablolarını yapabildiği branşlara girebilmektedir. Risk analizi yapılmamış ve gerekli aktüarya tabloları oluşturulmamış alanlarda, sigorta sektörü branş açmaya yanaşmamaktadır."

"Yapı sigortasının yaşama geçirilebilmesinin gerekli fakat yeterli olmayan önkoşulu meslek sorumluluğu sigortasının uygulanmasıdır. Bu ise meslek örgütünün ve veya buna muadil bir yapının meslek erbabını ve sektörünün niteliğini tanımlayan veri tabanları oluşturmasını zorunlu kılmaktadır. Bir yandan tüketicinin haklarını gözeten Yapı Sigortası öte yandan meslek erbabının niteliklerini belgeleyen veri tabanına yaslanan Meslek Sorumluluğu Sigortası, meslek erbabının özlük haklarını ve tüketicinin haklarını aynı zamanda ve eşgüdümlü olarak ve tek bir tutarlı sistemde toplum adına kavuşturan bir sistem olarak görev yapacaktır. Ancak böylesi bir sistem içerisinde işlev üstlenebilen meslek örgütü, modern toplumun çarkları içerisinde yer alabileceklerdir. Durağan toplumu simgeleyen meslek örgütü ise, er geç devlet patronajının mahalli çarkları arasında silinmeye yüz tutacaktır." (36)

"Meslek Sorumluluğu Sigortası, bir çeşit sendikal faaliyetler aslında. Meslek erbabının ve ekiplerin hangi durumda olduğunu objektif olarak tayin eder. Belli bir birim üretimin belli bir sürede, hangi kalitede yapabileceğini tayin eden bir skala, bir ölçüdür." (1)

Gökçeli, Mimarlar Odası'nın ekonomik olarak anlamlı işlevler üstlenmemesinin sonuçlarını aşağıdaki gibi görmektedir:

"İşte meslek ve meslek örgütünün toplumsal iş organizasyonu ve finans sistemine entegre olacağı alan bizzat bu noktada yatmaktadır. Eğer Meslek Odaları veya Meslek Örgütleri Meslek Sorumluluğu Sigortasına dayanak teşkil edecek VERİ TABANLARI sistemini kuramazlarsa... Bunun için modern dünyanın yeni 'meslek haritasını' çıkartıp üyelerinin performans ve niteliklerini sıratla veri tabanına dönüştürmezlerse... ihtisaslaşmış yapı denetimi bürolarının oluşması için gerekli eğitim sürecini bir an önce başlatmazlarsa... Teknik Uygulama Sorumluluğu (TUS) bir an önce yukarıdaki ilkeler doğrultusunda hayata geçmez ise..."

Bürokratik Meslek Odası / durağan topluma ait Kapıkulu Meslek Odasından ekonomik tabanlı Meslek Odasına geçiş hiç bir zaman gerçekleşmeyecektir! Ve... 26 Nisan 1994 tarihli Bayındırlık Bakanlığı'nın 'İnşaat İşlerinde İnşaatçının Mali Mesuliyeti ve Mecburi Sigorta Kanun Tasarısı' sektör içinde dağıtım tabii tutulurken, Mimarlar Odası 'OUT'; Türk Müşavir Mühendisler Birliği 'İN' olacaktır... Ve toplum ile sektör gerçeklerini ıskalamış 'Mimarlık Yasa Tasarıları' ile havanda su dövülen bizzat sektör ve sistem tarafından dışlanacaklardır." (36)

Yapı ve Meslek Sorumluluğu Sigortalarnın Uygulanmasında Aşağıdaki Getiriler Beklenmektedir:

"Meslek Sorumluluğu Sigortası, mimarların meslek haritası içerisindeki konularını, toplumsal iş organizasyonundaki gerçek yerlerini, sistemin tanıdığı bir referans sistemi çerçevesine oturtacağı için meslektaşın özlük haklarını güvenceye alacaktır. Meslek Sorumluluğu Sigortası, Yapı Sigortası'nın gerekli önkoşulu olarak, meslek erbabının toplum karşısındaki görevlerini tanımlayan güvence altında alan bir uygulama olacaktır."

Kısacası, Yapı Sigortası teknik anlamda yapıyı sigortaladığı için tüketicinin lehine bir uygulamadır. Yapı Sigortası bulunan inşaatların poliçesinin niteliği-ne orantılı olarak, finans sisteminden kredi alabilecekleri açıktır.

Sonuç olarak, Yapı Sigortası ve bağlı ögesi, Meslek Sorumluluk Sigortası, hem meslektaşın özlük haklarını hem meslek erbabını tüketici ve toplum karşısındaki sorumluluğunu birlikte ve bir arada özümseyen bir sistemdir. Ve Meslek Odasının bürokratik temelden ekonomik temele geçmesi böylesi modern tekniklerin sektör içerisinde uygulanmasına önyak olması ile mümkün olacaktır. Ve yine böylesi bir ortamda mimar meslektaşların itibarı artacak, 'en ücra köşedeki' meslektaşımızdan metropoldeki meslektaşımıza varıncaya kadar meslek erbabi ve meslek, hak ettiği itibara yeniden kavuşabileceklerdir.

Burada Meslek Odasına düşen görev tüm açıklıkla ortadadır. Ancak bu görevin gerçekleştirilmesi için Meslek Odasının kendi iç yapılanmasının da gözden geçirilmesi gereklidir.

Bu aşamada Mimarlar Odası'nın yatay ve dikey örgütlenme mantığını açıklaması, organlar ve yardımcı organlar mantığını tartışmaya açmak gerekmektedir."(36)

Gökçeli yukarıdaki hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için Meslek Komitelerini (MBCK) ve bunların enstitüye dönüştürülmesini önermektedir. Aladağ'da bu öneri ile ilgili şu ek açıklamaları yapmıştır:

"Toplumda sınıflar vardır, sömürüyorlar falan desem adam beni dinlemeyecek. Zaten ben de ona yeni bir şey anlatmış olmayacağım. Onun için şöyle düşünmeye çalıştım: Sadece bu adamın düşünce parametreleri içerisinde, kalıplan içerisinde verebileceğim bir cevap var mı? O noktada tabii teknik bir cevap vermek gerekiyor."

Teknik ideolojiden koordineli olarak ayrılabilir. Her tekniğe istediğiniz ideolojiji giydirebilirsiniz.

Bugünkü kapitalist düzendeki teknik bence şudur: Yapı sektöründe oluşacak olan ürüne finans sistemi nasıl kredi verecek? Cevap verilmesi gereken soru budur. Mevcut toplumsal yapı içerisinde, bu yapıyı geliştirebilecek olan bir takım teknikleri, kurumları, organizmaları, yapıları yeni bir bakış açısıyla yorumlamak gereklidir."

"Sonra ise, böylesi bir yapı içerisinde tekrar mevcut sistemi üretmek için hangi tür felsefe, hangi tür kültürel öğelere başvurulması gerektiğini ikinci bir soru olarak sormalıyız. Yani soruna önce iktisadi açıdan yaklaşmak sonra ise sonuçları anlamlandırmak gerekir diye düşünüyorum." (1)

Mimarlar Odası Programı İçerisinde Ekonomik Olarak Anlamli İşlevlerin Yeri

Gökçeli bir program önerisi oluştururken ise sorunu şöyle dile getiriyor:

"Hali hazır alternatifsiz toplumu içimize sindirebiliyor muyuz? İçimizde bazı rahatsızlıklar var ise ve bunlar sisteme ait yanlışlıklardan kaynaklanıyor ise çözüm nasıl bulunacaktır?"

Geçmişte topluma doğrudan politik olmayan alanlarda birçok alternatifler sunabilen ikincil örgütler bugün hâlâ duruyor.

İnsanlar duruyor, bağımsız bireyler, bağımsız aydınlar duruyor. Mimarlık mesleği duruyor, benzeri ikincil örgütler uğraş alanlarını çeşitlilikleri içinde mevcudiyetliğini şu ya da bu şekilde sürdürüyorlar.

İnsanların günlük yaşamlarındaki, iş ortamlarındaki sorunları tüm çözümlüklükleri ile üstelik katmerlenircesine duruyor.

Şu halde topluma sunacak alternatif projesi olanların yapması gereken bir program oluşturmak değil midir? Bu programın bir türlü oluşturulmamasında sorumluluk yalnızca apolitikleşen atomize olan bireyler, aydınlar değil, belki de uzun süredir yeni alternatifler yaratamayan, yirmi yıl öncesinin söylemlerini bir parmak boyu değiştirmeyen klasik siyasi yapılar olamaz mı?

Topyekün kurtuluş projelerini, günlük yaşamı ve bireyi pas geçerek, değişmez kalıplar içerisinde tencit pilavı gibi toplumun önüne süren klasik siyasetler kamuoyu içinde bıkkınlık ve usanç yaratmaya ve eninde sonunda daralıp ufalmaya, marjinalize olmaya mahkum kalmazlar mı?

İşte bunun için, çözümün, bir kısmının topluma alternatifler üretebilen ikincil örgütlerin, canlandırılmasında, olabileceğini düşünmek gerekir.

Söz konusu ikincil örgütlerin ülkenin konjonktür ve ikincil örgütlerin iç yapılarını göz önünde bulunduran, kendilerine özgü birer programlarının oluşturulması ise şarttır.

Böylesine bir programı oluşturmak onun OMURGASINI ÇATMAK! Görevleri doğrudan siyaset üretmek olmamakla birlikte siyasetlerin üretmekte oldukları fikirlerin oluşmasında rol oynayacak bir takım pratiklerin sürdürüldüğü deneysel sahalar olan ikincil örgütler bağımsız birey ve aydınların önündeki çıkış noktası olabilir..." (8)

Gökçeli, program önerisini oluşturmak için öncelikle ikincil örgütler olarak tanımladığı odaların sorunlarını işlevsizleştirilme ve alternatif üretmemeden kaynaklanan reaksiyon olarak tanımlamaktadır. Ülkedeki siyasi dengelerin Odalara etkisine bağlı olarak odaların iç demokrasi anlayışlarını korumaları ve yukarıdaki gibi ekonomik olarak anlamlı işlevler üstlenmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Yapı sektörü pratiğindeki değişimlere de bağlı olarak geliştirilen öneri programın eksenleri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (8):

- **İşlevleştirme:** Ekonomik olarak anlamlı işlevlere kavuşturma.
- **Kamuoyunda itibar sahibi Oda:** Meslek ile ilgili konularda alternatif üretmeyi hedef alan programlar üretilmesi.
- **Kuşaklararası ilişkiler; tarihine birikimine sahip çıkmak; iç demokrasiyi ve katılımı hedeflemek.**

"Mimarlar Odası'nın toplumun çeşitli kesimlerinde elde etmiş olduğu konumu çok önemli. Hukuk sistemi içinde bir oturma şekli var. Bunların oluşması belki tesadüfi ama odanın programını belirtiyor. Oda böylece disiplin alanında muhalefet söylemi üretmeye çalışan bir kurum oluyor. Bu onun diğer mimarlar odalarından da farklıdır. Ülkenin buna ihtiyacı vardır ve bunun dönemin tabii problemleri ile birlikte düşünülmesi gerekir." (1)

- **Farklılaşan meslek grubunun değişik öğelerini kavrayabilen Oda:** İnşaat sektörünün modernleşmesinden dolayı yapı pratiğinde ortaya çıkan sorunların incelenmesi.

- **Programını uygulamaya muktedir Oda:** Kadro, finansman vs.

1.3.
ÖNCELİKLE MİMARLIK MESLEĞİ İLE İLGİLİ BİLGİ EKSİKLİĞİ SORUNU AŞILMALI, SONRA UYGUN BİR STRATEJİ VE YÖNTEM İLE SORUNA YAKLAŞILMALI VE ALMAŞIK HİZMET VE UYGULAMA SEÇENEKLERİ ÜRETİLMELİ

Necdet Teymur'un önerisi, uygun strateji sorunu, "uygun yöntem sorunu" ve "bağımlı öneriler" başlıkları altında incelenebilir.

Uygun Strateji Sorunu

Emel ve Necdet Teymur, kurumsal, akademik ve toplumsal boyutu olan tartışmaların, kendilerini belirtmeseler ya da bilincinde olunmasa da, bir dayanaktan güç aldıkları, onun sorunlarına yanıt aradıkları ve bu nedenle de bilim öncesi ya da bilim dışı tartışmalarda engeller oluşturdukları için, tanımlama, değişiklik getirme ve eleştirme gibi cabaların başarısız olduklarından söz etmektedirler. Bu durumda, sorunların kuramsal ve bilgi-kuramsal niteliklerini çö-

zümlemeyen, bu sorunların toplumsal ve kurumsal düzeylerde isteklere dönüşmesi, bazı temel yanlışlıklara ve olmayacak önerilere götürebilecektir. Kartlar açılmalı ve herkes oyunun kurallarını görmelidir. (31)

"... Mimarlık, planlama ve tasarım pratikleri daha çok geleneksel bilgiler, teknikler, görgü ve beğeniler, deneyler, tarihsel örneklemeler ve üretimde somutlaşan çıkarlar ve istekler gibi çeşitli verilerle çalışan, sınırları ve birbirinden farklılıklarla oldukça belirsiz, dayanakları kaygan ve değişken ve kuramsallıktan yoksun uğraşılardan oluşuyorlar. Dolayısıyla bu pratiklerin kendi sınırlıklarını, varsayımlarını ve sorunsallarını açıkça ve kolayca görebilme olanakları büyük ölçüde sınırlıdır." (31)

Bu durumda, ya pratiklerin sorunları kendi içlerinde tanımlanıp çözümlenecek ya da diğer dalların geliştirmiş olduğu, sorunsal (kuramsal ve kavramsal bir çerçeve), kuram ve yöntemlerle sorun tanımlanacaktır. Emel ve Necdet Teymur, her iki stratejinin de sorunlarını tartışıyorlar ve aşağıdaki stratejiyi öneriyorlar:

a. Sözü edilen pratiklerin statüsünü tanımlamadan onlara açıklayamayacakları soruları sormamak gerekir.

b. Sorunları kurumsallaşmış su ya da bu dal içinde değil, öğelerinin belirlenmesi ve belirleyici yapıları göz önünde tutularak anlamaya çalışılmalıdır.

c. Çeşitli dalların ve pratiklerin verebileceklerini almak, ancak bu süreçte ege-men olan sorunsalı (kuramsal ve kavramsal bir çerçeve) belirtir (explicit) olarak görebilmek ile mümkündür.

d. Bu süreçlerin kendilerini kuramsal olarak açıklayabilmek, türlü yanlışlık ve yanlış anlamaları önleyebilmenin baş koşullarındandır. (31)

Uygun Yöntem Sorunu

Tanımlamaların indirgemeleri de beraberinde getirmesi nedeni ile sorunu olduğunu belirttiğimiz sonra, tartışma bu doğrultuda olduğu için Necdet Teymur, mimarlığı, hangi kültür, düzey ve nitelikte olursa olsun bina üretimi ve tasarlanmasının genel adı olarak tanımlanmış, kim, tarafından yapılırsa yapılsın, nerede ve hangi nitelikte olursa olsun diye eklemiştir.

"Mimarlık, insanlığın en eski bir uğraşısı olarak; teknolojik, karmaşık bilgi ve ideolojisiyle bilgi-kuramsal, bürokrasi olarak ticari, kurumsal eğitimi açısından akademik, ürünleri ve onların üretim ve kültürel nitelikleri bakımından algısal ve sanatsal, ürünlerin var oluşundan gelen bir zorunlulukla ekonomik, işlevleri ile toplumsal, öncelik ve seçimleriyle politik, kullanımı ve bağlamlarıyla kentsel, tasarım sürecinin özelliklerinden dolayı da kuramsal, bilinçsel ve bireysel bir pratiktir."

"Mesleki sorunlar nedir? Firmalaşma, isim mimarlığı, uluslararasılaşma, işsizlik, ücretleşme, diğer mesleklerin bina tasarımı ve üretimine el atmaları, kent topraklarındaki değişimler nedeniyle mimarların dışındaki süreçlerin öne geçmesi, yasa çıkarma çabaları ve bu konudaki mimarlık mesleğinin iç müdahaleleri..."

Tarihi bağlamına bakıyoruz. Yeni dünya düzeni denen söylemde geçen ancak benim pek inanmadığım değişiklikler, kapitalizm içindeki değişiklikler, dünyanın birçok yerinde sürmekte olan savaşlar, bunların ekonomiye, kültüre etkileri, kentlere getirdikleri göçler, göçlerin getirdiği toplumsal ve kentsel olu-

şumlar, etnik savaşlar, politik ve kültürel alanlarda özelleşme yani toplumsal-likten uzaklaşma eylemleri, idealsizlik, tüketicilik, eşitsizlik gibi şeylerin ilerlemesi, yaygınlaşması, bunlara karşı bizim ne yapip ne yapmayacağımız. Bir taraftan dekonstrüksiyon gibi konular tartışılırken, onun tartışıldığı pencerelerin dışında gecekonduların apartmanlaşması, insanların son derece ilkel koşullarda yaşıyor olmaları, kentlerin bir meslek grubunun idare edemeyeceği, anlayamayacağı karmaşıklık, büyüklük ve güvensizliğe varmış olması ve bunun verdiği sorumluluklar...

Eğitimsel açıdan baktığımız zaman, mesleki yaklaşımla özerk eğitimci yaklaşım arasındaki gelişmeler, iktidar mücadelesi, disiplinler eğitimi mesleki eğitimler arasındaki gelişmeler, bunun üniversite yönetimi ve kaynakları ile ilişkileri...

Bu uzatılabilir. Ben bağlamdan ve dünyadan bunları anlıyorum. Bireysel mimarlar binaları nasıl yapırlarsa ne olur konusunu bunun içinde görmek istiyorum. Onu ihmal etmiyorum." (1)

Bu noktadan sonra ise Teymur, mimarlık mesleği ile ilgili bilgi eksikliğini ve bu pratik ile ilgili sorunlara analitik yollarla yaklaşmak gerektiğini aşağıdaki gibi açıklamıştır:

"Mesleğimiz heterojendir, homojen değildir. Karmaşıktır, bilgisi de karmaşıktır. Bu nedenle böyle bir mesleğe tek bir bakış açısı olamaz. Sosyolojik, ideolojik, bilgi-kuramsal ve pedagojik gibi değişik açılardan bakmak gereklidir."

"1. Sosyolojik açıdan, kendini uzun asırlar boyunca bina üretimi ve tasarımıyla özdeşleştirmiş ve bunun içinde yetişmiş bir grubun değişik süreçlerden geçerek kendisine bazı ayrıcalıklar tanıtmaması, yasal haklar elde etmesi, kurumsallaşması; kendi ideolojisini, eğitimini yaratması ve kendini toplumda bir meslek, bir varlık, bir grup olarak kabul ettirmesi sonucunda bu güne gelmiştir. Bu bütün, kendi ideolojisini üretir, yeniden üretmek için kuramını da üretir, kitaplarını da yazdırır, eğitimlerini de kurar, yasalar da çıkarır. Sosyolojik açıdan süreç böyledir. (1) Batıda bir takım sosyolojik değişimler saptanmıştır:

- Büyük firmalar çoğalmakta;
- Bu firmalaşmanın gerçekliğini reddeden ideoloji ve mitolojiler ortaya çık-makta;
- Mimarın birçok çeşit grafiği olduğu kabul edilmekte;
- Teknolojik gelişmelere, bilgisayarlaşmaya, uluslararasılaşmaya, uyma çabaları görülmekte;
- Meslek içinde gittikçe katılan katmanlar yerleşmekte (Aynı kökenden de geleniz ömür boyu bir büroya ortak ya da teknisyen olabilirsiniz) ve
- Mimarlığın yaptığı işleri yapan başka meslekler gelişmektedir.

Batı'da sosyolojik değişimler tartışılmaktadır. Ancak, Türkiye'deki ' Batı' da yapılan herşey iyidir' düşüncesi de tartışılmalı, iyi bile olsa, ' 'O model' bizim için uygun mudur?' diye de sorulmalıdır.

"2. İdeolojik açıdan, kendine mimar diyen insanlar, kendileriyle dünya ya da toplum arasındaki ilişkileri nasıl tanımlıyorlar? Kendilerini neden ve kime göre üstün görüyorlar? Ayrıcalıklarını nasıl tanımlıyorlar? Sorularına

cevap vermek gerekir. Mimarlar, bina takımının lideri olacakları düşüncesini ile yetiştiriyorlar. Oysa mimarların kendilerini üstün, her şeye karar verebilen, günlük olayların üstünde birer varlık olarak görmeleri sonucunda mimarlık dışlanmak durumunda olan bir meslek haline gelmektedir." (1)

"... Mimarlık pratiği bilimlerin işini yapamayacağı gibi, toplumun bzukluklarını düzeltmek, ya da insanların kişiliklerini değiştirmeyi yüklenemez. Tam tersine, bu pratik göreceli de olsa toplumsal yapıya bağlıdır." (31)

Teymur, mimarın söyledikleri ile yaptıkları arasındaki farka da, teori ile pratik arasındaki farkı göstermesi anlamında dikkat çekmekte ve onun hayatı, sosyal varlığı, profesyonel konumu, endüstriyel ve kültürel ortamlarının bir bütün olarak görülmesini önermektedir. Tasarımlarının ise sadece grafik, teknik, işlevsel, estetik açılardan değil, ekonomik, politik, ideolojik açılardan da anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. (26)

"Tüm işbölümü, güç bölümü, yetki dağılımı ve kaynak sahipliği farklılaşmalarına karşın oldukça belirgin ve ortak bir mimarlık ideolojisinin varlığı, türlü etkileriyle kendini gösterir:

1. Bu ideoloji tarafından kendi dışında gibi görülen nesne ve bilgiler söylem, yayın ve eğitim dışında tutulur;
2. Mimarlık için birincil olan şeylerin (a) mimar olmak, ve (b) biçim vermek ve mekan yaratmak olduğuna inanılır;
3. Mimarları birbirine benzeten öğeler, onları ayrılanlardan öne çıkarılır.

Bunlardan çıkarak mimarlık söylemi ve ideolojisi ürünlere ve tüketim üretimden, ürünlerin görünüşlerine içerilerinden, biçime işlevden, kullanıcıya mülkiyetten, tasarımcıya yapımdan, örneklemelere genellemelerden, bireye toplumdaki, estetiğe ekonomiden... daha önem vermeyi doğallaştırır, kurallaştırır, kuramlaştırır ve kurumlaştırır." (28)

"Biz ideolojinin varlığını reddetsek de ondan bağımsız olamayız aslında. Bu konudaki tartışmalara tepki gösterirken dahi aynı terimleri kullanırız." (1)

Teymur, mimarların 'Architecture'dan gelen (büyük) A'yı sevdiklerini, 'building'den gelen (küçük) b ile ilgilenmediklerini, oysa bütün binaların mimarlık olduklarını söylüyor. (25)

"3. Bilgi-kuramsal açıdan, karmaşık bilgiler içeren böyle bir meslekte, tüm bilgilerin bilinmesine olanak olmadığı göz önüne alınmalıdır. Her türlü bina üretimi, tuğlanın yapımından tutun da, ustanın o tuğlayı üst üste koymasına ve tasarımcının bunun nasıl olacağını hesaplamasına kadar bilgi içerir." (1)

"Bilim ve tasarım pratikleri birbirlerinin yerine geçemez ve aynı nesneyi benzer biçimde işleyemezler. Aynı nesneyi konu alsalar da, birisi onun bilgisini üretirken, diğeri fiziksel değişimini tasarlar. Böylece birisini açıklayıcı, diğeri yapıcı yönleriyle; birisi dolaylı diğeri dolaysızlığı ile birbirinden ayrılır."

"... Biri diğere indirgenemez ya da eklenemez." (31)

"... Mimarlık mesleği her zaman sürekli değişen günlük operasyonlara dayanan özgül bilgi ile diğer disiplinler, söylemler ve pratiklerden ödünç alınan bilgiye dayanır." (30)

"İşte, mimarlığın bilgisinin karmaşık olduğunun belirtildiği bu noktada ideolojinin rolü ortaya çıkmaktadır. Mimar bilginin tamamına sahip olduğu varsayarsa, bilgilenmeye gitmez. Hatta başka yollara başvurur. Örneğin o işi yapabilecek başka kişileri dışlayarak, kendi yetkilerine girmemelerini sağlamaya çalışır."

"4. Pedagojik açıdan, kendine mimar diyen ve bunu yasal olarak güvenceye bağlayan grupların, kendi elemanlarını üretmek için eğitim kurumları kurdukları, kurdurttukları ve içeriğini tanımlamaya çalıştıkları göz önüne alınmalıdır. Çünkü bu gruplar, bilgilerinin içeriğini kontrol ederek, kendi türlerini, kendi kültürlerini üretmeye çabalarlar." (1)

"... Egemen güçler mimarlık eğitiminden, a) belirli teknik ve tasarım görevlerini yerine getirmekte yeterliliğe sahip; b) mimarlık ideolojisini öz yansımasını ve dünya görüşünü içselleştirmiş mimari emek gücünün yeni nesillerini yetiştirmesini bekler."

Yeni mezunların, teknik ve tasarım görevlerini yerine getirmekteki yeterlilikleri; evrensel kaliteler ve değerlere sahip olmaları değil, üretken oluşları şeklinde anlaşılmalıdır. Mimarlık mesleğinin karmaşık bilgi durumundan dolayı ise, okullarda ideolojik olan, bürolarda ise teknik olan önem kazanmaktadır. (30)

***

Teymur, mimarlık ve değişim konusunda ise, değişim kavramının işin içine girmesi ile; mimarlık teorisinin, araştırmanın, eğitiminin ve çevresel sosyal bilimlerin yani hakim mimarlık ve çevre söylemlerinin ne hale geleceğini sormaktadır. (25) Toplumdaki bütün bu mücadele ya da ilişkilerde, egemenlik ve belirleyici oluş durumları da tartışılmalıdır demektir.

"Egemenlik. Belirli bir formasyona kimin egemen olduğu konusudur. Yapı üretimini herkes bilir. Mimarların ise sadece %3'ü yapı tasarımı ve üretimine katılmaktadır. Mimarlar kendilerini, kim yaparsa yapsın, mühendis de yapsa sonuç yine mimarlar diye avutturmaktadırlar. Ancak bütün bunlara karşın mimarlık kültürüne mimarların %3'ü ve onların seçtiği ideoloğların egemen olduğu da söylenebilir." (1)

Teymur ayrıca, her konumda, her formasyonda ekonomik, politik ve ideolojik boyutların olduğunun yadsınamayacağını; ancak bunlardan bir tanesinin genellikle egemen olduğunu da belirtmiştir.

"Belirleyici olan nedir diye bakınca ise, mimarın ideolojisinin belirleyici olmadığı görülür. Adı geçen %3'ü de belirleyen toplumun ekonomik yapısı, o ekonomik yapıya egemen olan kimselerin ideolojisidir. Onların politik yollardan elde ettikleri hakları, fiziki çevreye yansıtma yöntemleri vardır ve mimarlar genellikle bunu sorgulamadan kabul ederler." (1)

Teymur, olması gerekenle beraber olanı da tanımlamak gerekir diyor ve "egemen söyleme göre mimarlığın ayrıcalıklı, daha çok biçimle ilgili ve meta bir sanat olduğu"nu söylüyor.

"Bütün bu karmaşıklığa karşın, mimarlık mesleği üzerine yazılmış kitap sayısı çok azdır. Mimarlık üzerine yazılmış kitaplarla raflar yıkılır, ama bu konuda yoktur. Mimarlık mesleği sosyolojik ve tarihsel açıdan ve sistematik olarak yeterince incelenmiştir. Bu konuda bilgi eksikliği vardır. Mimarlık

pratiğinin esas bilgi-kuramsal sorunu budur. İşte öncelikle bu bilgi eksikliğini cevabını vererek ve kendimizi eleştirel bir şekilde anlayarak, Türkiye'deki gelişmelere cevap arayabiliriz. Bu Mimarlar Odası'nın eğitimsel bir görevi olabilir. Sorun bilgi sorunudur ve böylesi bir soruna ise sadece kişisel değerlere yaklaşamaz." (1)

"... Mimarlık bir bütün olarak, toplumsal formasyonu oluşturan pratiklerin bir tanesidir ve karmaşık iç ve dış ilişkileri vardır. Onun toplumsal formasyonla ilişkisindeki uyum ve çelişkilerin anlaşılması, tartışmaların sağlığı ve gerçekçi olmasının baş koşuldur. Ancak bunlardan sonra, bu yapısal olarak tutucu pratiğin tümünü olmasa da öğelerini ileriye götürmek, ileri amaçlar ve içerik kazandırmak olanak içine girer." (31)

Teymur, karmaşık olan sorunun anlaşılıp, öneri geliştirilebilmesi için analitik bir yöntem önermiştir. Yukarıda da sözü edilen bu önerinin uygulanmasının bir örneği, Necdet Teymur'un tasarımı eğitimi ve konut araştırması konularının nasıl ilişkili olduklarını incelediği bir çalışmada vardır. Bu çalışmada, tasarımı eğitimi ve konut araştırması konuları aşağıdaki iki boyutlu modelden yararlanarak karşılaştırılmaktadır. (29)

1. Sosyolojik açıdan her birinin nasıl organize olduklarını, yasallaştıklarını;
2. İdeolojik açıdan kendilerini nasıl gördüklerini ve onlarla ilgili bilgi üretim süreçleri ve ürünlerini;
4. Pedagojik açıdan nasıl öğrenip öğretildiklerini;

- A. Neden ve hangi amaçla bu pratiklerin işlediğini;
B. Ne ürettiklerini;
C. Ürünün hangi yöntemlerle ele alındığı, öğretildiği ve araştırıldığı ve bu yöntemlerin kendilerini hangi ortamlarda gösterdiği;
D. Aktivitelerin, kaynak kontrolünün, bilginin, kararların kim tarafından yönetildiği.

Bu karşılaştırma sırasında, olması arzu edilen değil, var olan durumun yansıtılması önem kazanmakta ve bu yolla açığa çıkan problemlerden yola çıkarak soruna yönelik karar alma aşamasına geçilmektedir.

Teymur, mimarlık misyonunun yeniden tanımlanması gerektiği önerisi ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

"Bütün bu karmaşık yapıyı ve eksikliği bilinen bilgi sorununu göz önüne alarak, bir mimarlık misyonu ekonomiden hareketle tanımlanacaksa eğer, o misyonu ya da nasıl oluşacağını tanımlamadan önce, kimin misyonu ve hangi topluma, toplumun hangi kesimine karşı misyon diye sorulması zorunludur."
"... Homojenliği değil, çeşitliliği öngören ve çeşitliliği varsayan bir yapı diyelim buna." (1)

Teymur, 1980'lerden sonra mimarlık ile ekonomi arasındaki ilişkinin değişimi konusunda şunları söylemektedir:

"Geleneksel mimarlık söylemi kendi dışındaki tartışmalara ancak yararlı nedenlerle yer verir. Bu 'yarar' teknik sorunlara dış kaynaklardan ya-

nıt aramada kendini gösterebileceği gibi, uğraşa ve onun nesnelere daha güçlü ideolojik açıklamalar getirmede de görülebilir. 60'ların yöneticiliği ve 70'lerin toplum bilimciliği bir yandan gereksinimler sonucu, bir yandan da zorlamalar yoluyla kendilerini gündeme getirdiler. 80'lerin ekonomi ve politik (ama pek de ekonomik ve politik olmayan) yaklaşımları da kapitalist ülkelerdeki krizin mimarlık uğraşını ve yapı endüstrisini doğrudan etkiliyor olmasından bağımsız düşünülemez. Özellikle Batı Avrupa'da, kısmen de ABD'deki sosyal demokrasi ve 'welfare state' politikalarının söz verdiklerini var olan üretim ilişkileri içinde vermeye başlaması ile, mimarlık uğraşının 'bana değmeyen yılan bin yaşasın' tutumundan başını kaldırmaması, ancak bu kez toplumcu geçinmek yerine mimarlığın bir hizmet değil ticaret işi olduğunu itiraf etmesi bir rastlantı olamaz. Şimdiye dek başka yönde de olsa, gerçek üretim ilişkilerinde asla politika ve ekonomiden ayrılmamış bir mimarlık eylemine karşı politika ve ekonomiyi söylem düzeyinde dışlanmış olan yaklaşımların bu kez bu düzeyleri keşfetmesi olmasa da üzerinde durulacak bir olgu."

"Mimarlıkla ekonominin keşilmesi sorununa gelince, böyle bir olgu (ya da olay) 'mimarlık' ve 'ekonomi' genellemeleriyle tartışılmaz sanırız. Böyle bir çaba ancak 'mimarlık' kavramının somut bir çözümlemesinin ortaya çıkaracağı 'n' boyutlu öğelerin, ekonomi-politiğin kavramlarıyla zenginleşmesi ile gerçekleşebilir. Bunda bile ekonomi - dışı bir dizi bilgi alanı, yöntem ve söylemlerden yararlanmak gerekir." (28)

Bağıntılı Öneriler

Teymur, bu düşünceleri ile bağıntılı olarak, Mimarlar Odası'na "Mesleğimizin Bugününe Doğru" başlığı altında aşağıdaki önerilerde de bulunmuştur:

- Toplumun ve mimarlığın heterojenliğinin, çoğulcu bir meslek anlayışının, mimarlığın bir kültür sorunu olduğunun ve seçkin kültür dışında da var olduğunun kabulü;
- Yukarıda sözü edilen bilgilenmenin sağlanması, bunun içerisinde heterojen yapı ve toplum-mimarlık ilişkilerinin incelenmesi, diğer sorunların mimarlıkla ilişkilendirilmesi, toplum kalkınmasında mimarlar ve örgüt olarak nasıl bir rol alınabileceğinin araştırılması;
- Mimar kitlesinin ortak paydaya indirgenmemesi ve sadece belli bir kesimle mücadele edilmemesi için alması hizmet/ uygulama seçeneklerinin üretilmesi;
- Her alanda nitelik sorunlarının öne çıkarılması;

Teymur, bütün bunların gerçekleştirilebilmesi için sürekli olabilecek altyapıyı önermektedir.

I. 4.

MİMARLAR ODASI, MİMARLIĞIN KENDİLİĞİNDEN İDEOLOJİSİNE BAĞLI OLARAK BİREYÇİLİK VE ÖZNELCİLİĞİN GELİŞİMİNİ VE BUNLARIN MESLEK İLİŞKİLERİNE YAPTIĞI YANSIMALARI DİKKATE ALMALIDIR

Bu öneri, mimarlarda gerçekliği bulanlaştırma eğilimine neden olan bireycilik ve öznelciliğin mimariye yaptığı yansımalar ile yine bu doğrultuda gelişen mimarlığın kendiliğinden ideolojisi nedeni ile mimarların gerçek meslek ilişkilerini göremez hale gelmeleri üzerine kurulmuştur.

Mimarların Kendiliğinden İdeolojisi Var Olan Mimarlık Pratiği ile Çelişmektedir

Hasan Ünal Nalbantoğlu, mimarların kendiliğinden ideolojisi konusunda şunları söylemektedir:

"... Kendiliğinden ideoloji kavramı ile ne mimarların tek tek ya da gruplar halinde siyasi ideolojileri ne de genelde dünyaya bakışları (*conception du monde*) anlaşılmalıdır. 'Kendiliğinden ideoloji' denilince anlaşılması gereken, bir disiplin ve meslek mensuplarının genellikle farkında bile olmadan ve sorgulamaksızın kendi pratikleri ile sürdürdükleri düşsel ilişkidir. Dilenirse dikkatli kullanmak önkoşuluyla, bunu modern bir meslek grubunun kolektif bilinçaltı olarak da görebiliriz." (20)

Mimarların kendiliğinden ideolojisinin, mimarlık pratiğine karşılık geldiği de söylenemez. Gerek Batı'da, gerek Türkiye'de küçük mimarlık bürolarının yok olmaya yüz tuttuğu ve yerlerini şirketlerin ve bu şirketlerde çalışan ücretli mimarların aldığı bilinmektedir. (3, 8, 16) Bütün bina tasarım ve üretim süreçlerinde eskisinden daha fazla iş bölümü söz konusudur ve artık homojen bir mimar kitlesinden söz edilemez. Nalbantoğlu, Aladağ'da bu konuda şöyle diyor: "... 1960'da Amerika'da 30.028 mimar, 87.4 artışla 70 yılında 56.284'e çıkıyor. Sonra %60'lık bir artış ile 1980 yılında 91.026'yı buluyor. Türkiye'deki mimar sayısını da oranlamak yolu ile bununla karşılaştırmak lazım. Bu artışın içinde herkes bağımsız mimar olamaz artık. Mimarlık şirketlerinin ve ücretleşmenin artması yeni iktidar ilişkileri demektir..."

"Mimarlığın içinde ortak bir söylem konuşuluyorsa, bunun dikkate alınması gerekir. Papyonlu, pipolu mimar düşü ile gidiyorsunuz, büroda beyaz yakalı işçi olarak yaşıyorsunuz. Kalifiye bir eleman oluyorsunuz. Aslında senin mesleğin, konumundur, bu ilişkidir." (1)

Mimarlık Estetiğe Yönelmektedir

Mimarların ideolojileri de zaman içinde değişmekte ve bu değişim, mesleğe bakıştaki değişimlerde de kendini göstermektedir. Yüzyıl başında daha çok soyuta, yücenin anlatımına yönelerek; tarihini ve bu anlamda mimarlıkta estetiği, bir süre için yeni teknolojiyi anlatarak reddeden ve yaygınlaşan mimarlık anlayışıyla ilgili olarak şunlar söylenmektedir:

- Politik sorunlara mekansal çözümler önerilmesi, sosyal süreçlerin mekansal fonksiyona indirgenmesine neden oldu. (5)
- Değişik işlevli binalara aynı değer verilirken, binaların sembolik önceliklerinin kendiliğinden geliştiği unutuldu. (7)
- Mimarlık kataloglaşarak stil haline geldi ve böylece sosyal problemlere çözüm olma amacını yitirdi.
- Çevre planlama (*urban planning*) kartezyen grid üzerinde düzenlenmiş şeylerle indirgendi. (5)
- Rasyonalizm indirgendi. (22)
- Mimarlık bilgisi bürokrasi ile uyumlu hale geldi. (5)

Bu anlayış, toplumdaki irrasyonalliteyi düzelen, düzen veren mimar imajının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Le Corbusier'in "Ya mimarlık ya devrim" sözleri buna örnektir. H.Caygill'e göre bu, büyük çapta felsefi ve politik bir bastırıştır. (5)

Modernizmin bazı özelliklerine salt karşıt olarak gelişen, mimarlıkta estetiği kabul eden ve tarihin reddini reddeden mimarlık anlayışının ise şu değişimlere neden olduğu söylenmektedir.

- Mimari okunacak bir *texte* indirgendi (4) ve mimarlık tarihi bu amaca hizmet eder hale geldi. (5)
- Aşırı teorileştirmeye neden oldu. (4) (M.S.Larson, Venturi'nin bir binasını sıradan olarak nitelendirmesi üzerine, o binayı Venturi'nin tanımlayışından hareketle bu mimariyi "minkli sıradan yağmurluklar" (*Ordinary raincoats with mink*) diye nitelendiriyor.) (16)
- Mimari stile indirgendi. (5)
- Toplumdan bağımsız bir stil özgürlüğü savunuldu ve bu durum sanat tarihinin kurumsallaşmasını gerektirdi (P.R.Gleichmann herşeye rağmen aydınlatma, ısı kontrolü gibi bazı mimarlık kurallarının gizli bir mimarlık teorisi gibi mimarın başboşluğunu kontrol ettiğini söylüyor).
- Anlamın mimariye sonradan verildiği unutuldu. (7) (P.R.Gleichmann, bazı neo-tarihsel binaların bu nedenle estetik açıdan anlamsız olduklarını söylüyor.)
- Malzemenin dönüştürülmesi olan mimarlık, okunup anlaşılabilir bir obje haline geldi. (4)
- Mimar, ya estetik ya da organizasyon ve yönetimle ilgilenmek durumunda kaldı.
- Doğanın kontrolüne ilişkin bilgiler ve artistik olmayan herşey mimarlık teorisinden dışlandı.
- Mimarlık bilgisi, doğanın kontrolü ile olan, üretim aşamalarının bilgisine dönüştü.
- Bilgiyi kontrol edenler değişti. Endüstri çalışanları ve yeni mühendisliklerin devreye girmesi ile mimara bilgiyi entegre etme ve ürünlerin koordinasyonuna kaldı. (7)

H.Caygill'e göre bu mimarlık anlayışı, dikkatleri kritik sosyal konulardan mimari stile kaydırmaktadır. (5)

M.Bandini, daha da ileri giderek, kendini konumlandırma ideolojik sorumluluğunu üstlenmemiş ve buna bağlı olarak biçimin önem kazandığı tüm mimari yaklaşımları Postmodern olarak nitelendiriyor ve bu yaklaşımlar için aşağıdaki tehlikelerin varolabileceğine işaret ediyor (4):

- Güçlü olana yakınlaşmak veya var olana uyduğu imajını uyandırmak;
- Mimari gerçeğin onun temsil ettiği sosyal, ekonomik ve kültürel bileşenlerde değil, önerilen anlatıda ve onun tarihsel referanslarında olduğu inancının yerleşmesi;
- Nitelikle ilgili soruların ortaya çıkmasının değerlendirme kriterlerine ilgisizlik nedeni ile engellenmesi ve bu durumun çoğunluk isteği tarafından desteklenmesi;
- Estetik haric tüm girdilerden sakınarak, biçimi ön plana geçirmek, biçimin deneyimlenmesine yönelmek ve böylece mimariyi indirgemek.

Nalbantoğlu, salt estetik deneyim için M.Heidegger'e referans vererek şunları söylüyor:

"Sanat ve sanatçı (artık) uzmanlaşmış düşünceye konu olduğu zamandan beri bu düşünceye estetik denildi. Estetik, sanat çalışmasını bir nesne, aisthesis'in yani en geniş anlamıyla duyularla kavrayışın nesnesi olarak ele alır. Günümüzde bu kavrayışa deneyim adını veriyoruz. İnsanın sanatta deneyim yaşayarak sanatın doğası hakkında bilgi edinileceği sanılıyor. [Bu yaygın anlayışa göre] yalnızca sanatı takdir etme ve ondan zevk almanın değil, sanat yaratımının da ölçü ve kaynağı deneyimdir. Herşey bir deneyimdir [bu durum yaratımın da ölçü ve kaynağı deneyimdir. Herşey bir deneyimdir (bu durum yaratımın da ölçü ve kaynağı deneyimdir) içine çekildiğinde ölmektedir sanat. Öylesine yavaş bir ölüm ki birkaç yüzyıl alıyor." (21)

M.S.Larson ise yine bu duruma ilişkili olarak ekonominin reddinin sembolik değerlerin alınıp satıldığı pazarların özelliği olduğundan söz ediyor. Ve ekliyor: Romantik ideoloji, iyi sanatın bilgiye ilişkin kısıtlardan bağımsız ve programlama ile ekonomik kısıtlamaların yokluğunda doğmasını bekler. (16)

Nalbantoğlu, söz konusu romantik ruh halini daha da genelleştirerek aşağıdaki gibi açıklıyor:

"Romantik ruh halinin ayırdedici özelliği onun gerçeklerden sürekli kaçması, bunu da tek başına gerçekleri birbirine çarpıştıran bir sinizimle, alayla yapmasıdır. Bu tutumu sürekli sergileyen bir "ego" hiçbir şey ciddi olarak angaje olamaz".

"Entelektüel olanın öncelikler üzerine kurulu doğal hiyerarşisinin yıkılması romantik sanatın işine gelir. Kendini hep haklı çıkaran bir biçimde, bütün bu düzensizlik ve karmaşadan yararlanarak işine gelen her biçimi dener." (20)

M.Bandini'ye göre, geçtiğimiz yüzyıl mimarlığında bir hatalı bilinçlenme ve dikkatli anlayış noksanlığı söz konusudur. (4) Bu basitleştirme isteği sonucunda ise mimarlık kendi sosyal belirleyicilerine kör bir meslek haline gelmiştir. (5)

Bütün Batılılaşma eğilimlerine rağmen Türkiye'de mimarın mesleği ile ilişkisi Batı'daki ile aynı değildir. Daha Osmanlı döneminden başlayarak mimarlığın bir stil problemi olarak görülmesinden, yeni yeni esteliğin tüm mimari düşünceyi kapsamaya başlamasından ve yaratıcılık iddialarından söz edilebilse de; mimarın text haline gelmesinden, mimarlık tarihinin bu amaçla kullanımından ve aşırı teorileştirmeden henüz söz edilemez. Postmodern mimarlık Türkiye'de çoğunlukla hoş giden biçimlerin, taklit edilmesi şeklinde kendini göstermiştir.

Artistik olmayan herşeyin mimarlık teorisi dışına itilmesi ve yeni uzmanlıklara gerçekleştirilmesi yeni yeni gündeme gelmektedir. Zaten bu durumun aynen gerçekleşebilmesi, esteliğe bakışın Batı'daki anlamda değişmesini de gerektirecektir.

Genel olarak sosyal problemlere mekansal çözümler arama isteği vardır. Sosyal güvence olarak konutun ve geçekonduya alternatif arayışların problemleri çözeceği düşüncesi bu durumun göstergeleridir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılabilceği gibi hatalı ve eksik bilinçlenme ile suçlanan Batı mimarlığının Türkiye'de de tekrar edilmesi isteği henüz tam olarak gerçekleşmemiştir.

Mimarlıkta esteliğin bugün için ön plana çıkışı ve yaratıcılık iddiaları; şirketleşmeler, büyük isim mimarlığı ve kooperatif bir işin tek isme indekslenmesi (5, 16) ile birlikte düşünüldüğü zaman mimarların çoğunluğu için geçerli olan önemli bir çelişkinin varlığı fark edilmektedir. Mimarlığın esteliğe yönelmesi ile şekil değiştiren mimarların kendiliğinden ideolojisi ve pratikteki meslek ilişkileri birbiri ile çelişmektedir.

"Ama mimarlığın etkinlik alanının çelişmeli bir alan olduğunu baştan kabul edelim. Bir yanda, pazarın getirdiği yeni iş örgütlenmesine tümüyle kayıtsız kalamayışı ve sonuçta kendi bünyesinde de şirketleşme ve beyaz yakalılaşmanın giderek artması, öte yanda 'kültür endüstrisine' biçimlendirilen ve manipüle edilen çağdaş toplumların sıradan beğeni kalıplarını zorlayıcı yönde (hatta sarkastik bir biçimde), öncelikle bina yapımında türlü sezgisel ve kavramsal yeni estetik maceralara kalkışma çretü, bu çelişkilerin bana en ilginç gelen örnekleri." (18)

Nalbantoğlu, mimarlığın kendiliğinden ideolojisinin, hem meslek ilişkilerine hem de mimariye yansımalarını aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

"... Mimarların belki üzerinde düşünmeleri gereken konu, genelde dilin ve özde kendi söylemlerini kurgulayan mimarlık dilinin hangi noktadan sonra bir mahphuşane oluşturduğunu, mimarlığa özgü bilinç dışında hangi hisar ve palankaların bu dil tarafından inşa edildiğini sorgulamak olabilir." (20)

P.R.Gleichmann, mimarların kendiliğinden ideolojisinin, meslek ilişkilerine ve mimariye yaptığı yansımalar konusunda şu noktalara dikkat çekmektedir. (7)

- İnsanlık imajının sadece bina kullanıcıları için hale gelmesi, işveren bakımından çarpıtılmış bir halidir. Bilgi içinde nesnelleştirilmiş ideal tipler kurulmaktadır. Çeşitli planlama hataları binaların bu anlamda da hakimiyet araçları olduklarının (statü belirleyen, tüketimi zorlayan, kullanımı kısıtlayan) unutulması nedeniyle.

- Pazarı uygun mekan tasarımı kullanıcılar arasındaki ilişkileri belirleyici olmaktadır. Onları birbirine yaklaştırıp uzaklaştırabilmekte veya birbirlerinden bağımsız ya da bağımlı oluşlarını belirleyebilmektedir.

Gleichmann, insanların birbirlerine hangi yollarla bağımlı hale geldiklerini, gereksinim kriterine bağlı olarak ve bağımsızlığın doğası ve düzeyi göz önüne alınarak anlaşılmasının gerektiğini söylemektedir.

- Binaların taşınmaz mal olarak meta haline gelmesi, bireylerin binalar ile olan duygusal bağlarının değişmesine neden olmaktadır. Bu durumun sonucunda ise değişik toplumsal kesimlerin farklı talepleri ile üretilen her stilden binanın ömrü de kısalmaktadır.

Türkiye'de de gerçekleşmekte olan bu durum, mimarın bir yandan insan ilişkilerini ve insanların binalara bakışını etkilemesine; bir yandan da insanların bireyciliğini besleyen önemli faktörlerden biri haline gelmesine işaret etmektedir. Nalbantoğlu, mimarlardan farklı bir bakış ile Aladağ'da bunları mimarlığın gerçekleri bulanıklaştırma eğilimindeki indirgemeciliklerin kanıtı olarak öne sürmüştür. Ona göre bu durum, felsefi ve politik basite indirgemeler ve dikkatlerin kritik sosyal problemlerden stile kaydırılmasının bir sonucudur.

I. ALADAĞ TOPRANTISI TANITIMI
"DEĞİŞİM VE MİMARLAR ODASI"

Bina yapım sürecinin bireyselleşmiş uzman mesleklerle sürdürülmesi, bireylerin binalarla olan duygusal bağlarının değişmesine paralel olarak mimarların toplumsal konumunu da değişime uğramıştır. Nalbantoğlu, mimarların bugünkü toplumsal konumunun farklılaşma düzeyini aşağıdaki gibi değerlendirmektedir:

"Modern mimarın toplumsal profiline dönecek olursak, şimdinin modern mimarını sarmalayan toplumsal Ethos'un onun mesleki karakterini etkileyişi ile geçmişte aynı işi yaptığı varsayılanların profilinin şekillenmesi arasında çok büyük fark olduğunun altını çizmek gerek. Bunu bir kez kabul ettiğinizde artık 'genelde' tarihte mimar ya da mimarlıktan söz edemezsiniz." (20)

Nalbantoğlu, Aristo'nun 'hanenin binası'nı yapanın kişi mi, süreç mi olduğundan emin olmadığı bir tür mimardan söz ettiğini söylüyor ve bu durumdaki bir mimarın sadece yapım sürecinin momentlerinden biri olarak görülebileceğini belirtiyor.

Mimariyi bir takım rastlantısallıklar belirlemektedir, mimar da bunların yapıcısı değildir. Sonuç beğenilse de beğenilme de bu bina yapmanın bilgisini ilgilendirmez. Beğenilmemenin sorumlusu bu bilgi değildir.

Yaratıcı Deha Efsanesi Bir Engelleme Tekniğidir

Nalbantoğlu, dikkatlerin stile kaydırılmasının nedenlerinden biri olarak 'bireysel deha kültürü'nü göstermekte ve yaratıcı özne efsanesi, yaratıcı sanatçı efsanesi ve yaratıcı deha ifadelerini de kullanmaktadır. Yaratıcı deha efsanesine bağlı olan imza tapıncaklığı ile dikkatler, iş bölümü üzerine örgütlü bir yapı tarafından gerçekleştirilen ürünün tek bir isme indekslenmesi yolu ile, mimarlığı yeniden üreten kurum, mekanizma ve süreçlerden, şirketler de değil, isme kaydırılmaktadır. Bu ise engellemenin ('*avant-garde stémilation*') diye ila de etmiştir) en etkili tekniklerinden biri olarak nitelendirilmektedir.

Yaratıcı deha efsanesi ve ona bağlı imza tapıncaklığı, bireyleşme ile bireycilik, öznellik ile öznellik ve kişisel kavramları arasındaki farklara dikkatleri çekmek kaydı ile, bireycilik ve öznelliğin sonuçlarıdır.

"Antik dönemlerden modern zamanlara dümdüz bir otoyol çekerek şimdinin genel geçer sanat anlayışıyla arasında hiç kesinti olmamışçasına süreklilik aramak modern çağın yersiz – yurtsuz, kimlik sorunu çeken öznelliğinin öznelci 'Hakikat' arayışından başka bir şey değildir. Bu modernist anlayış kentsoyulu çağının temel zihniyet biçimleri olan 'tasarufçu bireycilik' ve onun ruhsal uzantısı 'öznellik', genel anlayış olarak da 'özne – merkezlik' üzerinde yükselir. Bu nedenle, yazıda 'bireycilik'ten söz edildiğinde özgürlükle sorumluluğun birlikte götüren 'bireyleşme' değil, tam tersine modern sürtünün tekil parçası olmanın temel semptomlarından biri anlaşılmalıdır. Ülkemizde onca yazı ve konuşmada kolayca dile getiriliveren 'yaratıcılık' nosyonu da bu durumun bir göstergesi olarak okunabilir."

"Modern çağda insan kaynakları olarak ekonomi, siyaset ve ideolojinin mobilizasyonunun 'girdi'si durumuna dönüşen insan, aynı zamanda çok güçlü ideolojik uyarıcılar bombardımanı altında, evrensel bir tekdüzleme sürecinin de nesnesi haline gelmiştir. Bu insanın herkesten ve kendinden farklı-

I. ALADAĞ TOPRANTISI TANITIMI
"DEĞİŞİM VE MİMARLAR ODASI"

laşma güdüsü sürekli olarak kısıktırırken, gerçekte bunu pazara uygun tekdüze kategoriler çerçevesinde yapması da istenmektedir ondan. Bu denli bir edilgenliği özgürlük yanılması altında yaşayan modern sürtünün bireyleri kalburüstü her modern sanat eserinden beklenen o ünlü çağrıyı bırakın dinlemeyi, duyabilmekte midir artık?" (21)

M.Horkheimer'e referans vererek ise şunları söylemektedir:

"... Özne toplumsal değer ve amaçlara başvurmaksızın kendini estetik yargı yoluyla ifade eder. İnsan estetik davranışında toplumun üyesi olmanın getirdiği işlevlerden kendisini sözcüğümleri sınırlanarak, içine düştüğü izole birey konumundan tepkide bulunmaya başlar. Artistik yaratım ve yargının gerçek etkeni olan 'bireysellik' (birey – sanatçıların) kendine-özgüllük ve dantellemelerinde değil, herkesi aynı şablona uydurmak üzere ameliyata zorlayan halihazır ekonomik sistemin estetik cerrahisine karşı durma gücünde azalmadır. İnsanlar genel geçer düzeltirmeye boyun eğmedikleri sürece kendilerini sanat eserlerinde bulma özgürlüğüne sahiptirler..." (21)

Nalbantoğlu sanat eserinin yaptığı çağrıyı ise şöyle tarif ediyor:

"Bir yapıtı sanat eserine dönüştüren esas öge, onun, hem de 'şimdi ve bu noktada' (*hic et nunc*) bizlere insanlığımızı yaşatması, bir anın o kısa sonsuzluğu içinde de olsa kentsoyulu öznelliğimizi tırtımız içinde eritmesidir. Lukacs'a göre, nasıl ki bilim gerçekliğin bilincine varmaktadır, sanat da insanlığın bireyleri yoluyla kendi bilincine varmıştır. Estetik yanıtının insanbilimliliği burada gizlidir; sanat eseri koca bir insanlık geçmişini dönüştürerek, yaşanan bir şimdiye sıkıştırır. Geçmişin koşullarında üretilmiş bir sanat eserinin karşısında, ya da onun yeniden – ıcrasını deneyimimizde yaşarken zaman açısından onunla aramızdaki uzaklığın bilincindeyizdir. Gene de gündeliğe batmamış, aktüele ödtün vermeyen 'gerçek' bir sanat eserinin açtığı bir dünyadır bizi çağırın. Dar bir zaman şüresi için bile olsa, bütün benliğimizi sarp bizi modernliğe batık öznellik ve öznelliliğimizin dışına davet etmektedir. Çünkü burada sözü edilen biziz, biz 'insanlık'tır. (*nostra causa agitur*). Buradan Rilke'nin kategorik olmayan buyruğuna kıl payı kalmıştır: 'Yaşamı değiştirtilsin.' " (21)

Nalbantoğlu bireycilik ve öznellik tehlikelerine karşı temkinli bir yaratıcılık anlayışını doğru bulmaktadır. Yaratıcılığın sezgisel, kurguya ve önceki çalışmalardan özgürleşmeye dayalı olduğu, sonucunun neredeyse kendiliğinden ortaya çıktığı ve işin içine bilinç girdiği anda bozulacakmış yanılmasına neden olan (6) anlayışa karşı çıkmakta ve bu tür bir yaratıcılığı "kerameti kendinden menkul ve her fani kula nasip olmayan bir öznellik" olarak nitelendirmektedir. F.Feyerabend, bu tür bir yaratıcılık anlayışının benimsenmesinin teorik (bilimsel indirgemecilikler gibi), pratik (insanın dünyanın hakimi gibi davranması) ve etik (en son entelektüel modasına uygun olarak dünyayı değiştirme isteği) sorunlara neden olduğundan, insanları birbirinden ayırdığından ve birlikte çalışmayı imkansız hale getirdiğinden söz etmektedir.(6)

Diğer yanda ise, doğal bir öğrenme yetisi ile o ana kadar kendiliğinden oluşmuş olan birikimin (değişimlerin gözlenmesi, beklentilerin gerçekleşmemesi, bazı imkansızlıkların kavranması şeklinde) arthığı ölçüde, aklın girdilerini de

kabul eden bir sürecin sonucun uygunluğunu belirleyici olduğu bir yaratıcılık anlayışı vardır. (6) Böyle bir temkinlilik mimari biçime de ölçülü oluş şeklinde yansıtacaktır.

E.Vice, Nalbantoğlu'nun da ilerisi için ümitli gördüğünü belirttiği Minimalist mimari ile ilgili yazısında, basit oluşun sadece belli bir yaşam biçimini göstermekle kalmadığını, aynı zamanda tasarımcının kendisini de az yansıttığını belirtmektedir. (34)

Nalbantoğlu, Aladağ'da, Turgut Cansever'in kişiselliğini koruyarak mimarisini yapmasını, ondan ödün vermemesini ve Ürgüp'de Esbelli Evi'ni işleten ve mimar olmayan S.Ersöz'ün oradaki eski bir evi alıp, ustalarla fikir alış veriş yolu ile mimar çağırılmadan oyarak genişletmesini, bir mekan kullanımını yaratmasını olumlu örnekler olarak göstermiştir. Bu tür bir süreci ise huzurlu oluşun, düşünerek ve inşa ederek öğrenmenin, biraz da dünyada şiir gibi yer tutmanın bir örneği olarak belirtmiş ve bunun bir örneklesme ile sonuçlanacak ekonomistik bir jargon olmadığını savunmuştur.

Böyle bir yaratıcılık anlayışını daha netleştirmek için Nalbantoğlu'nun G.Lukacs'a referans vererek, tasarımında nedensel zincirlerin yerini açıklayısına yer verilebilir.

"Her emek gücü harcamaşında olduğu gibi sanat eserinin üretiminde de aranması gereken bu iki öğeyi düşünür şöyle tanımlar: bunlardan birincisi toplumun nesnel koşullarının tarihsel olarak çizdiği sınırlar içinde eyleyicilerin önerilerine diktikleri erekler ile zihinlerinde ürettikleri her türlü somut 'ereksel tasarımlar' dır; ikincisi ise bu erek(ler)e varmak için girişilen yapma, yaratma, ortaya çıkarma, üretme süreçlerinin maddi koşullarında aranması gereken ve ancak eldeki olanaklar çerçevesinde ve belirli sınırlar içinde harekete geçirilebilen "nedensel zincirler"dir. Özellikle bu ikinci ögenin, toplumsal etik ve birey-eyleyicilerin ahlakında oluşup renklenen birinci ögenin sonsuz çeşitlenmesine 'sınır koyucu, her türden öznenin başıboş her istediğini yapma özgürlüğü önüne set çeken bir yanı bulunduğuna burada dikkati çekmek gerekir."

"... Bu oluşturuca öğelerden birincisini daha önce deşindiğimiz 'özgürlük/kendiliğindenlik' ikincisini ise 'zorunluluk' ile ilişkilendirmekte gecikmeyiz."

"Sanatçı ya da deşil - insan... eyleyicilerin şeylerin üretim süreci içinde öğrenerek ve kendilerini yeniden kurgulayarak dönüştürmesi yönünde de kapıyı açan bir süreç olarak görülürse hepimiz biraz rahatsız gibi geliyor bana. Zorunluluğun tanınması özgürlüğün feda edilmesi deşildir her zaman. Böylesi bir ille de "ya o ya bu" mantığına indirgemeyelim herşeyi. Giderek denilebilir ki, 'özgürlük' karşısına 'zorunluluk'un çıkarılması, arı-ideal 'ikili karşıtlıklar' üzerine kurulu Batı metafiziğine özgü bir deşüncedir. Bu tür bir maniheizmin bugüne dek alanımızın ufkunu genişlettiğini, ne de olur olmaz terennüm edilen şu adı var sanı yok 'kurtuluş'a kavuşturduğunu pek söyleyemeyiz." (21)

Nalbantoğlu, nedensel zincirlerin yerini vurguladığı yaratım süreci ile ilgili olarak işe şunları söylemektedir:

"... Yaşamın bizzat kendisinin esintisi ve nabızıyla sanat..." (21)

"... Kişinin de tasarım ve inşa sürecinde yalnızca bir vesile olmasıdır..." (20)

"Tek tek başarılı çalışmalar yoluyla ve üreticisinin öznelliğine ille de gönderme yapmak zorunluluğuna girmeden, tüm bir yaşamın hemen her noktasında nerdeyse gözü kapalı ulaşılabilecek, elini uzatsan dokunabilecek duruma gelmenin coşkusunu." (21)

Mimarın adına, yaratıcı deha efsanesine yönelmemek kaydı ile gereken önem verilmedir elbette diye de eklemektedir Nalbantoğlu.

"Eyleyiciler bilgi-içi ya da dışı deşişik bir çok 'erk' türüne göbekten bağılı olduklarından, bu hastalıktan yakın gelecekte kurtulunulacağını sanmıyorum. Yanlış anlaşılmasın, kişilikler önemsizdir demiyorum; yalnızca salt kişi ve imza tapıncaklığından hemen her bilgi dalında kurtulmanın sağlıklılığına işaret etmek istiyorum." (20)

"Bu yazıda vurgulanan esas nokta, sanat alanında tam bir tabu gibi işleyip çoğu sanatçı tarafından da içselleştirilen, sanat eserinin sanatçı imzasına indeksleyici şu özneye - indirgemeciliğin kendi meşru sınırları dışında çok fazla gözlerde büyütülmemesi gereken çağdaş bir masal olduğu idi. O kadarına dikkatleri çekmek de, metalaşmış ilericilikler dahil, modemliğimize ege-men 'deşişim deşerleri' dünyasıyla sözleşme imzalamaktan olabildiğince uzak kalmaya özen göstererek, yukarıda deşinilen kısır döngü ve açmaz dışına çıkmak çabasına girişenlerin meşru hakkı sayılsın artık..." (21)

Nalbantoğlu, Türkiye'deki mimarlığı imza tapıncaklığı açısından şöyle deşerlendirmektedirler:

"Bana öyle geliyor ki, şimdilerde modernizmi aşma yönünde sınırlı girişimlerde bulunulmasına karşın, Türkiye'de de mimarlık hâlâ kentsoyulu öznelliğine özgü romantizm kalıntısı bir tutumla, yaratıcı deha efsanelerine pek itibar etmede de (yanılıyor muyum, söyleyin ?), mimar-özne imzasına indirgenmiş tek tek yapıtlar vb. tarzında anlaşılıyor gibi..." (20)

Gerçek Mesleki Sorunlar Gözardı Edilmektedir

Nalbantoğlu, bir engelleme tekniği olarak imza tapıncaklığının yanısıra, üzerinde araştırmaların yürütüldüğü *polymer-geller* (insan kası gibi genişleyip daralabilen ve şartlara göre kendini ayarlayabilen yeni bir malzeme) ve nanoteknoloji (küçük moleküler yapılar içinde küçük *chipli* bilgisayar olması sonucunda yine kendini şartlara ayarlayabilen bir malzeme) (24) gibi pek çok yeni teknolojinin önündeki engellere, yani bilimin bir şekilde mevcut teknolojiye hizmet etmek zorunda kalışının nedenlerine de dikkati çekmektedir.

"... Bu tür duyarlı ıslak donanın (*welfare*) denilen yolla yapılacak geleceğin mimarisinin önündeki esas engeller ne olabilir, bir düşünelim.

En başta varolan ekonomik ilişkiler ağı içinde oturmuş ve işini bilinen zarar hesaplarıyla yürüten, klasik yöntem ve malzemelerle çalışan inşaat sektöründeki kuruluşları sarmalayan zihniyet böyle bir köktenci atılımın önünde bir engel oluşturabilir.

Pazarda karlılık ilkesinin getirdiği tutucu konumlar uzun süre buna direnecektir. Ama bu örneklemediğim türden ve benzeri teknolojilerin bizim halihazır mekanize evren anlayışımızı tümüyle değiştireceğine ben inanıyorum. Öte yandan, bunun şu andaki siyaset ve iktisat anlayışımızla çelişmeli olacağını da düşünüyorum." (17)

"Bu malzemeler kullanılacak olursa, şimdiye kadar yapı malzemesini cansız madde olarak görmüş mimara ne olacak ? O ne yapacak ?" (1)

Mimarların Uzağa Çekilip Kendi Pratiklerine Bir Bakmaları Gerekli

Mimarların gerçekleri bulanıklaştırma eğilimindeki indirgemecilik, var olan düzenin beraberinde getirdiklerini göremez hale gelmelerine neden olmaktadır.

M.Bandini, Dekonstrüktivizm ile ilişkili olarak mimarlıkta başka disiplinlerin söylemlerini kullanma eğilimine dikkati çekerken (4); P.R.Gleichmann, mimarlık teorilerinin mimarının sosyal etki alanından türediğini hatırlatmakta ve teorinin gerçeği daha uygun bir şekilde kapsamaya için süreçte ait durumların araştırılmasını önermektedir. (7)

Bu noktada iken, önemle üzerinde durulması gereken husus, yukarıdaki eleştirilerin kaynağını oluşturan indirgemeciliklere (bilimsele ya da estetiksele indirgeme ile mimarlığın sosyal etki alanının gözardı edilmesi) bu şekilde karşı olun, bu kez de politik-etik olanın bilgisel ve estetiğe ait olanı onlara hakim olarak kapsamaya anlamına gelip gelmediğidir. M.Bandini, kendini konumlandırma ideolojik sorumluluğunu, modern çağın gerektirdiği etik bir zorunluluk olarak kabul etmektedir. (4)

Nalbantoğlu, mimarlara, gerçeği bulanıklaştırma eğiliminin neden olduğu indirgemecilikleri sadece düşünmelerini önermektedir.

"Bunun dönüştürülmesi başka birşeyi gerektirir. Yalnızca araştırma-geliştirme değil, kontemplasyon, incelenen nesnenin uzağına çekilip oradan bakmayı, yapının anlamı üzerine düşünmeyi, ister felsefi olsun, isterseniz kamusal alanındaki herhangi bir insanın, sokaktaki boyacının yaptığı gibi, şöyle bir uzakta durup da düşünmeyi gerektirir."

"... Bir yanda araştırmacılarımızla, öbür tarafta da bütün bunu kendi varoluşumuzla ilişkilendirerek *contemplatio* içine çeken şöyle uzağına çekilip kendi yaptığımız pratiğe uzaktan bakma adetini yeniden kazanmaya çalışan insanlar olarak merak saikiyle yapılan araştırma, İngilizce deyimlele '*goes-out the window*'. Ben bunun dışarı atılmasından yanayım." (17)

Mimarlar Odası Öznelliği Gözardı Etmeden Uzun Vadeli Bir Çalışma Gerçekleştirmelidir

"Dönüşüm itikali devamlı yaşanmaktadır. Postmodern mimari böyle bir denemdir. Ama, hâlâ son derece zayıf bir meslektir mimarlık dahi, hâlâ kendini dönüştürmemiş bir meslektir. Değişmek, zihniyeti dönmek zordur. Dünyada yer tutma, barınma kavgasının bir parçası olarak mimar, adı ne olursa olsun var olmaya devam edecektir." (17)

"Ne yaparsanız yapın öznelliği düşüğünüz süreçte bu dünyaya mahpus kalırsınız. Ve bu nedenle Mimarlar Odası ile ilgili önerilerin de bu noktadan yola çıkarak geliştirilmesi gerektirir." (1)

Nalbantoğlu'nun bu sözleri, sadece birey olarak mimarların değil, bir mesleğin örgütlenmesi olarak Mimarlar Odası'nın da salt meslek çıkarına yönelmiş ve mesleğini bağlamından izole etmiş bireyciliğe ve gerçeği yansıtmayacak ideolojilerin peşinde öznelliğe düşmeden dünsel mekanın tasarlaması gerektiği konusunda bir uyarı olarak algılanabilir.

Nalbantoğlu, Mimarlar Odası'na Türkiye'de siyasetiyle, kültürüyle vs. modern mimarlık uğraşını belirleyen, baskı altına alan ve dönüşüme zorlayan konjonktürlerin neler olduğunun belirlenmesini önermektedir. Modern çağın sonuna özgü eğilimler vurgulandıktan sonra onların üzerinde çok oyalanmadan mimarlığa geçilmelidir.

"Yeni bir dünyaya geçiyoruz. 2000'li yıllarda sembolik sermaye ağırlık kazanacak, iletişim teknolojileri birçok şeyi değiştirecek. Toplum hafının dahi problemleri hale geldiği yeni bir dünyaya geçiyoruz. Hiçbir zaman tam bir globalleşme olmayacak tabii, ama Türkiye'de dönüşecek bir taraf doğru. Nasıl bir insan kitlesi oluşacağını tartışmamız gerekir." (1)

Mimarlıkta ise hem kendi uğraşının içinde yani mesleki ve akademik işleyişlerin bütün türleri arasında, hem de görelî özerk alanı dışındaki toplumsal pratiklerle olan ilişkilerini etkileyen hangi, çalışma, gerginlik ve kopuklukların oluşmakta olduğuna duyarlı olunmalıdır.

Bu ise geçmişin deneyimleri unutulurak yapılamaz. Çünkü önemli olan şimdiki eklenmenin nasıl olduğudur. Geçmiş birikim, bugünkü varoluş koşullarında yeniden değerlendirilmelidir.

Nalbantoğlu, mimarlığın kendi içindeki çelişmeler gözlenirken aşağıdaki tür soruların sorulabileceğini söylemiştir:

"Mimarlık nasıl işlemektedir? Yapılı çevreyi hangi kriterlerle, hangi teknik standartlara göre, hangi teknolojileri kullanarak ve hangi hakim estetik değerlerle yapmakta ve böylece de nasıl bir anlam üretmektedir?"

"Popüler kültür denilen şey, halk kültürü değilse, bu söylem de popülist söylem değildir artık. Başka bir söylem türüdür. Bir kere buna bir bakılması gerekir." (1)

Bu bakışın riski mimarlığın iktidar odaklarıyla olan ilişkisinin gözardı edilmesi olarak tanımlanmıştır.

Nalbantoğlu, dışarıdan bakış için ise, mimarlığın sosyal referansları nedir sorusunun sorulması gerektiğini belirtmektedir. Yani mimarlığın bütün toplumsal süreçler içinde, kendisi de bir toplumsal pratik uğraş ve süreç olarak, görelî otonomisi içinde nasıl işlediği ne tür ideolojik mesajlar verdiği sorgulanmalıdır. Bu bakışın riski ise, kendisine özgü iç süreçler gözardı edilir ise ortaya çıkmakta ve sosyolojik veya iktisadi indirgemeciliğe götürebilmektedir. Disiplinin ken-

dine özgü süreçleri ve onu güdüleyen faktörleri bulanıklaştırılmamalıdır. Mimarın değişen toplumsal iş bölümü, dünyada ve özellikle Türkiye'de değişen ekonomi politik, örgütleniş tarzı ve kendi iç iktidar ilişkileri içindeki yeri sorgulanmalıdır.

"Aciliyetler her zaman öne geçecektir ve hatalarıyla sevaplarıyla örgütsel ya da kişisel çözümler hemen bulunmaya çalışılacaktır. Böyle diye, niye uzun erimli, zahmetli ve sabir gerektiren yukarıdaki çabadan vazgeçilsin ki?..."

Oda ya da onun şu ya da bu şubesi, yalnızca bir iyi kötü kurumsal çerçeveye değil, bir uğraşınm upuzun deneyimler mozayikinin arşividir de. Dilerseniz bunu da: devlet, duyarsızlaşan kitleler ve piyasa mimarlığına karşı koruma altına alınması gereken bir sit alanı olarak görüp, düşünsel mekanını ona göre yeniden düzenlemeye gidebilirsiniz." (1)

I. 5. MİMARLAR ODASI'NDA MİMARİ TASARIMIN TOPLUMSAL PRATIĞI GERÇEKLEŞTİRİLMELİ VE KİŞİSEL KARŞI ÇIKIŞLAR KONSENSUS YOLU İLE ÖRGÜTLENMELİDİR

Kenan Güvenç ve Murat Uluğ tarafından yapılan bu öneri, mimarlık idealleri ve mimarın kimliği, konumunun ne olması gerektiğinden hareketle, mimari tasarlanmanın toplumsal pratiğinin Oda sınırları içinde gerçekleştirilmesi amacıyla yöneliktir ve bu doğrultuda kişisel karşı çıkışların konsensus yolu ile örgütlenmesinin bir ilke olarak benimsenmesi önerilmektedir.

Mimarlar Odası'na yapılan bu öneri Güvenç ve Uluğ'un değişime, mimarlık ideallerine, mimarlığın meşruiyet koşullarına ve yaratıcılığa bakış açılan içerisinde görülebilir.

Değişim ve Mimarlık

"Modern çağda sürecin karakterini, sonuna kadar yaşamayıta ve gereksinin dışı değişikliklerde kendini gösteren tüketim belirlemektedir. Buna geçmişe geri dönme isteği taşıyan, geçmişe ait çalışmalara devam ederek çözüm bulunamaz. Tam tersine sürekliliğin çekintiye uğratıldığı her türlü geçmişe ait çalışmaya karşı temkinli olunmalı ve hatta dirençle karşı durulmalıdır."

"Bu tutumun nedeni kente bakarak da görülebilir. Örneğin kentin çevresindeki filizli yapılar, 'toplumsal bağları yeniden üretecek hiçbir emare olmasa da halkın kendi evini kendi yapması hali midir?' diye sormak gerekir. Bu durum sadece bir ekonomik savunma mekanizması olarak değerlendirilebilir. Orada iktisadi öznelerin bir araya geldikleri, kalabalıkların hayatı yeniden ürettikleri kaba ve ilkel bir yapı vardır. İnsanlar iktisadi birer özne gibi açıkta kalmışlardır. Bir değer yoksunluğu söz konudur. İçinde yaşanılan mekanı bir başka mekana bağlayacak hiçbir köprü, duyum, seziş yoktur orada. Orada bizim kültür dediğimiz durumun en pespaye, en ilkel hallerinin de esamesi okunmaz. Orada toplum, hep bir istikrarsızlık üretmeye, senin her ayağa kalkışını bir şekilde siddetle basturmaya doğru gider. Bu değer yoksunluğu içinde mekanlar kendilerini yeniden üretirler orada. Ruhsal hayatı en yoksul topluluklar, esasında yaşam dünyaları dış baskılarla daralmış olan topluluklardır. Bunların içerisinde ruhsal

yaşantımızı yeniden nasıl zenginleştirilebilir diye sormak gerekir. Mimar özgül yapısını var etmenin yollarını bulmak zorundadır bu durumda. Çevrenizdeki durulukları arttırmak için eylem yapmadan, o çevrenin sürekli olarak kendini değiştirmesini sağlamadan, döndürmeden filizleri yok edemezsiniz." (1)

Bu noktada iken, Güvenç ve Uluğ'un Mimarlar Odası'na yaptıkları öneri, 'kentsel eylem yapmak' sözcükleri ile de ifade edilebilir. Yani, mimarlık alanı içinde çevreyi yeniden üretmeye yönelik bir eylem programı hazırlanmalı ve buna bağlı olarak da bir iç eğitim programı kurulmalıdır.

"Mimarlık eylemi diye bir eylem tanımlanacak ise, bu tasarım kökenli olmak zorundadır. Mimarlık doğal olarak estetiğin kılı kırk yaran durumları içinde meşrulaşır çünkü. Tasarımın ise belirsiz ve bulanık bir alan olduğuna baştan kabul etmek gerekir."

"Öntümüzde boş bir durum var. Kağıt var, belirsizlikler alanı var. Bu yüzden kavramları ve eylemi yeniden inşa hareketi geliştirmeliyiz. Örneğin bir 'olmadan önce' kampanyası açılabilir. Atatürk Orman Çiftliği'nin çok muhtemel ve yakındaki dönüşümü kaygılan böyle bir şeyi çağırıyor."

"Bu çalışma grupları için iki akdi alan var. Tasarlama eylemine etkili olacak gruplar için biri konut, biri kamusal alan. Tartışmalar oluşturacak gruplar için ise apartmanlar, gece kondular ve oluşmuş kamusal mekanlar." (1)

Bu tür bir eylem planlama kararları ile, bütüncül bakışlar ile gerçekleştirilemez. Çünkü planlanabilir değildir, önceden tasarlanamaz. Ancak ekleye ekleye zaman içinde kent başka bir alana taşınabilir.

Güvenç ve Uluğ bu nedenle, "planlamaya karşı tasarlama" diyorlar.

Önerilen, mimari tasarımı eylem haline getirmektedir. Bu kendi iç süreçlerimizde gelişen bir eylemdir. Konut ve kamusal alan gibi tasarlanmış kentsel elemanların sürekliliği üzerinden çalışılmaktadır. Yeni tasarımlar yaparak değil, var olanla birlikte bir eylemliliktir bu. Belli bir tarihsellik ve süreklilik olduğu varsayımı üzerine kuruludur.

"Mekansal dil, bütün oluşmuş kültürel tarihsel süreçlerin bir tür yoğunluğunda oluşur. Halbuki, bir mekan toplumsalın, güncelin, şimdinin içinde oluşabilir. Yani bunun içinde arabesk, zorunlu olarak tarihsel, kültürel, hepsinin bir anda yığıldığı bir yapı girer. Orada oluşan dil mekandır. Kentsel eylem sırasında onun üzerine yoğunlaşmalıdır." (1)

Güvenç Nevşehir Olağanüstü Genel Kurulu'nda şöyle diyor:

"... Ne zaman ki Amerikan emperyalizmiyle bir ilişki içerisinde girilmiştir, o anlardan itibaren de Türkiye'de burjuva kenti belirmiştir. Ama bu burjuva kent belirdiğinde kurumsal mimarlar zaten vardılar. İşin paradoksal yanı bu. Kent olmadan kurumsal mimar nasıl olabilir, ama vardılar. Çünkü kendilerini suni ilhak yöntemi ile var etmeye çalıştılar. Ne zaman ki kent yani onların kendi doğal mecraları ortaya çıktı, o zaman onu ve içindeki o doğal unsurlarını hemen hasım ilan ettiler. Gecekonduları hasım ilan ettik biz, 'yap-satçıları' hasım ilan ettik; 'tü kaka' gördük. Kenti hep güzel, temiz şeylerin ürünü olarak, sonucu olarak gördük. Ama kent öyle değil ki." (35)

Güvenç ve Uluğ, bu noktada "mekansal dile karşı dil mekan" diyorlar.

"Mimarlık söylemi hep biçimsel öne çıkarır. Kültüre insana ise sadece arada bir referans verir. Mimarın tamamen görsel hale gelmesi ise sorumluluk eksikliğindedir. Bu durum toplumsal örgütlenmelerden ve kültürel kaynaklar ile geçmişteki sürekliliğin bugüne uygulanmasından kaynaklanır." (1)

Mimarlığın bugün ve tarihle ilişkisi konusunda şunları söylemişlerdir:

"Mimarlık ise şimdi ile maluldür. Tarihle değil. Çünkü tarih yeniden ancak şimdiden okunabilir. Yüzyıl tarihsel tüm süreçlerin yıkılması ile gerçekleşebilir. Bu nedenle geçmişin saldırgan hale gelmiş objelerinin saldırganlığı engellenmelidir." (1)

Güvenç ve Uluğ bu nedenle, önerilen kentsel eylem içinde tarihsel ve kültürel temkinli bakışı gerekli görmekte ve aynı nedenle simgesele karşı işaretli, inseselin gelişebilmesi için savunmaktadırlar. İşaretlerin gerçekleştirilmesinin için ise, hacimselle karşı yüzeyle yönelmelidir.

Mimarın Kimliği, Konumu

"Burjuva kentinden önce burada tartışılan içerikte mimar yoktur. Bugünkü anlamda mimar 13. ve 14. yüzyıl sonunda ortaya çıkmıştır. Bugünkü mimar kurumsal yapının öznesidir. Ondan önce, inşa faaliyetinin içine giren bir adam ya da benzeri bir işbölümünde yükümlülük kabul etmiş kişiler vardır. Orada mimar tanımı yoktur. Çünkü onlar henüz toplumsallaşmış birer varlık değildiler. Bir aletin uzantıydılar. Zanaatkarlardı. 13. yüzyıl kadar yapı ilmi de tasarım da zanaat bileşenlidir. Mimar ancak birşeyleri temsil etmek zorunda kaldığı zaman toplumsallaşır. Temsilci gücüne kavuştuğu zaman da sistemler yani strüktür, konstrüksiyon vs. ayrılmaya başlar. Burada artık burjuva sanat ideolojisinden söz edilemez. Çünkü o ortam içine doğmak zorundadır mimar. Orada bina mimarın aynası olarak belirir. 13. yüzyıldan başlayarak bu temsil ediş geliş geliş metropollere kadar gelir. Bu nedenle mimarlığın ettiği eylemliliğidir. Metropoldeki bir durum ise şudur: Mimar, tasarımcı kimliğinden de giderek uzaklaşmıştır. Temsil hürriyeti ise daha önce yaratmış olduğu bir imaja bağlı olarak, o imajın artık o imajı yaratmasında da sürekli tekrarına bağlıdır. Phillip Johnson bu yüzden tuhaf bir şekilde üç ayda bir üslup değiştirir. Orada mimarlık yoktur. Mimarlık gibi gözükən bir mimarlık imajı mimarlık üretiminin yerini almıştır. Ancak metropol hâlâ büyük sanatçıların ortaya çıkmasına da fırsat vermektedir. Metropoldeki sorunlu durumlar değil, mimar kimliği tartışılmalıdır."

"Bilimselleşme nedeniyle 20. yüzyılda mimarlık artık eskisi gibi donunarak yapılamaz. Mimar artık üretimi, malzemeler hariç denetleyemez, içinde yer alamaz. Sadece zihinsel olarak yeniden bir araya getiren organizatördür."

"Bugün mimar, ihtiyacın dönüşümünü gözleyebilmek için gündeliğin içinde olmak zorundadır. Gündeliğin içinde olmaktan kastedilen gündeliğin içinde sürüklenmek değil, gündeliğin üst düşüncesi olarak günün içinde yer alıştır. Gündeliğin tam içindedir ama ona karşıttır, o aktığın içinde sardaniğe katılmaz. Bilimsel, teknolojik ve estetik düzeylerde konuyu ele alışıyla da gündeliğin karşısındadır mimar. Bu anlamda gündeliktan, ondan beslenerek uzaklaşmaktadır."

"Gündelik, popüler olanla iktisadi olanın etkileşimi ile oluşur. Siyasi otoritenin, ideolojinin kalıpları, popüler donanımı ifade etmez."

"İktisadi olan zorunlu olarak hayatın en temel zonuudur. Ancak mimarın iktisadi olanla ilişkisi sadece yaşamsal dönüşümler dolayımı ile kendini var edebilir. Mimarlık bunun en asli özgül araçlarından birisidir. Bu nedenle mimarlık kentsel tasarım gibi değildir. Küçük ve büyük önceden görülemeyen kendine özgü riskleri vardır sadece."

"Bu nedenle mimarlık iktisadi zeminlerin çelişkilerince örülen bir alan değil, kültürel zeminlerin çelişkileriyle örülen bir alandır. Mimarın iktisadi olanın dışında özgül bir gücü vardır. Bunu New York'da görebiliriz. Bütün planlamaya rağmen gridal yapı dışında insani bir yapı çıkmıştır orada. O nedenle de mimarlık sadece kişisel örgütlenmeler alanında yürütülebilir. Mimarlar Odası'nda da kişisel karşı çıkışlar konsensus ile örgütlenmelidir. Toplumdaki çözümsüzlük gibi tek bir mimar tanımı yoktur. Orada yer alan mimarlar vardır. Tek bir mimar tanımı tarifleyemiyor ister istemez iktisadi bir alan sağlandığında, taraf olummaya başlanır."

"Mimarî tasarımın [sadece] fiziksel ortaya çıkışı ile toplumsallaşması söz konusu değildir. Mimar vaatleri ile toplumsallaşmakta toplum da bunu yutmaktadır. Çünkü mimarlık zorunlu bir etkileşim alanı değildir. Sonra ilk istasyonda vapurdan atar mimarlığı toplum. Örneğin konut alanında. Çünkü yalnızca bir iktisadi yapı orada yer alamaz ve mimarlık eylemi belirsizliklere dayanır."

"Mimarlar Odası, halkla ya da siyasi iktidarla uzlaşmamalı, diyalogunu kesmeli ve direnmelidir. Çünkü siyasi iktidarla halk arasında bir paralellik vardır, onlar örtüşürler." (1)

Süreklilik ancak var olan çözümsüzlüklerin daha da artırılması ile sağlanabilir. Çözüm bu çözülmenin arındırıcıdır. Güvenç ve Uluğ, bunu diğer görüşlerden ayırdıkları en önemli nokta olarak ifade etmişlerdir. "Bütünselle karşı parçası olan" ön plana çıkarılmalıdır.

"Düşüncenin deliciliğine ihtiyacı var ortamların, kuramsal olan onun arkasında saklıdır, bilginin düzenliliğinde değil. Mimarlık, düşüncelerin düzenli hale getirildiği, bilginin yığıldığı bir bölge değildir."

"Bütünsel yaklaşımlar, yani sistem ölçeğinde sorunlara yaklaşmak, daha önce çözülmüş olan yapıya geri dönme isteklerini barındırır. Ama bu parçalı yapı içindeyiz artık. Bu filmi tekrar geniyeye sarmak da mümkün değildir. Zaten bu yolla sadece değişimin hızı azaltılabilir."

"Mimarlığın da kendini var edebilmesi için homojen değil, heterojen yapılara ihtiyacı vardır. Metropol de bunun en asli kaynağıdır. Bu nedenle metropol ötesi mimarlık yoktur. Yani kırsal bir mimarlıktan söz edemeyiz. Ancak metropol aracılığı ile kırsal olana yeniden bakabiliriz."

"Bütünsel yaklaşımların beraberinde getirdiği, bilimsel yöntemlerle mimarlık problemleri çözülemez. Sistem ölçeğinde bakış ve aklın şablonları mimarlığa uygulanamaz. Bu tkanklılığı kronik hale getirir. Bilimsel model mimarlığa aktarılabilir bir model değildir. Bu tutum yunuşmalıdır."

"Bilgisiz ve kuramsız bir dalda çalışıyoruz. Yapının tarihi yoktur, mimarlık tarihinde mesleğin yeri yoktur." (1)

Güvenç ve Uluğ, bilgisayarın içinde bilimsel bilgi de var diyerek, bilimselle karşı bilgiseli savunmakta ve deneyim yolu ile edinilen bilgiyi önermektedirler.

"Zaten bir füzeyle karşılaştırılınca, mimariyi oluşturan süreç ve teknolojinin son derece kaba ve ilkel olduğu, ama bunun yanında sonucun da ne derece belirsiz ve karmaşık olduğu görülebilir."

"Örneğin bir New York' u da bilimsel yöntemlerle değil, ancak o gizli bölgenin içinde kendi deneyim ve pratiklerinizle görebilirsiniz."

"Kent içinde toplumun günlük işleyiş mantığının dışına çıkan, süreçler üstü politikalar önerilmemelidir. Sürecin inşasına günlük hayatın malzemesini işleyerek katılmamız. Örneğin kent topraklarından bahsetmek başkadır, özel olarak Beykoz çayırından bahsetmek başkadır, Sizin ilgi alanınız Beykoz çayırı olmak zorunda. Mimarlığın ilgi alanı, noktasal olarak ortaya çıkmış olan arzulara ait, isteklere ait durumların şekillenme ortamıdır. Aksi halde mimarlık eylemi inşai süreçlerin tarihine indirgenir. Oysa, mimarlığın tarihi tasarımsal süreçlerin yalancı tarihi olmak zorundadır. Çünkü tasarımsal süreçlerde bir tarih oluşturamazlar gerçekte. Dağılıp yok olurlar. Bizler ancak toplumsal yapı dayattığı anda belirebiliriz. Bu tür kişisel eylemliliklerin programı da yapılamaz. Yoksa yaşamadan, karşılaşmadan tüketmeye dönüşür. Teknolojik gelişmeler de böyledir. Sıçramalıdır. Tümüyle yaşamsal olarak absorbe etmeden başka yeni bir şey geçersiniz." (1)

Bu nedenle Güvenç ve Uluğ, önerilen kentsel eylem için, mekanların sürekliliği ile ilgili olan **"programa karşı dolaysızlaştırmayı"** savunuyorlar.

"Mimarlık toplumsallığını ancak özgül bir alanda gerçekleştirilebilir. İktisadi bir güç alanı değildir. Mimari üretimin ortak bir anlayışla gerçekleştirilmesi onu iktisadi alana çeker, bu arada da temsil gücünün artırılması yani alternatif bir itibar önerir. Bu durum ise yapı olarak ancak bütünsel yaklaşımlar temelinde gelişebilir. Bu da baştan bilinebilir bir yaşantıyı öngörür ve bir tür aynı okumanın bir-örneğinde gelişmek zorundadır. Çünkü bütünsel yaklaşımların günlük hayatın içinde çözülebilmeye şansları yoktur. Varlıklarını sürdürülebilmek için en temel zona, iktisadi olana sivrulurlar. Böyle olunca da mimarlığı sosyo-teknik bir bütünlüğe indirgerler. Oysa mimarlık kılı kırk yaran bir durumun içine girer ve ancak orada meşrulaşır."

"Mimarlığın doğal norm ve kültürel gerekliliklerini kaldıramazsınız. Mimarlık dışı bir söylem söylenirse de olur, çünkü toplumsal yaşamda kendini var edemez zaten. Örneğin, doğal ve kültürel mirası korumak, toplumsal süreçlerin bir yasasıdır. Bu mimarlık ideolojisi haline gelirse mimarlık içi dış olur. Çünkü, mimarlık doğal ve kültürel süreçlerin dönüştürülmesi, değiştirilmesi, hatta kırılma hale getirilmesidir."

"Eksiklik, bunun karşısına yeniden çıkıp onun yıkıcılığı ile ilgili söylemler geliştirme ortamının yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni ise toplum sağlığının sakatlığı ve örgütsüzlüğüdür. Mimarlık toplumsal süreçlerin yasalarnı ideoloji haline getirerek meşrulaşmaya başladığında ise bir-örnekleşme başlar. O zaman her meslek kendi alanı dışında genel bir kategoriden kendi meşruiyetini talep etmeye başlar. Yasadan. Mimarlığın özel bir alan olarak belirip meşrulaşamayışının nedeni budur. Çünkü toplumsal içinde karışık tavırlar geliştirecek hiçbir şey yoktur. Mimarlığın toplumsal belirleyicileri yoktur."

"Oysa mimarlık toplumsallığını ancak özgül bir alanda gerçekleştirilebilir. Mimarlık iktisadi bir güç alanı değildir."

"Kamu, kendi içinde kendi pratiğini zaten gerçekleştirmektedir. Mimarlık ihtiyacı yoktur. Mimarın ortaya çıkması, mimarlık alanının kendini meşrulaştırması ancak bu toplumsal çatışma içinde, o sıcak bölgede onun karşısında yer alması ile mümkündür. Ben kişiden bahsetmiyorum, alandan bahsediyorum. Bu durum kopmayı tarif eder tabii. Ama mimarlık o sıcak çatışmanın içinde onunla sürdürdüğü diyaloga gerçekleşebilir. Bunu yapamıyorsa hiçbir şey talep edemez. Sadece piyasa talep eder. Süreçlerin kendi içinde buna dönük doğallaştırılması ise, toplumsal süreçleri ve tabanı gerektirir. Halbuki mimarlık doğal süreçlerin yasallaştırılması ile değil, dönüştürülmesi ve kültürel süreçlerin kırılma hale getirilmesiyle kendini meşrulaştırabilir. Bu nedenle mimarlığın toplumsallaştığı [yegane] alanın bina olmadığı söylenebilir."

"Mimarlık durup dururken, meşruiyet için, toplumla ortak bir mekan diline doğru evrilemez. Ancak mimarlığın içinden geçilerek böyle bir dil talep edilebilir çünkü mimarlık toplumsal olana sadece yataklık edebilir. Bu da onun bir iktidar alanı olmadığını gösterir." (1)

Yaratıcılık

"Yaratıcılık toplumsal öğretinin dışında kesin bir alan, ayrı bir dünya olarak tarif edilemez. Çünkü, ancak güncelden beslenerek ortaya çıkan bu tür yaratıcılığı gerektiren eylemlerle mimarlık meşrulaşabilir." (1)

Uluğ, böyle bir yaratıcılığın ancak;

- Planlamaya karşı tasarlama;
- Bütünsel karşı parçaları olan;
- Programa karşı dolaysızlaştırma;
- Meksansal dile karşı dil mekan;
- Simgeselle karşı işaretli;
- Hacimselle karşı yüzeyli;
- Bilimselle karşı bilgisel;
- Tarihsel ve kültürel temkinli bakış;

ilkeleri benimsendikten sonra kendini gösterebileceğini söylemiştir.

Güvenç, yaratıcılığın bilinen, "evrimsel olarak bir birikimin bir noktada patlaması" ya da "bir vecd, ilham" anlamında değil, üçüncü anlamda özgülleşme aracı bir özgürlük alanı olarak kullandığını söylemiştir. Bu anlamda bir yaratıcılığın kendini hangi alanda ve ne şekilde gösterebildiğini tarif edebilmek için de, artık-alan, buluş ve kişisel deneyim kavramlarını açıklamıştır.

Bu anlamda bir yaratıcılığın ortaya çıkabildiği artık-alan, Ford, Toyota marka arabaların biçimsel değişimleri ve Sonia Sonata isimli eşik döşemeli bir binanın oluşturduğu örneklerden yola çıkarak anlaşılabilir.

"1920'li yıllarda, imal biçimleri ve parçaların kalitesi de göz önüne alınarak Ford marka arabalar için bir biçim oluşturulmuştur. 1995'li yıllarda ise üretim teknikleri ile üretim karakterinden kaynaklanan bir form dönüşümü söz konusudur. Ford, Toyota. Her iki arabada da iktisadi bir gözetim olan güvenlik konusu farklı ele alınmıştır. 1924 model Ford'un 60 km'ye göre olan güvenlik kuşağı kaygıları, Toyota için 200 km'ye göredir. İhtiyaçlar değişimemiş genişlemiştir. Sorunları çok karmaşıktır Toyota'nın ama ihtiyacın dönü-

şimünden kaynaklanmaz. Tasarım problemleri artık onun fiziksel gelişiminin dayatılmasıdır. İktisadi bir gözetimin sonucudur. Form dönmüş, ihtiyaç gelişmiş ama iktisadi değininin güvenlik oluşu hâlâ ayındır.

Otomobil tasarımcısının güvenlik kuşağı açısından Toyota'nın içindeki okunabilir. Ama formun o biçimsel değişiminde bir artık-alan belirir ki, o okunamaz. Otomobil tasarımcısının o değişimdeki yeri, nasıl olup da oradan oraya geldiği okunamaz. Bu bir artık-alan, özgül alan olarak belirlenir. Ve, o boşluk her zamanın koşullarında yeniden o formu üretmeye başlar."

"Sonia Sonata 1920'lerde tasarlanmış ama yapılmamış bir uyku laboratuvarıdır. Hemen devrimden sonra iç savaş sıralarında Rusya'da yastık sıkıntısı vardı. Bu nedenle bu binada eğimli bir döşeme tasarlanmıştır. Salt yastık yokluğu nedeniyledir bu. Daha sonra Eisenman, subjektif bir tutum ile benzer bir yapı tasarlanmıştır. Sonia Sonata'nın formunun neden böyle olduğu bilinmeden okunamaz. Orada formun bağımsız özgül bir alanı vardır. Yaratıcısının artık bir alanda gerçekleştirdiği bir durum vardır."

"Mimarın onu başkalarından ayıran hüneri, kendini işte bu artık-alanda gösterir."

"Artık-alanda, yaratıcılık ile yani bir özgülleşme alanı oluşturarak gerçekleştirilen mimari eylem, ister form olsun, ister politik öngörüyle amaçlasın, kişisel deneyimin doğrudan sonucudur. Bunun oluşması için ise problemle kişisel, dolaysız olarak deneyimlenme alanının yani asli bir ilişkilene alanının başlamış olması gereklidir." (1)

Bir özgülleşme aracı olarak yaratıcılığı ve onun gerektirdiği asli ilişkilenemeyi, çok özel bir konu da olsa, Güvenç'in çeşitli konut türlerine farklı gözle baktığı ve ev, yuva ile mimarın ilişkisini aşağıdaki gibi tariflediği yazısından yola çıkarak da anlamaya çalışabiliriz.

"Konut üretiminde kullanılan insani niyet; yapının tekniği, üretenin kimliği; talebin içeriği, malzeme gibi inşai karakterlerle sonuçta bir nesne-üründür. Artık nesne ürünü; kullanıcıları tarafından hayatlarına katılmak üzere dönüştürülmesi sözkonusudur. Bilinen örnek içinde, bitmiş bir konutun giriş kapısı üzerine sonradan kullanıcının yaptığı saçak, konuta eklenen bir konstrüksiyondan öte bir şeydir. Bu iktisadi, toplumsal ve/veya bireysel olan şeye; kişinin yaşam dünyasından kopup gelen bir düzeltmedir. Konuta yapılan bu düzeltme müdahalesi, konutun 'kullanıcısı' olmaktan, sakini olmaya yapılan bir yolculuktur. Ev ya da yuvadan bahsedildiğinde insanların kişisel dünyalarının çözümüne ortamını anlıyorum. Ancak yuva diye görülme istendiğinde bir 'yer' yuva olur. O bir sezginin bulutsu cisimleşmesidir. Şu benzetme yapılabilir: Konut bir 'hastalık' ise yuva bir 'ağrı'dır. Bir yer yuva olurken mimara, yapıya, yapıya gereksinimi yoktur. Mimar yapı yapıcı veya bir rastlantı yuvanın oluşuna aracılık edebilir. İlla bir 'mimar' açıklaması gerekmiyorsa, duygu olarak o hep oradaydı zaten sürekliliğine ait olması, madde olarak insan-dışı bir dünyanın sessizliğine sahip kılınması bir yer 'yuva' sezgisine donatabilir diyorum."(15)

Oysa mimar olarak, konut alanında sadece görevler üstlenebiliriz. Çünkü top-
lu konutta teknolojik girdilerin belirleyiciliği ve üretimin program düzeyinde ele

alınması zorunludur. Villa-apartman tipi konutta işe mimarın var oluşunun nedeni, rasyonalize edilmiş ve üzerinde toplumca anlaşmaya varılmış kemer gibi imgelerin tasarıma dönük son amaç olarak yapı yüzünde kurgulanmasıdır. Bu durumda konutu kültürel bir alanda hayatı karşılamaya doğru hareketlenecek politikalar üretmek, ancak konut sorunlarının yeniden inşası ile belirebilir diyor Güvenç.

Bir özgülleşme aracı olan asli ilişkilenemeye dayalı yaratıcılığın gerçekleştirilmesi 'buluş'u gerektirir.

"İnsanın seçtiği problemle hangi araçtan yararlanarak ilişkileneceğini seçimini yapması, buluşu gerektirir. Bütün bunlar içinde yaratıcılık, insanın kişisel deneyimlerinin ve buluşlarının arka arkaya gelecek praxis oluşturmasında ortaya çıkar. Bunun öncesi sonrası yoktur. Meteor gibi düşülür o alana. O alanlar ne kadar sistemli olursa olsun, kişisel deneyimlerin belirlendiği anda onun tarihselliği sırtınızda bir yük olarak devam eder. Bunun içinde kişisel olarak deneyimlenemeyecek temalar kullanıyoruz atölye çalışmalarında. Körler evi gibi. Eğitim böylece bir rastlantısallık içinde olmakta ve orada edinilen bilgi bir daha kullanılmamaktadır. Kişisel deneyim dışında her türlü deneyim, iktisadi yahut total alana kayacaktır. Bu nedenle odanın yapılanmasında da eylemliliklerin çapı kişisel deneyimler ölçeğinde kalmak zorundadır. Örgütlenme ancak böyle sağlanabilir." (1)

"Somut öneri açığı var, oysa sorunlar zaman içinde kişisel dünyalarımızda çözümlenmeli, ileride duran bir şey var duygusu varsa ve bir devrimin hareketi varsa ona yoğunlaşırsınız, o uzaktaki bir şeyi işaret eder, oraya doğru bir his doğar, oraya doğru bir perspektifin açıldığı hissine kapılırsınız" diyor Güvenç. Ve ekliyor: "İşte bu insani bir eylemin, bu tür bir örgütlemenin çıkış noktası olmak zorundadır. Bu yaratılmazsa, formun oraya nasıl gideceği ve sonra ne olacağı kişilere anlatılır ve o kişiler de onu temsil etmeye başlarlar. Ortak payda yani tek bir düşüncenin oluşması, kişisel deneyimlerin örgütlenmesi yolu ortaya çıkan konsensus yok eder. Orada ise bildiğimiz hantal ve hiyerarşik yapılar büyür."

Bu önerinin geliştirilmesi nedeni, Mimarlar Odası'nın mimarlık kültürünün üniversite gibi öteki kaynakların başka unsurların oluşturamayacakları bir öte alan oluşturmak zorunda oluşudur aynı zamanda. Başkaları oraya gelemeyeceği için bu yapılmalıdır. Güvenç bunu, 'doku sistem' kavramı ile bağıntılı olarak önermektedir.

Güvenç ve Uluğ, Mimarlar Odası'nın eylemliliklerinde yaratıcılığın varolabilmesi için "**aktiviteye karşı eylem**" önermektedirler. Yani, niyetler serbest de olsa önceden bilinen bir sonucun sınıdıldığı, çerçevesi çizilip sonradan içindeki alan doldurulan bir örgütlenme olan aktivite yerine; bağlamını bir bağlamda yer almasına rağmen yeniden inşa edebilen, bu nedenle de dönüştürmeyi içinde barındıran eylem yapılmalıdır. Bu durum, Güvenç ve Uluğ tarafından, "**mimari tasarım pratiğinin Mimarlar Odası'na uygulanması**" anlamına gelen ve yukarıda tanımlan "**kentsel eylem**" kendini göstermektedir.

Güvenç, Nevşehir Olağanüstü Genel Kurulu'nda şunları söylüyor:

"... Mimarlık bir kültürdür. Mimarlık kültürün toplumsal düzeyde yeniden üretilmesinin araçlarından biri olarak mesleği kullanır. Ve, bu diplomalı mimarlıktır. Mimarlık kültürünün bileşenlerinden biridir. Gecekonduklar da bir mimarlık kültürüdür. Onun içinde yer alır.

Meslek, toplumsal tasarım işbölümü içinde icranın okunabilir, görünebilir, ele avuca gelebilir kısmının temsilidir. Sonunda iktisadi bir gerçekleşmenin ifadesidir. Meslek tanımı kendi içinde, çıkar-menfaat kavramları içinde hayat bulur. Ölçülebilir değerlerin dünyasına ait bir olgudur. Oysa mimarlıkta yeni tasarımın özelliği ile inşanın özelliği arasındaki çatışmayı bizim zamanımıza dayanarak çözümlenemeyen farkımızdır. Ölçülemeyen, yalnız kavranabilen, fenomenal dünyaya aittir. Mimarlığın ölçülemeyen değerleri, onun nesnel bilgisini alaca karanlık, mahrem bir anda ve burada dönüştürmesine dönüktür. Mimarlık, ölçülemeyen değerlere ait olduğu için usta çırak ilişkisi mimarlık içinde gelişemez. Çünkü bilgisi aktarılabilir bir şey değildir. Oluştuğu anda var olur, önceli yoktur. Kültürü menfaat ilişkileri içinde üretmezsiniz. Ancak derneği, sendikacılığı, kendi şahsı parasal ilişkilerinizi yönlendirebilirsiniz onun içinde..."(35)

1.6. MİMARLAR ODASI AYDINLANMA HAREKETİNİN YANINDA OLMALIDIR

Şükri Günbulut'un düşünce ve önerileri dört başlık altında ele alınabilir. Bundan önceki mimarlık mesleğinin bazı özellikleri, ikincisi mimaride taktikçiliği dikkati çekişi, üçüncüsü mimarın toplum içindeki konumu, dördüncüsü ise Mimarlar Odası'na yapılan öneridir.

Mimarlık Mesleğinin Bazı Özellikleri

Toplumdaki sınıf farklılıklarının mimari biçime yansıdığı görüşü, artık sınıfları yok olduğu gerekçesi ile eleştirilmektedir. Ancak Günbulut bu konuda görüşünü daha farklı dile getiriyor:

"Kent, sosyal hayatın, politikanın, kurumların, alışkanlıkların, adetlerin ve değer sistemlerinin yansımasıdır. Kentte her şey sosyal statüyü, geliri, kültürel ortamı, aile yaşamını dilendirir. Çevremizdeki yapılar, kültürümüzden, inançlarımızdan haber verir. Filozof Nusret Hızır'a göre örneğin Barok insanı kurtuluşu mutlak devletle görmektedir. İşte Barok'un heybetli saray ve devlet dairelerinin anlamı budur."

"Bütün dünyada halkların ortak mimarlığı, güç göstergesinden uzak, kendi yaşam savaşlarının bir anlatımı iken, güçlü sınıfların mimarlığı tarih boyunca hep bir güç göstergesi ve mevcut sınıf ayrımını dondurup güçlendirme işaret ve anlamıyla dolu. Egemenler, eskiden beri devlet yapıları ya da dinsel yapılarla anlatırlar ayrıcalık ve güçlerini... Her dönemin egemenleri, köleci, feodal ya da kapitalist olduklarına göre adlarına yaptıkları zafer takları şato-ları, görkemli konutlar ya da fabrikalar yoluyla söylerler söyleyeceklerini. Bütün bu yapıtlarda ortak öge "güç"tür. Mimarlıkta "güç"ün anlamını üstüne kuramcılar epey uğraşmışlardır. Örneğin kolonların, tahkimatların, dışların, kulelerin ve her türlü cephe elemanının birbirinin ardınca yinelenmesi bir güç duygusu doğurur. Böylece çevredeki kuru kalabalığın örgütsüzlüğünden, düzensizliğinden ayrılmakta ve örgütlü bir gücün varlığı duyurulmaktadır."

"Günlüğümüz kapitalist toplumunda 'çekirdek aile' yapıcı elemandır. Mimar bu elemanı hemen baş köşeye oturtur. Bekarı, boşanmış, dulu, yalnız yaşayanı, yaşlıyı bir yana kor. Kapitalist düzen istemediği için, çok çocuklu aile de mimarlık semboltü olamaz. Eskinin geniş ailesi, birleşik ailesi zaten artık mimarı söylemde sözkonusu değildir. Madem kapitalist düzen ana, baba ve çocuktan oluşan çekirdek aileyi esas alıyor, mimarlık da bundan böyle bütün adlarını bu aileye göre atacaktır." (13)

Var Olan Durumun Kölesi Olarak Mimar ve Mimari

"Eski çağlarda megalitler yapıyordu. Bir teknik gelişim vardı ve gereksinimler de ona göre idi. Mimar da onu yaptı mecburen. Ortaçağ'da da böyle oldu. Teknik ve bilimsel gelişim, mimarın dışındadır. Bütün gelişmeler bir araya gelerek toplumun o andaki kültürünü oluşturur. O çağda ve o yerde özgürlük falan orada işlemez. İşte, mimar denen adam orada çok şeyler hayal ediyorsa, o da gene bugününü ufkunda hareket etmektedir. Her mimar, kendi ufkunun içindedir. Çağın aşamaz, çağın aşan adam yoktur. Mimar, o andaki durumun kölesidir. Mimarlık bağımlı bir alandır. Toplum ve kültüre bağımlıdır. Öyle bir madde bağımlılığı da vardır ki kendini hiçbir zaman özgürleştirmez."

Toplumla Maddi Bakımdan Yükümlü Mimar

"Mimarlık garip bir meslek. Fizikçilerin odası, yasası olmaz. Sosyolojik, müzisyenlik, tarihçilik yasası olmaz. Çünkü onlar ne yaparsa yapsın topluma maddi olarak batmaz. Mimarlık yasası neden var? Çünkü topluma doğrudan doğruya maddi bakımdan yükümlülüğü var mimarın. Maddi olarak faydası, zararı var. Yıkılır, can alır. Böyle bir kaba maddiyattan dolayı yasası var mimarlığın. Yoksa sanatsal tarafı ile ilgili değil. Bir sürü sanat var. Bir ressamın yasası var mıdır? Olamaz."

Özel Bilgisi Olmayan Bir Meslek

"Tuhaf bir bilgi durumu var mimarlığın. Dikkat ederseniz, bir doktor bir şey söylediği zaman hepimiz kabul ederiz. Çünkü doktorun bir bilgisi var gerçekten. Doktorluk öğrenilen birşey. Mimarlık öğretilmez. Mimarlık bilgisi yoktur. Bugün bir marangoz kapıyı benden daha iyi bilir. Mimar özgül olarak başkalarının bilmediği birşey bilmez. Doktor bilir. Öyle ise özel bilgisi yok da neden var mimarlık?"

Oyumlama Yeteneği Olan Kişidir Mimar

"Eskiden beri bir şey yapılacağında yetenekli kişiye gidilir. İnsanlar tip tip. Kimileri mekan ilişkilerinde, kimileri müzikte, kimileri felsefi kavramlarda yeteneklidir. Onlar ortaya çıkmıştır eskiden beri. Bilgi olmasa da mimarlık bir mekan uyumlama yeteneğidir. Hepimiz de mimar değiliz belki bu açıdan. Mimara bu nedenle ihtiyaç vardır. Yarnın farklı mekan organizasyonu gereksinimleri olacaktır. Teknik deyişecektir. Yatkın olan insanın onları yapacaktır. Mimarlık bitmeyecektir."

"Konservatuardan mezun olan müzisyenler, müzisyenliği elden kaçıyorduz. Çünkü müzisyenlik bir yetenek işidir. Hodri meydandır. Diploma arkasına sığınılacak birşey değildir. Mimarlığın öğretimine de bu yüzden karşı çıkıyorum. Mimarlık nasıl öğretilir diyorum. Mimarlık nelerden

aydalanırsa faydalansın, oylumlama sanatıdır. Mimar oylumlama sanatına Ehil olan kişidir. O konuda yetenekli kişidir. Oylum demek bir şeyin hacmi demektir. Türkçe ona oylum derler. Yani bir şeyin oyluktan sonraki hali. Mağaranın oyuk hali gibi. İşte bu oylumlama duygusu olan kişiye mimar denir." (1)

Günbulut, mimarlığı, bir oylumlama yeteneği olarak ve bu yeteneğe sahip olan kişilerin çağın son kültürel değerleri ile zenginleşip, yörgularak oluşturduğu bir NİTELİK olarak tanımlıyor.

Bah Taklitçiliği

Günbulut, Türkiye'deki Bah taklitçiliğinden yakınıyor. Sırası ile H.Z.Ülken ve A.Nesin'den aşağıdaki alıntılar yapıyor:

"Biz taklit yapıyoruz ama herşeyi değil. Mimarlık, şiir, moda, müzik gibi taklidi kolay şeyleri taklit ediyoruz. Düz yazı, bilim, felsefe, kuramsal düşünce gibi içerikli şeylerin, taklidine dahi yanaşmıyoruz."

"Yine Aziz Nesin'in anlatmasına göre bir otel yapmışızdır. Otelin gizen yabancı mimar ilgililere şöyle söyler: "Çok büyük bir mimari eser! Burası otel değil, Birleşmiş Milletler binası olmalıydı..." Çünkü bazı koridor duvarlarındaki çiniler, kubbeler temeller Türk ruhunu; dimdik çatıyla Ruf İskandinav ruhunu yansıtmış. Sonradan eklenen salondaki bölmeler Arap ruhunu veriyormuş. Büyük salona giren kendini Akropol'de sanıyormuş. Hatta Akropol bile bu kadar Grek değilmiş. İtalyan mimarisinin en güzel örnekleri de varmış yer yer... Helalar banyolar Amerikan stiliymiş, Hint mimarisi, Çin mimarisi hepsi varmış. O yabancı büyük mimar "Aşksun" demiş. "Bu kardanlık yere bunları nasıl sıkıştırabiliniz." (14)

Mimarın Toplum İçindeki Konumu

Mimar emeği ile çalışanların yanında olmalıdır.

"Mimarlık, maddi olana, paraya bağlı bir olay. Eskiden beri maddesi, parayı verenin hizmetini yapmıştır mimar. Başka türlü yapamaz. Sınıfsal konumu da buna bağlıdır. Birisinin emrinde çalışan işçi durumundadır. Dolayısı ile mimarlar genellikle o toplumda emeği ile çalışan kimselerin yanında olmak durumundadır."

Mimarlar Odası Aydınlanma Hareketinin Yanında Olmalıdır

Mimardan ibaret olmayan mimar.

"Türkiye 'de halkın %90'ı tüccar ruhluluğu dediğimiz saçmaya şarlanmıştır. Bizler kaynakları kut bir ülkenin aydınlarıyız. Bu her toplumun aydını için geçerli olmayabilir ama Orta Doğu'da yaşıyoruz. Mimarlığın dışında bir aydın olarak görevimiz, bizim için harcanan kaynakların hakkını vererek aydınlatmaktır da.

Bizde kötülüğü, haksızlığı ört bas etme eğilimi vardır. Bu işlere ilgilenecek bir uzman da yoktur. Bu görev aydınlara düşer. O bakımdan da emekçimin, daha doğrusu aydınlanma hareketinin yanında olmalıyız.

Maddede bağımlılığı olan birisi nasıl aydın işlevi üstlenecek. Özgür olmadiğinizi sürece aydın olma şansınız yoktur. Ama bize bir tahsil verilmiş. Ufkumuz ge-

nişlemiş. Bu nedenle sadece mimardan ibaret değiliz biz. Sadece mimarsak, nalbattan farkımız yoktur.

Ortaoğu'nun batağı denen bir ülkedeyiz. Sümerler'den beri sislerle uğraşan bir bölgedeyiz. Hâlâ sisler altındayız. İşte o karanlığa bir çınğı çıkarmak görevimiz. Çınğı nedir biliyor musunuz? Bir yerde çakmağı çakarsanız, oradan bir çınğı çıkar, işte o. Sadece böyle at gözlüğüyle, 'iyi mimar iyi bina yapar'ak o çınğı çıkarılmaz. Mimarlar Odası, nalbant odası değil, o çınğıyı çıkarmaya biraz daha eğilim göstermeli."

"O çınğıyı çıkarmann çeşitli yolları bulunabilir. Toplum karşısında bir ilgi odağı oluşturmak için ufuk açıcı yazıların yayınlanması, konuşmaların yapılması, bunların basına yansması ilk akla gelen şeyler. Mühendisler bile bunu yapıyorlar. Bunların mimarlık alanı ile söylemi ile bağıntılı olmasına da gerek yok bence."

"İşin daha çok entelektüel tarafı vurgulanmalı. Mimarın topluma ilişkilerinden yola çıkarak, toplumu geliştirecek bir yön kazandırılması."

"Yoksa meslek çıkarı nedir yani? Biz mason locası mıyız? Odacılık zihniyeti de oradan geliyor. Oda demek 'loca' demek. İlk mason locaları kurulmuş, o gelenek, o akım, o zihniyet hâlâ devam ediyor. Amaç o locanın içinde rahatlıkla birlik kurmak. Meslekçilik de buradan kalma bir olay. Eskiden iletişim azdı. Bugün birey çok şeyden etkileniyor. Herşey iç içe. Meslek çıkarı da halkın çıkanna bağlı artuk. O Musa zamanındaki taş işçiliği falan. Yahudilerin oradaki durumunda da değiliz biz. Loca kelimesi artuk oda anlamında, lonca anlamında değil. Bugün artık entelektüel bir grup anlamında anlıyorum ben." (1)

Madem Aydınlanma İstiyoruz Açık ve Anlaşılır Olmalıyız

"Egemenler açıklıktan korkarlar. Çünkü açık ve anlaşılır olanı halk kendine yakın hisseeder. Galileo bu yüzden mahkum edilmişti. Latince değil, İtalyanca yazdı diye. 1700'ü yıllarda Fransız aydınlanmasının düşünürleri çok açık insanlardı. Bizim aydınlarımız maalesef anlaşılmasız olmaya çok önem verir. Türkçe'yi bırakmışlar, Osmanlıca dil uydurmuşlar zamanında. Kolay anlaşılana değersiz kabul etme, ağıdalı konuşma ve yazma eğilimi var. Oysa, halkın kullandığı sözcükler çok daha derin ve anlamlıdır."

II.

I. ALADAĞ TOPLANTISINDA YAPILAN ÖNERİLERE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Çalışmanın bu kısmında I. Aladağ toplantısında Mimarlar Odası'nın mesleğe dair genel ülke sorunları ve mesleki sorunlar konusunda alternatif politikalar üretme konusundaki sorununa yönelik olarak ortaya konan önerilere yöneltilen eleştiriler, her önerinin bünyesinde görülen soruna bakış açısı, öneri, ve bu doğrultudaki ilkelerine yöneltilen eleştiriler olarak ele alınmıştır.

II.1. SORUNA BAKIŞ AÇILARINA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

I. Aladağ toplantısında söylenenlere dayanarak, Mimarlar Odası'nın netleşmesini talep ettiği soruna, kendi içlerinde ayrılabilirler da üç farklı bakışın açıklandığı söylenebilir.

1. Gürsel, Gökçeli, Güvenç ve Uluğ zıt çözümlere yönelmiş de olsalar, Mimarlar Odası'nın mimarlığın meşruiyetinin sağlanması doğrultusunda bir işlevlilik üstlenememiş oluşunu sorun olarak göstermektedirler.

Gürsel ve Gökçeli, mimarlığın toplum içindeki saygınlığını yitirmesi ve toplumdaki kopukluğunu bir meşruiyet sorunu olarak dile getirirken; Güvenç ve Uluğ meslek yasası, doğal ve kültürel varlıkların korunması ve toplumla bütünleşme çabaları gibi mevcut eğitim ve uygulamaların mimarlığın doğal süreçlerine aykırı durumlar yaratması nedeni ile mimarlığın meşruiyetine zarar vermesini ve Mimarlar Odası'nın kendine özgü ve bu doğrultuda bir işlevsellik gerçekleştiriyor oluşunu sorun olarak dile getirmişlerdir.

2. Nalbantoğlu, bir meşruiyet talep etmenin öncesinde yer alan; mimarların toplumsal konularının değişmiş olmasına rağmen mesleğin kendini dönüştürme

memişliği, kendiliğinden ideolojisinin bireycilik ve öznelciliğe yönelmesi nedeni ile gerçeği bulanıklaştırma eğilimi, çeşitli indirgemecilikler, meslekle ilgili bazı problemleri ve meslek ilişkilerini göremez hale gelme gibi araştırılması gereken sorunların varlığına dikkati çekmiştir.

Teymur, meslek ilişkilerindeki sosyal ve ideolojik sorun ve değişimler ile mesleğe dair bilgi-kuramsal ve eğitim sorunlarına dikkatleri çekmekle birlikte, sorunun belirlenmesi aşamasının öncelinde meslekle ilgili bilgi eksikliğinin bir sorun teşkil ettiğini belirtmiştir.

Güvenç ve Uluğ, bütüncül bakışlarının iktisadi alana kayacağı, mimarlığa her türlü ideolojik bakışın neden olacağı bir tür aynı okumanın mimaride bir-örnekleşmeyi beraberinde getireceği ve mevcut koşullara bağımlılığı nedeni ile mimara ideolojik eleştiri yöneltilmeyeceği gerçekleri ile sorunun bu bağlam içerisinde belirlenmesine karşı çıkmışlardır.

3. Günbulut ise meslek ilişkileri ve sorunlarının ötesinde, insanların tüccar ruhlu luk denilen saçmaya şartlandıkları Türkiye'de, birer birey olarak mimarların ve Mimarlar Odası'nın emeği ile çalışanların ve en geniş anlamda aydınlanma hareketinin yanında yer alması gerektiğini bilmediğini sorun olarak dile getirmiştir.

Gökçeli ve Gürsel, meslek ve modern toplumu gerçek karşılıklı konularına oturarak var olan yapının gereksinimlerine cevap vermek gerektiğini ve bu cevabın ekonomik temelli olması zorunluluğunu dile getirirken, Günbulut'un önerisinin uzağında yer almışlardır.

II.2. ÖNERİLERE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

I. Aladağ toplantısında, daha önce de ayrıntılı olarak tanıtılan altı öneri ileri sürülmüştür.

1. Gürsel, toplumla uygun bir ilişki tarzında olunması için katılımcı demokrasinin benimsenmesini ve bu yolla toplumla yapılan sözleşme olan mimarlık misyonunun bir ortak payda şeklinde oluşmasının sağlanmasını önermiştir.

Nalbantoğlu, toplumla bütünleşmek ve demokratik olmak amacının bazı yanlışların yapılmasına neden olabileceği ve bazı konularda toplumla uzlaşılması gerektiğini söylemiştir. Ona göre bu toplumla yeniden bağlantıyı kumak, her zaman bir ortak dilin yarattığı birlikle olmayabilir. Bu da misyonun bir parçasıdır. Çok çabuk sorumsuzluğa, çok çabuk teslimiyete, çok çabuk metalar fetişizminin emrine girmeye dönüşebilir.

Teymur, çözümün ortak paydaya indirgenmemesi için, alması hizmet ve uygulama seçeneklerinin üretilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Güvenç ve Uluğ, Mimarlar Odası'nda kişisel karşı çıkışların konsensus yolu ile örgütlenmesi gerektiğini savunmuşlar, ortak payda oluşursa konsensustan şüphe edilmesi gerektiği üzerinde durmuşlar ve Mimarlar Odası'nın toplum ve iktidarla uzlaşmaması, direnmesi gerektiğini söylemişlerdir.

2. Gökçeli ve Gürsel daha sağlıklı bir çevreye ulaşılması için ekonomik tabanlı meslek Odasını ve bağlantılı olarak da teknolojik alt yapının iyileştirilmesi, yapı norm ve standartlarının iyileştirilmesi ile yapı ve meslek sorumluluğu sigortalarının uygulanmasını, toplumla doğru bir ilişki tarzının oluşması ve mimarlık misyonunun yeniden belirlenmesinin ilk adımı olarak birlikte önermişlerdir.

Teymur, ekonomiden hareket ile bir mimarlık misyonu saptanacaksa önce çeşitlilik ve çelişkilerin gözönüne alınması gerektiğini belirtmiştir.

Nalbantoğlu, yapı ve meslek sorumluluğu sigortası gibi denetim uygulamalarının tutucu bir takım tavırlara dönüşebileceğini ve bu konuda tedbir alınması gerektiğini söylemiştir.

Güvenç ve Uluğ, ekonomik tabanlı meslek odası önerisine bütüncül bir yaklaşım olduğu, mimariyi iktisadi alana yönelttiği, bunun da mimarlığın doğasına ve mesruyetine aykırı sonuçlar vereceği eleştirisini yöneltmişlerdir.

Günbulut, tüccar ruhluluğunun gelişmesine ve bu anlamda bir denetime karşı çıkararak bu öneriyi sempatik bakmamaktadır. Bu tür yaklaşımların bizde tersine bir adaletsizlik mekanizmasına dönüşebileceğine, bazı grupların çıkarına yönelebileceğine dikkati çekmektedir.

3. Teymur, gerek sorunun saptanması, gerekse de önerilerin geliştirilebilmesi için meslekle ilgili bilgi eksikliği sorununun aşılmasını ve çeşitliliklere cevap verebilmesi için de alması hizmet ve uygulama seçeneklerinin geliştirilmesini önermiştir.

Güvenç ve Uluğ, alması hizmet ve uygulama seçeneklerinin önceden geliştirilmesine, sürecin inşasına doğrudan ve anında katılımın, yani programa karşı dolaysızlaştırmanın gerektiği eleştirisini yöneltmişlerdir.

4. Nalbantoğlu, mimarlığın dış belirleyicilerinin anlaşılması, neden oldukları eğilimlerin saptanması, mesleki ilişkilerdeki çelişki ve kopuklukların anlaşılması ve buna bağlı olarak da Mimarlar Odası'nın düşünsel mekanının, bireycilik ve öznellik dışında kalacak şekilde yeniden oluşturulmasını önermiştir.

Güvenç ve Uluğ, bireycilik ve öznellik dışında kalacak bir düşünsel mekan oluşturulmasına, kişisel deneyim ve karşı çıkış dışındaki tüm bütüncül yaklaşımların iktisadi alana savrulduğu, bunun mimarlığın doğasına ve mesruyetine aykırı sonuçlar vereceği ve mimara ideolojik eleştiri yöneltilmeyeceği eleştirisini getirmişlerdir.

5. Güvenç ve Uluğ, mimarlığın doğasına aykırı düşmeyen, mimarlığın mesruyetinin sağlanması doğrultusunda olan ve kendine özgü bir işlerlik kazanması için, Mimarlar Odası'nın mimari eylemi ve bu amaçla da bir iç eğitim programı uygulanmasını önermişlerdir.

Teymur, ideolojiden bağımsız olunmak istense de olunamayacağını belirterek bu öneriyi eleştirmiştir. Ayrıca şunları söylemiştir:

"Yapı, mekan ve çevre üretimi ile ilgili ideal ve düşünceler toplumsal süreçle mücadelenin bir parçasıdır. Bu yüzden örgütlenme, mücadele, iktidar, çıkar gibi konular doğal olarak gündeme gelir. Mimarlık idealleri bu konuların gündemden çıkararak tartışılabilir mi diye sormak istiyorum."

"Mekan ve çevre üretimini sözcükünü bütünü bir parçası olarak görmek, onun ideallerini indirgemez, zayıflatmaz. Gerekirdiği yaratıcılığı azaltmaz." (1)

Teymur'un aşağıdaki sözleri de bu öneriyi eleştiri niteliğindedir:

"Meslekçi tutumlarda, üretim, eğitim ve örgütlenme pratikleri arasında korelasyon aranarak indirgemecilik yapılır." (1)

Nalbantoğlu, Meslek Odasının Türkiye'deki birçok toplumsal dinamiği, disiplinin eşitsiz dağılımı içi diskurunu, hiyerarşisini ve ilişkilerini göz önüne alarak bireycilik ve öznellik dışında kalacak bir düşünsel mekan oluşturulmasının ve buradan yola çıkarak mesleğe dair genel ülke sorunları ve mesleki sorunlar konusunda alternatif politikalar üretmesinin, mimarın mimarlığını özgül bir alanla yapmasına ve bu nedenle de mesruyetine bir engel oluşturamayacağını söylemiştir. Mimarın bilimsel, teknolojik ve estetik düzeylerdeki gündelikten uzaklaşması zaten heterojenliği getirmektedir. Ancak, her ne kadar mimarlık iktisadi zeminlerin çelişkilerince örülen bir alan değilse de, mimarın iktidarsal bir güç alanı olduğunu kabul etmek gereklidir.

6. Günbulut, tüccar ruhluluğu denilen saçmanın karşısında olunması için Mimarlar Odası'nın emeği ile çalışanların yani aydınlanma hareketinin yanında yer almasını önermiştir.

Gökçeli ve Gürsel'in ekonomik tabanlı meslek Odası önerisi bu önerinin zıttıdır.

***

Yapılan öneriler incelendiğinde iki farklı tür işlevliliğin savunulduğu görülür. Güvenç ve Uluğ mimarlığın eylem haline getirilmesini önerirken; diğer öneri sahipleri mimarlık yapmak dışında bir eylemlilik (veya ona yakın bir eylemlilik) savunmuşlardır.

11.3. BENİMSENEN İLKELERE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Önerilere bağlı olarak ileri sürülen ilkelere yöneltilen eleştirilerin anlaşılması için bu ilkelerin sınıflandırılıp birlikte sunulması yeterlidir.

I. ALADAĞ TOPLANTISI TANITIMI
"DEĞİŞİM VE MİMARLAR ODASI"

A. Soruna Yönelme

Gökçeli ve Gürsel, yöntem olarak öncelikle toplumla mesleği gerçek karşılıklı konularına oturtan bir tekniğin seçimini sonra ise bunun ideolojik olarak anlamlandırılmasını önermişlerdir.

Nalbantoğlu ve Teymur, daha önce belirtilen bazı uyarılarda bulunmakta birlikte gerek sorunun tanımı, gerekse de öneri geliştirilmesi için uzun vadeli araştırmaların gerekli olduğunu savunmuşlardır.

Nalbantoğlu, mimarın dış belirleyicilerine, eğilimlerine, meslek ilişkilerindeki çelişki ve gerilimlere karşı duyarlı olunmasını önermiştir.

Teymur, bu gibi sorunların karmaşık olduklarını, onlara tek bir bakış açısının alamayacağını, bu nedenle analitik bir bakış açısının gerekli olduğunu savunmuştur. Strateji olarak ise, önce sorun kendi içinde tanımlanmalı, kuramsal ve bilgi-kuramsal nitelikleri çözümlenmeli, sonra gerekirse diğer disiplinlere başvurulmalıdır. Bu arada 'Batıda ne yapırsa doğru ve Türkiye için de geçerlidir' zihniyetine karşı dikkatli olunmalıdır.

Güvenç ve Uluş sürekliliğin, çözümlülüklerin daha da artırılması ile sağlanabileceğini, bu nedenle her türlü bütünsel bakışı karşı parçası olanı ve planlamaya karşı tasarlamayı önermişlerdir. Sorunlara yeri geldikçe kendilerine uygun çözümler üretilemeli ve aktivite değil, eylem yapılmalıdır.

Nalbantoğlu, bütünsel karşı parçalı olan ilkesine yönelik olarak, "parçalar birbirini ihlal ediyor denildi, ihlal edince parçalar arasındaki ilişkiler nasıl oluyor? İlişkiler dokusunda görece özerkliğin olduğu anlamına gelir bu" eleştirisini yöneltmiştir.

B. Ekonomi

Gökçeli ve Gürsel, değişme boyutunun ıskalanmaması için var olan yapının olduğu gibi kabulünün ve bu yapıya cevap verebilecek öneriler geliştirilmesinin zorunlu olduğunu belirtmişlerdir. Bu ise meslek ve modern toplumu gerçek karşılıklı konular içinde yerli yerine oturtmak, bilim çağının gerekliliklerini üstlenmek ve mesleğin haritasını çıkartmak anlamına gelmektedir. Büyüme ile birlikte kalkınmaya yönelmek için tüketici ve meslek erbabının haklarını birlikte korumanın yolları geliştirilmelidir. Bu ise, ekonomik tabanlı meslek odası ile olabilir. Ancak bu işlevliliğin bürokratik görevlere dönüşmemesine özen gösterilmelidir.

Teymur'a göre, nitelik sorunsalı ön plana çıkarılmamalıdır.

Güvenç ve Uluş, mimarın iktisadi alanın çelişkileri ile oluşmadığını, özgül bir alan olduğu ve ancak orada meşrulaşabileceğini söylemişlerdir. Bilimsel bir model veya bütüncül yaklaşımlar mimarlığa uygulanamaz.

C. Toplumla İlişkiler

Gürsel, bir mekan kültürü dili anlamında mimarlık misyonunun ortak payda şeklinde oluşabilmesi için katılımcı demokrasinin uygulanmasını önermiştir.

I. ALADAĞ TOPLANTISI TANITIMI
"DEĞİŞİM VE MİMARLAR ODASI"

Teymur, görüş çeşitliliği ve çelişkilerin gözönüne alınmasının heterojenliğin ve karmaşıklığın kabulünün zorunlu olduğunu belirtmiş, bunu ise ortak paydaya indirgemek yerine olmasık hizmet ve uygulama seçeneklerinin belirlenmesi şeklinde gerçekleştirilebileceğini söylemiştir.

Nalbantoğlu, ortak dil oluşturmak amacı ile toplumun bazı kesimleri ile uzlaşmaması gerektiğini belirtmiştir.

Güvenç ve Uluş, kişisel karşı çıkışların konsensüs yolu ile örgütlenmesini ve Mimarlar Odası'nın halkla ve siyasi iktidarla uzlaşmamasını önermişlerdir. Mimar ve Mimarlar Odası bir üst düşünce olarak güncelin içinde olmalıdır.

D. İdeoloji

Gökçeli, modern toplumla mimarı gerçek karşılıklı konularına yerleştirebilmek ve tüketici ile meslek erbabının haklarını bir arada koruyabilmek için uygun olan her tekniğin kullanılabilmesini, çünkü her tekniğe her ideolojinin girilebileceğini söylemiştir.

Nalbantoğlu, modern bireyin özellikleri olan bireycilik ve öznelciliğin gelişimine karşı temkinli olup dışında kalmaya özen gösterilmesi gerektiğini, mimarların kendiliğinden ideolojisinin estetiğe yönelmesi ile birlikte bu doğrultuda şekillenmeye başladığını, bunun ise çeşitli indirgemeciliklere neden olduğunu ve gerçek meslek ilişkileri ile sorunlarının görülmesini engellediğini açıklamıştır. Mimar ve Mimarlar Odası kendini konumlandırma ideolojik sorumluluğunu üstlenmelidir.

Güvenç ve Uluş, mimar bu ortam içine doğmak zorunda olduğu için ona ideolojik eleştiri yöneltilemeyeceğini ve ideolojik konum belirlemenin bir tür aynı okumaya ve bir-örnekleşmeye neden olabileceğini belirtmişlerdir. Mimar özgül alana doğru ve bir özgürleşme aracı olarak yaratıcılığı doğru yönelmelidir.

Teymur'a göre ideoloji konusundaki tartışmalara karşı olunsu da ondan kaçınılamaz.

Günbulut'a göre mimar, mimardan ibaret değildir ve emeği ile çalışanların, aydınlanma hareketinin yanında olmalıdır.

E. Tarihsel ve Kültürel İle İlişki

Gürsel ve Gökçeli, Mimarlar Odası'nın kendi geçmişi ile bağlantılılığını, tarihsel sürekliliğini ve insanlığın yarattığı değerleri savunması gerektiğini vurgulamışlar ve, tarihi ve doğal çevrenin ekolojinin interdisipliner karakteri göz önüne alınarak korunması gerektiğini savunmuşlardır.

Nalbantoğlu, bugüne nasıl eklenildiğinin görülmesi için geçmişin göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Güvenç ve Uluş, sürekliliğin çekintiye uğratıldığı her türlü geçmişe ait çalışmaya karşı temkinliği önermişlerdir. Ayrıca, mimarlık doğal ve kültürel süreçlerin dönüştürülmesi hatta kırılmalı hale getirilmesi olduğundan toplumsal süreçlerin

yasalarının ideoloji haline getirilmesi de sakıncalıdır. Tarihsel ve kültürel temkinli bakılmaldır.

F. Mimari Dil

Güvenç ve Uluğ, önerdikleri kentsel eylemde simgesel karşı işaretsel, ve haccimsel karşı yüzeysel ilke olarak benimsemişlerdir.

Nalbantoğlu ise mimarlık aracılığı ile anlatılanın ne olduğunun sorulması gerektiğini söylemiştir.

III.

I. ALADAĞ TOPLANTISINDA YAPILAN DİĞER TARTIŞMALAR

Çalışmanın bu kısmında, değişim ve mimarlık mesleği teması ile Mimarlar Odası'na yapılan önerilerin tartışılması, eleştirilmesi dışında kalmış gibi gözüken ancak görüş farklılıklarını yansıtan "Hangi binalar mimarlık ürünü olarak nitelendirilebilir?" sorusuna verilen farklı cevaplara, bağlantılı olarak mimar kimliğine ve yaratıcılığa farklı bakış açılarına, ve buna ek olarak da Güvenç ve Uluğ'un kişisel karşı çıkışların konsensüs yolu ile örgütlenmesi önerisi ile bağlantılı olarak gelen muhalefet konusundaki tartışmaya yer verilmiştir.

1. Hangi Binalar Mimarlıktır?

'Geçmişte adına mimar denenlerle ustaların gerçekleştirdiği binaların tasarım ve üretim süreçlerinin tümü, günümüz gecekondularının tasarım ve üretim süreçleri, mimarlarının gerçekleştirdiği binaların tasarım ve üretim süreçlerinin hepsi de aynı kategori altında mimarlık olarak nitelendirilebilir mi?' sorusuna dört farklı cevap verilmiştir.

A. Bunlardan ilki, Gürsel tarafından "Mimardan önce de mimar vardı" şeklinde, Söyler tarafından göçebelik kökenimizi anımsatarak "Mimarlık yerleşik toplumun gereksinimidir" şeklinde, Teymur tarafından ise "Hangi kültür, düzey ve nitelikte olursa olsun, kim tarafından ve nerede yapılırsa yapılsın, mimarlık, bina üretimi ve tasarlamasının genel adıdır" şeklinde ifade edilmektedir.

B. İkinci ve benzer bir düşünce ise, geçmişte ve bugün egemen olanların ve halkın mimarisini birbirinden ayıran fakat her ikisini de mimarlık olarak tanımlayan Günbulut'a aittir. (11,12)

Günbulut, Aladağ da sadece diplomalı mimarların bina tasarımı yapması gerekliliği konusunda da şunları söylemiştir:

"Mimarlık meslek değil eğilimdir. Yetenek işidir. Hodri meydan. Mimarlık sanattır. Mimar diploma arkasına sığmaz. Müzisyen müzisyenliği elden kaçıyordum diyemez. Oylumlama duygusu olan her kişi mimardır. Kundu-

racılar arasından bile mimar çıkar. Diplomanın arkasında seçkin bir grup olmayalım."(1)

C. Bu konudaki üçüncü görüş, Nalbantoğlu'nun aşağıdaki sözlerinde ifade bulmaktadır:

"Modern mimarın toplumsal profiline dönecek olursak, şimdinin modern mimarını sarmalayan toplumsal *ethos*'un onun mesleki karakterini etkileyişi ile geçmişte aynı işi yaptığı varsayımların profilinin şekillenmesi arasında da çok büyük fark olduğunun altını çizmek gerek. Bunu bir kez kabul ettiğinizde artık 'genelde' tarihte mimar ya da mimarlıktan söz edemezsiniz." (17)

Burada geçişini ret ya da gözardı ediş yoktur. Söz konusu olan, geçmişte bina tasarım ve üretim sürecinin momentlerinden biri olan mimar anlayıp, günümüzün öznelciğe kapılmış mimarına eleştirisi yöneltilmesidir. Hatta, günümüzün öznelci, yaratıcı deha efsanesine kapılmış mimarının yaptığı mimarlıkla karşılaştırıldığında, bu, mimarlık olarak kabul edilmemektedir bile denilebilir. Günümüz mimarisinin gerektirdiği bilimsel, teknolojik ve estetik düzlemler ile bu nedenle gerçekleşen gündelikten uzaklaşmanın geçmişin mimarisinden çok farklı olmasına rağmen, mimarın bina tasarım ve üretim süreçlerine daha yakından fakat sadece sürece ait bir moment olmayı benimseyerek katılmasıyla öznelciikten kurtulabileceğine inanılmaktadır.

Benzer kabul edilebilecek bir görüş ise, sahibi olan Mehmet Adam'ın giyabında ve 'Mimarlık yoktur' şeklinde dile getirilmiştir.

D. Dördüncü görüş, Güvenç ve Uluğ tarafından 'metropol ötesi mimarlık yoktur' sözleri ile ifade edilmiştir. Bu durumun nedeni ise, mimarın artık dokunarak mimarlık yapamaması, tamamen zihinsel alanda olması, tasarımdaki bilimsel, teknolojik ve estetik boyutların geçmişten çok farklı oluşu, ve bu nedenle de gündeliğin içinde yer alan mimarın aynı zamanda da gündeliğe karşı olması gerekliliği ile açıklanmaktadır. Bu görüşe göre, 13. ve 14. yüzyıl öncesinde yani "Bina mimarın aynasıdır" görüşünün yerleşmesinden önce mimarlık yoktur. Mimarlığın olabilmesi için binanın mimarı temsil etmesi gereklidir. Bu ise, mimarı bina tasarım ve üretim sürecinin momentlerinden biri olmaktan çıkartmakta ve mimarın gereksiniminin dönüşümünü izlemesi ile artık-alandaki yaratıcılığın önem kazanmasına neden olmaktadır. Bu yüzden geçekondular ve kent çevresindeki filizli yapılar da mimarlık değildirler. Onlar sadece mimarıya girdi veren gündeliğin içinde yer alarak mimarlığı etkilerler.

2. Mimar Kimliği

Güvenç ve Uluğ'un, 'binanın mimarın aynası olduğu', bu nedenle de mimarın yaratıcılığının önem kazandığı görüşünün savunmaları ve söz konusu metropol mimarlığının ideallerinden söz etmeleri, mimarın kimliği ve yaratıcılık ile ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

A. Güvenç ve Uluğ, metropol ile birlikte, mimarlık imajının mimarlık ürününün yerini aldığı P.Johnson'ın mimarisi gibi mimarlıkları, sorunlu durumlar olarak ele almış ve bunların değil, mimarlık idealleri ile mimar kimliğinin tartışılması gerektiğini savunmuşlardır.

B. Nalbantoğlu ise, yaratıcılığın 'bina mimarın aynasıdır' düşüncesi ile birlikte önem kazanmasını mimarlığın öznelciliğine, sanatçı mimar imajına, kentsoylu çağının romantizmi içindeki sanatçı tipine geri dönüş olarak nitelendirmiştir.

"Bu kişi bir edebiyatçı, ressam, bir film yönetimi, kişisel yaşamımızdaki kişi olabilir; ama mimar değildir. Burada metropol insanını, modern öznelciğe aşmanın hiçbir işareti yoktur. Bireyciliğe karşı kurtuluş hâlâ bu dünyaya mahpus bir öznelcilikte aranmaktadır. Oysa, bu gerçeklik bir kere tespit edildikten sonra yeni bir öznelciliğin aranması gerekir." (1)

3. Yaratıcılık

Mimarın kimliği tartışması, önerilerin tartışılması kısmında da yer verilen yaratıcılık konusundaki farklı görüşlerin belirtilmesi ile devam etmiştir.

A. Yaratıcılıkla ilgili yapılan tanımlarla bağlantılı olarak, Güvenç, sadece konut ile ilgili olarak bile olsa, 'O hep oradaydı zaten' sürekliliğine ait ve insan dışı bir dünyanın sessizliğine sahip kılınmış bir mimarlıktan söz etmektedir. (15)

Uluğ'un ise yine konut ve yaratıcılık konusundaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

"... Konutun hayatımızı strüktüre edici, biçimlendirici kaynaklığının mimarın düşlerine terkinde görmek içimi yakıt. Hayatların zenginliği en fazla benimki kadardı artık...."

Zaman içinde ona ekleyebileceğimiz hiçbir şey olamayacak. Ya da en fazla benim hoşgörüm kadar, ZENGİN GÖRÜNTÜLÜ MUTLAK YOKSUNLUK.

Sonra kent girişleri geldi aklıma. Tamamlanmamış, demir filizlerinin işaret haline geldiği belirsiz hayatın hayalet görüntüleri. Filizlerin ardındaki de, geleceğe yönelik masumca bir gelişme talebi değil tabii. Apartmanın yıkılıp yeniden yapılmasının ardındaki vahşi talep. YOKSUL GÖRÜNTÜLÜ MUTLAK YOKSUNLUK.

Konut sorununun kaynağını çokça hâlâ onun niceliğinden kaynaklandığı sanılan bir ortamda nasıl mimarlık belirir?..." (32)

Bu durumda, asli ilişkilenme ve buluşa dayalı ve özgürleşme aracı olarak görülen bir yaratıcılık anlayışı, yerine göre, 'o hep oradaydı zaten' sürekliliğine ait, insan dışı bir dünyanın sessizliğine sahip ve mimarın düşlerine terk edilmiş bir mimarlığa yönelebilmektedir.

B. Nalbantoğlu bu tutumu tehlikeli bulduğunu aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

"Yaratıcılığı nasıl tanımlarsanız tanımlayın, gündelikten uzak, konuşması gereken özgül bir alanda gerçekleşir. Tarih de öznesiz ve ereksiz bir süreçtir. Ne kadar tasarımıyorsanız tasarımıyın ona karşı yenilirsiniz. Bunları kabul ediyorum.

Bireyciliğe karşı kişiselliği savunmuşumdur her zaman, ama, mimarının özel ve kişisel bir yaratımın konusu olarak kabul edilmesini tehlikeli buluyorum.

Öznenin öldürülmesine dönmek olan yapısalcılık sonrası eğilimlerin her alanda öznelciliğe dönüştüğünü gözliyorum. Bunu nedeni de üst anlatılara karşı çıkarak, o artık alanı işlemeye, doldurmaya ve hep bunu yaşatmaya dönmek bir kuruluşun olması. Bu kuruluş çok kolay kişisellikten çağımızı niteleyen özne merkezlik, tasarruflu, mülkiyete düşkün kentsoylu öznesine kayabilir. Kendinden menkul hasletleri olan kişi mitolojisine geri döner. Kişisellik boyutu çok çabuk kaydığı anda aynı türün bir parçası olursunuz. Süreci kişisel yapan sürecin yaratıcılığı çok kolay unutulur, kerameti kendinden menkul bir bireycilik yaratıcılığına döner." (1)

C. Uluğ bu konudaki düşüncelerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

"Yaratıcılık toplumsal bağlanın ve toplumsal öğretinin dışında aynı bir dünya olarak tarif edilir ise tehlike vardır tabii. Ama mimarlık tehlikeli bir alandır zaten. Hep iktidara hizmet etmiştir. Mimarlığı ancak o sırat köprüsünün üzerinde gerçekleştirebilirsiniz. Düşen düşer, kalan kalır." (1)

4. Muhalefet

Güvenç ve Uluğ'un tasarım ve yaratıcılığa bağımlı olarak önerdikleri kişisel karşı çıkışların konsensus yolu ile örgütlenmesi ilkesi ile ilişkili olarak muhalefet konusunda bir tartışma başlamış ve üç farklı görüş ortaya çıkmıştır.

A. Güvenç ve Uluğ, kendi önerileri içinde utacı dahi bir muhalefet kaynağının teşvik edileceğini söylemişlerdir. Bu görüşe göre, muhalefet ancak çoğaltılmış parçaların birbiri ile çatışmasından doğabilir, ve bu nedenle Mimarlar Odası'nın bu tür programlar uygulanması, bu ortamı sağlaması zorunludur.

"Ben muhalefete düşeceğim bu programla, biliyorum. Ama, bunun gibi en az on program çıkarsa, o çatışma içinde ben yerimi bulabilirim. Oda da böyle bir muhalefetin sağlandığı ortam olmalıdır. Yoksa düşüncelerin olmadığı yerde nasıl muhalefet edilebilir?" (1)

B. Teymur çeşitliliği kabul edelim derken bunu politik bir program gibi değil, mesleğin kendisinden yola çıkarak yapmak gerektiğini söylemiştir. Tek bir mimarlık kavramı istenirse de temsil edilemez. Bir iktidar mücadelesine dönüştüğü anda çok yararlı şeyler dışlanmış olur. Böylece de muhalefet, muhalefet dışına döner.

Çoğulculuğu sadece bir ideoloji olarak değil, mesleğimizin kendisinden gelen, yani mimarlığın karmaşıklığından gelen bir gereklilik olarak da algılamalıyız.

Bu değişim, muhalefeti görüş, söylem, aktivite ya da eylem olarak kabul etmek amacına yönelik olabilir. Gerek muhalefet gerek toplumun ve yaşamın her alanını aynı anda ve aynı etkinlikte değiştirebilecekleri varsayımıyla programı eleştirmek yerine, hiçbir şekilde yaşamın tamamını hiçbir gücün ve görüşün aynı anda ve aynı etkinlikte değiştiremeyeceğinden hareketle çoğulcu bir yaklaşım benimsebilir.

Bu tür bir ideal, eğitimden geçmeden gerçekleştirilemez. Önce eğitim, insanlara iktidara geçme hırsı dışında onları iten özellikleri kazandırmalıdır. Bu zengin-

leşmenin kaynağı ve dürtücüsü Oda olabilir. Amaç sadece bir politika oluşturmak değil, aynı zamanda kendimizi eğitime, mesleği eğitime gibi görmelidir. Bu değişmeyecek bir alıyapının hazırlayıcısı olabilir.

Örgütün yapısını aynı tutarak muhalefete izin vermek değil, örgütün yapısını değiştirerek muhalefetin varlığını kabul etmek de gerekebilir.

Bu öneriye aşağıdaki eleştiriyi yöneltilmiştir:

"Tabii, mimarlığın karmaşık bir yapısı vardır, ama, bu karmaşık yapı içinde birşeyler de önermek zorundayız biz. Önerilen şey de o karmaşık şeyin eksiltilmesidir doğal olarak. Karmaşıklığın kendisi ürüne dönüşmez. Bu yüzden de bir eylem planı önerirken doğal olarak ideolojik kristal bir görüntü aranır. Bunun için de heterojen parçalar artırılmamalıdır. Yoksa düşünce belirsiz hale gelir." (1)

Teymur, bu eleştiriye cevap olarak, böyle bir karmaşıklığın varlığının, ancak geliştirebilmek amacına yönelik olarak planlanması koşulu ile kabul edilebilir olduğunu söylemiştir.

C. Gürsel, demokratikleşme yolu ile muhalefetin sürekli olarak içimizde muhafaza edilmesi gerektiğini söylemiştir. Ancak, örgüt içi muhalefetin tanımlanmasında sorunlar yaşanmaktadır. Yönetimin muhalefeti kabul etmesi, demokrasinin oluşması anlamına gelmemektedir. Bunu kabul etmek için önce muhalefet kültürünü tartışmak gerekir. Muhalefetin kültürü iktidarı yok etmektir. O zaman da muhalefet olmaktan çıkmaktadır. Deneyimler de bu doğrultudadır. Yani, muhalefetini bağrında taşıyan, muhalefetle birlikte var olan kitlelerde bile eksiklikler vardır.

Söz konusu olan Mimarlar Odası'nın programıdır. Ciddi ilişkiler söz konusudur. Mimarlar Odası sürekli olarak böyle bir muhalefeti içinde barındırmayı dene-yemez. Muhalefetin kendisini nasıl tanımladığı bu nedenle önemlidir.

IV.

I. ALADAĞ TOPLANTISINDA YAPILAN ÖNERİ VE TARTIŞMALARIN, MİMARLAR ODASI'NIN İŞLEV VE İLKELERİNE YÖNELİK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

I. Aladağ toplantısında yapılan öneri ve tartışmalardan yola çıkarak, Mimarlar Odası'nın işlev ve ilkeleri değişim sonucu ortaya çıkan sorunlara cevap verecek şekilde aşağıdaki gibi ele alınabilir. Ancak, bu sonucun sadece tartışmayı sürdürmek üzere yazarın kendi görüşü olarak öne sürüldüğü unutulmamalıdır.

IV.1. MİMARLAR ODASI'NIN İŞLEVLERİNİ BELİRLEYİCİ İLKELER

Mimarlar Odası'nın işlev aksları üzerinde belirleyici etkisi olabilecek ilkeler; genel olarak bireyci, öznelci ya da indirgemeci tutumlara karşı olunması gerektiği sözcükleri ile ifade edilebilir.

1.

Mimarlar Odası'nın bireycilikten kaçınması, salt meslek çıkarı ya da belli grupların çıkarlarını gözeten davranışlara karşı olması şeklinde anlaşılabilir. Hatta çıkar ya da maddi yararın herhangi bir şekilde ön plana çıkması dahi, bireyciliğe yönlendirecek bir tutum olacağından, burada benimsenen anlayışa ters düşecektir.

Bu durumda, salt ekonomik olarak anlamlı işlere yönelinmemesi ve hatta başka işlevlerin yanında ekonomi yönelimli işlevlerin baskın karakterli olmaması gerekir. Hasan Ünal Nalbantoğlu bu durumu, ekonomik indirgemeciliğe sığınmanın artık yeterli olmayacağı, çünkü aynı argümanlara meslekçi grupların da doğal olarak yönelecekleri şeklinde ifade etmiştir. (1)

Yine aynı yaklaşımla, ekolojinin salt beşeri ilimleri ilgilendirdiği kabulüne karşı olunması ve mimarlık eyleminin de pek çok disiplin ve mesleği kapsadığının gözardı edilmemesi gereklidir. Diğer mesleklerle işbirliğine gidilmelidir.

2.

Mimarlar Odası bünyesinde öznelci tutumlara yönelmemek, sözkonusu işbirliği sırasında mimarın çevre ya da yapı ekipleri içerisinde mesleğin kapsayıcılığı nedeni ile doğal olarak organize edici bir rol almasının ötesinde bir lider oluşundan hareket edilmemesi gerektiğinin bilincini de içerir.

Ayrıca Mimarlar Odası'nın bir örgütlenme olarak kendine özgü işlevliliği, geleneci bir mimarlara özgü Oda olma şekline de dönüşmemelidir.

Mesleğe ait üretim, örgütlenme ve eğitim pratiklerinin herbirinin ürettikleri meslek ideolojilerinin birbirlerine doğrudan yansıtılması isteklerine karşı dikkatli olunmalıdır. Özellikle mesleki üretim bünyesinde gelişen 'sanatçı mimar' ideolojisinin örgütlenme pratiğine doğrudan yansıtılması, bağlamı geniş mimarlığın bazı sorunlarının gözardı edilmesine neden olabilecek niteliktedir. Bu tutum mimariye ticari bir yönelim vermekte oluşu da gözönüne alınmalıdır.

3.

Mimarlar Odası'nın indirgemecilikten kaçınması, hem mesleğin, hem de örgütlenmenin indirgenmesine karşı mücadele etmesi anlamında ele alınabilir.

Mimarlık tasarıma indirgenmemeli, heterojen bir yapıyı barındırdığı kabul edilmelidir. Ayrıca, mimarlık mesleğinin ekonomi ya da estetiğe indirgenmesine karşı da mücadele edilmelidir. Meslek, geniş olan bağlamından, özellikle örgütlenme pratiği içerisinde kopartılamaz.

Mesleki üretim değil, mesleki örgütlenme çerçevesinde ele alındığında, iktidar-sal bir güç odağı oluşturduğu kabul edilmelidir.

Batı'da yapılan tüm uygulamaların iyi olduğu ve Türkiye için de geçerli olduğu önyargısından kurtulmalı, Türkiye'nin kendine özgü koşulları gözardı edilmemelidir. Raşit Gökçeli'nin sözünü ettiği Odaların, yani ikincil örgütlerin, Türkiye için siyasi önem taşıması ve Şükrü Günbulut'un vurguladığı eğitim görmüş kişiler ve onların oluşturduğu örgütlerin Türkiye gibi ülkelerde kendilerine ayrılmış olan kaynakların hakkını vererek aydınlanma hareketinin yanında olması gerektiği düşünceleri bu paraleldedir.

Batı için de hatalı olan mesleğe ait üretim, örgütlenme ve eğitim pratiklerinin birbirlerine koşut kabul edilerek indirgenmesi, Türkiye koşullarında özellikle sakıncalıdır. Necdet Teymur üretim, örgütlenme ve eğitim pratiklerinin herbirinin taşıdığı fakat içerikleri farklı olan söylem, anlatma ortamı, sosyal düzen, organizasyon, hiyerarşi, bilgi ve kaynak içeriği gibi öğelerin birbirine koşut kabul edilmesinin ve aralarında korelasyon aranmasının, katı tutumların ortaya çıkmasına neden olacağını belirtmektedir. (1)

4.

Sadece yukarıdaki ilkelere ters düşmediği sürece toplum ve iktidarla uzlaşılabilir.

5. Mimarlar Odası, yukarıdaki ilkelere de uygun olduğu üzere, toplumsal mücadeleyi de içeren bir demokratik kitle örgütü olma özelliğini korumaya devam etmelidir.

6. Gündemde olan globalleşme, içerdiği iletişim, yardımlaşma ve kalitenin standardizasyonu amaçlı denetim aksları ile, ticari yönelimi olan tüm meslekler gibi mimarlığın da üretim, örgütlenme ve eğitim açısından etkileyecektir. Globalleşmenin beraberinde getirebileceği; ticari yönelimliliğin artması, lokal değerlerin göz ardı edilmesi ile Avrupalılaştırma, malumatçılık, ticari yönelimi nedeniyle meslekçi tutumların mesleki örgütlenme ve eğitime hakim olarak onları kendisine indirgemesi ve salt niceliksel ya da ölçülmesi olanaksız değerlerin denetlenmesi ile özerkliklerin yitimi gibi tehlikeler; işbirliği, lokal değerlere globalleşmenin eklenmesi, malumata sadece hak ettiği önemin verilmesi, mesleki pratiklerin bağlamlarını korumaya devam etmeleri ve kurumların özerkliklerinin korunması doğrultusunda yönlendirilmelidir.

Necdet Teymur, uluslararasılaşma, globalleşme eğiliminin yarattığı olanaklar ve sorunlar konusunda mimarlık eğitimi ile ilgili olarak değindiği yazısında, mimarlığın lokal çeşitlilikleri de barındırarak globalleşmesi gereği, yani 'glokallizm' üzerinde durmuş, pek çok durum için geçerli olacak eşkırelendirme gibi meslekçi ortamların yetersizliğini vurgulamış ve bu aşamada yapılması gerekenin mimarlık alanındaki bilgi üretimi eksikliğinin giderilmesi yolu ile globalleşmenin sağlanması olduğunu belirtmiştir. Teymur bu durumu, kendine özgü yapılanmış genel bir bilgi külesi olmayan mimarlığın eğitimi için de bir fırsat olarak nitelendirmektedir. (30, 27)

IV.2. MİMARLAR ODASI'NIN İŞLEVLERİ

Yukarıdaki ilkeler ile bağlantılı olarak Mimarlar Odası'nın işlevleri yeniden ele alınır ise, çoğulcu iktidar ve çoğulcu muhalefet önerisinin, karar üretilebilir şekilde programlanması ve aşağıdaki işlev aksları için alması hizmet ve uygulamaya seçeneklerine yönelmesi ile gerçekleştirilme koşulları tartışılacaktır.

1. İletişim ve İşbirliğinin Sağlanması, Kalitenin Yükseltilmesi ve Nitelik Sorunsalının Ön Plana Çıkarılması

Meslek içi, kurumlar arası ve çevre, yapı konuları ile ilgili diğer disiplin ve mesleklerle, ilkelere doğrultusunda iletişim ve işbirliği sağlanmalıdır. Raşit Gökçeli, meslek içi iletişim konusunda şunları söylemektedir:

"Bilgi artık üniversitenin tekelinden çıkmıştır. Firmaların da bilgi orijini var artık. Burada meslek erbabının bunları takip edebileceği, re-cycle edebileceği bir yapı düşünmek lazım."(1)

Nitelik sorunsalı bu disiplin ve meslekler ile kurumların da katılımı ile ön plana çıkarılmalıdır. Kenan Güvenc ve Murat Uluğ'un birlikte önerdikleri kentsel eylem, bu paraleldedir.

Baskın bir karakter haline dönüşmemesi koşulu ve sağlıklı bir çevreye yönelmek amacı ile Raşit Gökçeli ve Yücel Gürsel'in üzerinde durdukları standartlar ve yapı sigortası gibi konular araştırılmalı ve bunlar mesleğin disiplini edilmesi ile ilgili diğer işlevlerle birlikte yeniden ele alınmalıdır.

2. Mesleğe Dair Genel Ülke Sorunları ile İlgili Alternatif Politikalar Üretilmesi

Mesleğe dair genel ülke sorunları ile ilgili alternatif politikalar üretilmeli, ancak bunlar her özel durumun kendi özellikleri doğrultusunda yeniden ele alınabilmelidir.

Örneğin globalleşme ve kapitalizmdeki değişimlerin topluma ve içinde yer alan mimarlık mesleği, örgütlenmesi ve eğitimine yaptığı, yapacağı; meslekçi tutumlara yönelme, firmalaşma, ücretleşme, gerçeği yansıtmayan meslek ideolojilerine yönelme gibi yansımalar tartışılmalı, mimarlığın dönüştüren bağlamların genişliği ihmal edilmemelidir.

Bu aksın varlığı, Türkiye gibi ülkelerde odaların gereksinim duyulan ikincil örgüt rolünü üstlenilmesi için de zorunludur. Batıdaki uygulamaların aynen takli edilmesinin gerekmediği, odaların siyasi önemi ve aydınlanma konusunda üstlenebilecekleri rol anlatılmaktadır.

3. Demokratik Kitle Örgütü Olması

Mimarlar Odası'nın karar alma süreçlerinde gerçekleştirmekte olduğu 'danışma kurulu geleneği'ni sürdürmeye devam etmesi, ürettiği iş, düşünce ve politikaların meslek içerisinde tanınması için de gereklidir.

4. Mimarlar Odası Bünyesinde Araştırma Yapılması ve Bilgi Üretilmesi

Gerek iletişim gerekse nitelik sorunsalının ön plana çıkarılması, gerek standartlar ve yapı sigortası gibi uygulamaların gerçekleştirilmesi, gerek mesleğe dair genel ülke sorunları konularında alternatif politikaların üretilmesi, gerekse de ikincil örgüt olarak Odanın gerçekleştirilebilmesi için Mimarlar Odası'nın araştırma ve bilgi üretimine yönelmesini gerektirmektedir.

Bu araştırmanın programlanması, mesleğe, örgütlenmesine ve eğitime çok yönlü analitik bir yaklaşımla yaklaşılmasını gerektirmektedir. Ancak, yine de egemenlik ve belirleyicilikler, alanın daralması, diğer mesleklerle ve meslek içi ilişkilerdeki sorun ve çelişkiler, etik sorunlar, mimarlığa ilişkin sorunlar; söylem, yayın ve eğitim dışında tutulan bilgiler gibi konuların belirleyici nitelikleri olduğu baştan kabul edilebilir.

Kenan Güvenc, mimarlığa ait sorunların alanının yeniden inşa edilmesi gerekliliğini, konut sorunsalı üzerinde durduğu yazısında aşağıdaki gibi tanımlamaktadır.

"Güncel olanın uçucu canlılığı ile kaskatı yavan bir sürekliliğin gerçekleri arasında koşuşturmanın tek amacı, sorunun ötünde, arkasında, üstünde, altında bir yer edinme arzusu...."

Mimarlığımızın sorunsallar alanının yeniden inşası için çabalar yoğunlaştıkça yersizlik duygusunun hafifleyebileceğini umuyorum." (15)

5. Mimarlar Odası'nın Önerileri Doğrultusunda Bir Meslek İçi Eğitim Gerçekleştirilmesi

Üniversitelerin eğitim politikaları da göz önüne alınarak Mimarlar Odası'nın talep doğrultusunda ve araştırma programında bağımsız bir meslek içi eğitim gerçekleştirilmesi gerekebilir. Zorunlu değil, talep doğrultusunda olması gereken meslek içi eğitimin olası yönelimi ve içeriği tartışılmalıdır. Örneğin, bugün bilgisayarın mimari amaçlı kullanımının öğretilmesine talep vardır. Bu uygulamanın içeriği henüz geniş bir katılım sağlanarak tartışılmamıştır.

6. Mimarlar Odası'nın Yeterlilik ve Bağımsızlığı

Mimarlar Odası, yukarıdaki işlevleri, yeterli kadro ve finansmanı ölçüsünde gerçekleştirebileceğinden, gönüllü çalışanlar ile üye aidatlarının ne dereceye kadar yeterli olacağı tartışılmalı, konu planlanmalıdır.

V.

II. ALADAĞ TOPLANTISI GÜNDEMİ ÖNERİSİ

II. Aladağ toplantısının gündemi aşağıdaki maddelerden oluşabilir:

- Çoğulcu iktidar ve çoğulcu muhalefet doğrultusunda yapılanmanın, karar üretebilecek şekilde programlanabilirliğinin tartışılması;
- Dördüncü kısımda yer verilen ilke ve işlevlerin eleştirilmesi, öncelikli olarak yapılması gereken araştırmaların saptanması;
- Her işlev aksi için alması hizmet ve uygulama seçeneklerinin tartışılması;
- Farklı ilke ve işlev önerilerinin tanıtılması ve tartışılması.

***

II. Aladağ toplantısı 'profesyonelleşmeme' (*de-professionalism*), politika ve meslek ilişkisinde sınırlar konusunda yapılmıştır.

KAYNAKLAR

1. I. Aladağ Toplantısı Bant Çözümleri.
(Bu kaynaktan yapılan alıntılar derlenmiş ve cümle yapıları düzeltilmiştir.)
2. I. Aladağ Toplantısı Çağrısı.
3. Artun, A. ve S. Kozacıoğlu, 1976, "Kapitalist Toplumda İşbölümünün Gelişimi ve Mimarlar", **Mimarlık Eğitimi Semineri**, TMMOB Mimarlar Odası, Trabzon.
4. Bandini, M. 1993, "Postmodernity, Architecture and Critical Practice", **Mapping the Futures**, J.Bird, B.Curtis, T.Pulham, G.Robertson, L.Tickner, eds., Routledge.
5. Coygill, H., 1991, "Architectural Postmodernism: The Retreat of an Avant-Garde", **Postmodernism and Society**, R.Boyne, A.Rattansi, eds., Macmillan, London.
6. Feyerabend, P., 1987, "Creativity", **Farewell to Reason**, Verso.
7. Gleichmann, P.R., 1992, "Architecture and Civilisation: A Sketch", **Theory, Culture and Society**, vol:9; 27.
8. Gökçeli, R., 1987, **Demokratik Kitle Örgütleri Üzerine ve Bir Örnek Olay: Mimarlar Odası**, Kıyı Yayınları, İstanbul.
9. Gökçeli, R., Haziran 1992, "Kırsal Med - Kentsel Cezir, Sürdürülebilir Kalkınma İçin Mimarlık Kavramına Türkiye Özelinde Bir Yaklaşım Denemesi", (kaynak bilinmiyor).
10. Gökçeli, R., "Mimarlık Hizmeti ve Getirisi sabit Olmayıp Karne Ekmeği Mantığı ile Bölüşülemez", yayınlanmamış makale.
11. Gökçeli, R., "Mimarlık Meslek Yasası Hakkında Görüş", yayınlanmamış makale.
12. Gökçeli, R., Nisan 1992, "Ütopya İkinci Apel", (kaynak bilinmiyor).
13. Günbulut, Ş., 1994, "Mimarlığın Sınıfsal Dili", **Mimarlık**, no:259; 39.
14. Günbulut, Ş., 1993, "Türkiye'de Mimarlığın Sınıfsal Dili", **Mimarlık**, no:255; 58.
15. Güvenç, K., 1994, "İki Arada Bir Derede...", **Mimarlık**, no:260; 23-24
16. Larson, M.S., August 1994, "Architectural Competitions as Discursive Events" **Theory and Society**, vol: 23/4; 469-504.
17. Nalbantoğlu, H.Ü., Mayıs 1995, Bilim - Teknoloji - Sanayi Tartışmaları Platformu, 16 Ocak 1995 toplantısı, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı.
18. Nalbantoğlu, H.Ü., 1997, "Mimarlık Eğitimi, Sosyoloji ve Ötesi", **Mimarlık Eğitimi ve...**, Y. Al ve N. Teymur, der., TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları, Ankara.
19. Nalbantoğlu, H.Ü., 2000, "Modern Çağda Üniversite Kavramına Ne Oldu?", **Çizgi Ötesinden Modern Üniversite: Sanat: Mimarlık**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi

- Yayınları. Ankara; 3-21. (Bu metin, kitap yazılırken henüz yayınlanmamıştı. Sonradan değiştirilerek yukarıda verilen yayında çıkmıştır.)
20. Nalbantoğlu, H.Ü., 1995, "Türkiye'de Modern Mimarlık Pratiği ve Söylemi", **Mimarlar Derneği Dizi Konuşmaları: "Mimarlık ve İdeoloji"**, 29 Mayıs 1995.
  21. Nalbantoğlu H.Ü., 2000, "Yaratıcı Deha: Bir Modern Sanat Tabusunun Anatomisi", **Çizgi Ötesinden Modern Üniversite: Sanat: Mimarlık**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara; 49-75. (Bu metin, kitap yazılırken henüz yayınlanmamıştı. Sonradan değiştirilerek yukarıda verilen yayında çıkmıştır.)
  22. Rose, G., 1988, "Architecture to Philosophy - to Postmodern Complicity", **Theory, Culture and Society**, vol: 5; 357.
  23. Söyler, F., 1995, "Mimarlar Odası'nın Yeniden Yapılandırılması Kapsamında Bir Eleştirel Değerlendirme", 16-19 Mart, TMMOB Mimarlar Odası Olağanüstü Genel Kurulu, Ürgüp.
  24. Spiller, M., 1994, "When is a Door Not a Door?", **AD**, vol: 64, no:7/8, July-August 1994.
  25. Teymur, N., 1992, "A Theory of Change in Architecture? with Limited Metamorphosis", **Socio-Environmental Metamorphoses**, A. Mazis and C. Karaletsou, der., Thessaloniki, vol: II; 101-113.
  26. Teymur, N., 1980, "Design Discourse: Doing vs. Saying - a Dubious Dichotomy", **9H: Architectural Translations Criticisms and Projects**, no: 2/1980; 47-49.
  27. Teymur, N., 1996, "Designs on a European Edifice: Architectural Profession and its Education from a 'Glocal' Perspective", **Facing the European Challenge? The Role of the Professions in a Wider Europe**, in Neale, Pauline, ed., vol: 2, Issues for Professional Practice, CPE, Leeds; 104-112.
  28. Teymur, N., 1982, "Ekonomisiz Mimarlıktan Mimarlığın Ekonomisine", **Mimarlık ve Ekonomi**, M. Özdeniz, der., KTÜ İnşaat Mimarlık Fakültesi, Trabzon; 79-86.
  29. Teymur, N., 1993, "Learning Housing Designing: The Home-less Design Education", **Housing: Design, Research, Education**, M. Bulos and N. Teymur, der., Aldershot, Avebury; 3-27
  30. Teymur, N., 1985, "Mesleki Eğitimde Sorunlar", M. Adam, çev., **Mimarlık**, no: 218; 18-19.
  31. Teymur, N. ve E., 1978, "Mimarlıktaki Tartışmaların Statüsü", **Mimarlık Bilimi Kavram ve Sorunları**, M. Pultar, der., Çevre ve Mimarlık Bilimleri Derneği, Ankara; 1-8.
  32. Teymur, N., 1981, "The Materiality of Design", **Block**, no: 5; 19 ve 1996, "The Materiality of Design", **The BLOCK Reader in Visual Culture**, J. Bird et al., eds., Routledge, London, New York; 148-166.
  33. Uluğ, M., 1994, "Mimarının Belirdiği Uç - Konut", **Mimarlık**, no:1994/260; 19-20.
  34. Vice, P., July- August 1994, "Minimalism and the Art of Visual Noise", **AD**, vol: 64, no: 7/8.
  35. Mart 1995, **TMMOB Mimarlar Odası Nevşehir Olağanüstü Genel Kurul Tutanakları**, Aslı Özbay, yay.kor., 25-27 Kasım 1993, Mimarlar Odası Genel Merkezi Yayını, Ankara.
(Bu kaynaktan yapılan alıntılar derlenmiş ve cümle yapıları düzeltilmiştir.)
  36. Kasım 1993, "Mimarlığın Geleceği ve Nasıl Bir Mimarlar Odası", **Mimarlar Mektup**, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi yayını, İstanbul.